

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

Katedra za dijalektologiju i povijest hrvatskog jezika

**Jezična analiza pravno-povijesnih tekstova o seljačkim bunama
u Hrvatskoj u 17. stoljeću**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Boris Kuzmić, doc.

Studentica: Mateja Žugec

Zagreb, siječanj 2014.

Sadržaj

Predgovor.....	5
1. Uvod.....	7
1.1. Seljačke bune i otpori.....	7
2. Pravopis i grafija.....	9
3. Fonologija.....	13
3.1. Vokalne pojave.....	13
3.1.1. Refleks ê.....	13
3.1.2. Refleks prednjojezičnog nazalnog vokala ɛ.....	14
3.1.3. Refleks stražnjojezičnog nazalnog vokala ɔ.....	14
3.1.4. Refleks poluglasa (ə < ѣ, ѵ).....	15
3.1.5. Refleks slogotvornih r i l.....	16
3.1.6. Ispadanje, kontrakcija i zamjena vokala.....	17
3.2. Konsonantske pojave.....	17
3.2.1. Refleks skupova *st' i *sk'.....	17
3.2.2. Refleks *d'.....	18
3.2.3. Glas h.....	18
3.3. Glasovne promjene.....	19
3.3.1. Sibilizacija.....	19
3.3.2. Jotacija.....	19
3.3.3. Jednačenje po zvučnosti i ispadanje suglasnika.....	19
3.3.4. Metateza.....	20
3.3.5. Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe.....	20
3.3.6. Rotacizam.....	20
3.3.7. Depalatalizacija.....	21
3.3.8. Disimilacija.....	21
4. Morfologija.....	22
4.1. Glagoli.....	22
4.1.1. Infinitiv.....	22
4.1.2. Prezent.....	23
4.1.3. Perfekt.....	25
4.1.4. Pluskvamperfekt.....	26
4.1.5. Aorist i imperfekt.....	26

4.1.6. Futur I.....	27
4.1.7. Futur II.....	27
4.1.8. Imperativ.....	28
4.1.9. Kondicional I.....	29
4.1.10. Kondicional II.....	29
4.1.11. Glagolski pridjevi.....	29
4.1.12. Glagolski prilozi.....	30
4.1.13. Pasiv.....	30
4.2. Imenice.....	31
4.2.1. A-deklinacija.....	31
4.2.2. E-deklinacija.....	33
4.2.3. I-deklinacija.....	34
4.3. Pridjevi.....	36
4.3.1. Posvojni pridjevi.....	38
4.3.2. Stupnjevanje pridjeva.....	39
4.4. Zamjenice.....	40
4.4.1. Osobne zamjenice.....	40
4.4.2. Posvojne zamjenice.....	42
4.4.3. Povratna zamjenica.....	43
4.4.4. Povratno-posvojna zamjenica.....	44
4.4.5. Pokazne zamjenice.....	44
4.4.6. Upitno-odnosne zamjenice.....	47
4.4.7. Neodređene zamjenice.....	48
4.5. Brojevi.....	52
4.5.1. Glavni brojevi.....	52
4.5.2. Redni brojevi.....	54
4.6. Prilozi.....	55
4.6.1. Stupnjevanje priloga.....	56
4.7. Prijedlozi.....	56
4.8. Veznici.....	57
4.9. Čestice.....	57
4.10. Uzvici.....	57
5. Sintaksa.....	58
5.1. Struktura tekstova.....	58

5.2. Red riječi.....	59
5.2.1. Ponavljanje.....	61
5.3. Sročnost.....	62
5.4. Vrste rečenica.....	62
5.5. Upravni i neupravni govor.....	63
6. Leksikologija.....	64
6.1. Kontaktni sinonimi.....	65
6.2. Frazemi i izrazi.....	65
6.3. Imenoslovlje.....	65
6.4. Rječnik.....	68
7. Zaključak.....	74
8. Literatura.....	76
9. Prilog: Analizirani tekstovi.....	78

Predgovor

VZAKOMV KI BVDE

Oue knige chtel.

*Moi dragi Gozpj: i priatel (...) akobi kai nassel kaiibi bilo nezlosno pizano ali vgresseno,
nepzuite prozim V. M. nego zuoim razumom pobolsai i popraui, ar nie takø muder chlouek kakobi
nehotechhi neugressil i Dazte zdraui.*

Antun Vramec, Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlouenzkim iezikom¹

Diplomski je rad neka vrsta knjige iz koje se može iščitati mnogo toga. Prije svega, on je kruna rada neke osobe jer u sebi sažima njezina znanja, spoznaje, pretpostavke i tvrdnje. On je i simbol završetka jedne epohe koja se naziva fakultetskim obrazovanjem, ali i početak potpuno novoga razdoblja u životu svakog (sada već bivšeg) studenta. Upravo takvo značenje za mene ima ovaj rad – on je kruna mog obrazovanja i u sebi sažima ljubav prema hrvatskom jeziku, naročito prema materinskom mi kajkavskom narječju, povijesti kao takvoj te ljubav prema povijesti jezika, rođenoj pri prvom *pravom* susretu s glagoljicom i staroslavenskim jezikom.

Citat iz Vramčeve *Kronike* sve prethodno navedeno savršeno povezuje u skladnu cjelinu. *Kronika* je prvo tiskano povijesno djelo pisano narodnim hrvatskokajkavskim jezikom 16. stoljeća (Jembrih 1992: 8). Uz Pergošićev *Decretum* (1574.), uvelike je zaslužna za status koji će kajkavsko narječje zauzeti u 16. stoljeću – ravnopravnost sa štokavskim i čakavskim narječjem (Kuzmić 2011: 223). Tiskana u tiskari Ivana Manliusa u Ljubljani 1578. godine, *Kronika* je postala neka vrsta ogledala povijesti i junačkih djela (Jembrih 1992: 9). Upravo takvi tekstovi, ogledala povijesti i povijesnih zbivanja i previranja na feudalnim posjedima u Banskoj Hrvatskoj u 17. stoljeću, tema su ovoga rada. Događaji koji se u njima spominju odraz su temeljne želje svakoga ljudskog bića – želje za slobodom i pravicom, koja je izrečena hrvatskim kajkavskim jezikom, čime se tekstovi ponovno mogu povezati s citatom.

Vramčeve riječi o *nezlosnom* i *vgressenom* pisanju, tj. pogreškama koje se uvijek rado potkrađu, podsjećaju me na protekle učeničke i studentske godine i niz malih stepenica kojima se trebalo popeti do ovoga trenutka. S druge strane, one istovremeno i hrabre (*zuoim razumom pobolsai i popraui, ar nie tako muder chlouek kakobi nehotechhi neugressil*) potičući

---

¹ Transkribirano prema pretisku originala – Vramec, Antun. *Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlouenzkim iezikom / po D. Antolu pope Vramcze kanouniku zagrebechkom* [za tisak priredio Alojz Jembrih]. Zagreb, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, Kršćanska sadašnjost. 1992.

me na daljnji trud i rad. One su također upućene i *vzakomv ki bvde oue knige chtel* – svaki prijedlog uvijek je dobro došao.

Zahvaljujem mentoru dr. sc. Borisu Kuzmiću na savjetima i prijedlozima vezanima uz odabir teme i izradu diplomskog rada.

Zahvaljujem i svim ostalim profesorima Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su svojim savjetom, toplom riječi ili na bilo koji drugi način studentske dane učinili ljepšima i lakšima.

Posebno zahvaljujem s. Kristini Marijanović bez čijih bi praćenja „do ugla“, šetnji Ulicom Marina Držića i ostalih dogodovština studiranje na Filozofskom fakultetu bilo nezamislivo. Kriki, hvala Ti!

Hvala i kolegici Marini Bukal koja me uvijek hrabrila dajući nesebične i korisne savjete.

Hvala i mojim roditeljima, Rudolfu i Đurđici, koji su mi bili velika podrška, kao i sestrama – Ireni i Mihaeli.

Posebno, veliko hvala Tomislavu Hrebaku što mi je velika potpora i nadahnuće i što sa mnom dijeli ljubav prema hrvatskom jeziku.

1. Uvod

1.1. Seljačke bune i otpori

Josip Adamček u suradnji s Josipom Barbarićem, Josipom Kolanovićem, Andrijom Lukinovićem i Vesnom Šojat 1985. godine objavio je djelo *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću: građa*. U toj knjizi objavljen je najveći dio sačuvane građe o seljačkim bunama i nemirima u Hrvatskoj u 17. stoljeću. Dvije godine kasnije isti je autor objavio svojevrsni nastavak pod nazivom *Bune i otpori: seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*² u kojem detaljno razrađuje povode i posljedice seljačkih buna, a prikazani su i različiti oblici otpora seljaka nametanju i povećavanju tlake, otpori crkvenoj desetini i nametanju poreza te agrarni odnosi i položaj seljaka (Adamček 1987: 5). Građa se odnosi na područje Banske Hrvatske koja je u 17. stoljeću bila pod vlašću bana i Sabora.

Odabrano je devet tekstova koji su u jezičnoj analizi radi lakšeg snalaženja označeni brojem stranice na kojoj počinju ili se nalaze pa tako govorimo o tekstovima (15), (32), (115), (226), (332), (400), (401), (428) i (483). Budući da je u knjizi sakupljena i građa pisana na latinskom jeziku, kriterij odabira bio je da je tekst pisan hrvatskim (kajkavskim) jezikom (iako u nekim tekstovima ima dijelova pisanih na latinskom jeziku). Kako bi čitateljima olakšali snalaženje i razumijevanje tekstova, autori uz svaki od njih donose kratak sažetak:

- **(15):** *Kmetovi pavlinskog samostana u Sveticama iz sela Šenkovca izjavljuju da će kao globu za „nepokornost“ dati pavlinima 42 ovce i ubuduće snositi sve feudalne terete.*
- **(32):** *Kaptolski kmetovi iz Posavine (okolica Zagreba) mole Zagrebački kaptol da odustane od uvođenja novih feudalnih podavanja i da ih održi u starim pravicama.*
- **(115):** *Kmet Marko Keleminčić moli Zagrebački kaptol da ga zaštiti i savjetuje što da čini jer je morao pobjeći od pobunjenih seljaka u Štibri³ koji ga optužuju da je krivac što nisu dobili svoje pravice.*
- **(226):** *Miho Babić piše biskupu Petru Petretiću da mu općina ne dozvoljava da dođe u Zagreb, da biskup poduzme korake kako se ne bi proljevala krv i da Posavci ne pristaju na uvjete koje im žele nametnuti.*

---

² Adamček, Josip. *Bune i otpori: seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*. Zagreb: Globus, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest. 1987.

³ Štibra je bio naziv za sela istočno i jugoistočno od Zagreba koja su bila u vlasništvu Zagrebačkog kaptola (Adamček 1987: 55).

- (332): *Podložnici sisačkog vlastelinstva mole kraljevske komesare da im se odrede podavanja koja su im obećana ili da im se dadu povlastice koje uživaju biskupski podanici.*
- (400): *Ban Nikola Zrinski i general Slavonske krajine Walter Lesslie potvrđuju pogodbu između Zagrebačkog kaptola i njegovih sisačkih podložnika o feudalnim podavanjima.*
- (401): *Podložnici sisačkog vlastelinstva mole bana i Sabor da se odrede ljudi koji će razmjeriti selišta prema njihovim zahtjevima. Seljaci izjavljuju da pristaju na sve daće ugovorene u Varaždinu, osim sobaša.*
- (428): *Tužba podložnika iz Galovca kod Siska protiv „novčina“ koje im je nametnuo Emerik Erdödy.*
- (483): *Kapetan Petar Patačić obavještava prepošta Nikolu Dijaneševića o razgovoru sa sisačkim podložnicima i njihovu zahtjevu da im se dadu stare pravice.*

Jezična analiza odabranih tekstova provest će se na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini uz nekoliko napomena o pravopisu i grafiji te o stilu tekstova (navedeno u poglavlju o sintaksi). Polazište je jezik tekstova, dakle hrvatski kajkavski jezik 17. stoljeća, a cilj je utvrditi u kojoj je mjeri očuvano staro (usporedba sa staroslavenskim jezikom) ili pak novije jezično stanje (usporedba s hrvatskim standardnim jezikom) pa će se cijela analiza kretati u trokutu staroslavenski jezik – kajkavski jezik 17. stoljeća – hrvatski standardni jezik.

2. PRAVOPIS I GRAFIJA

Osnovna karakteristika proučenih tekstova o seljačkim bunama i otporima neujednačenost je u pisanju pojedinih fonema. Grafemski inventar sadrži 44 grafema, od toga 26 jednoslova, 17 dvoslova te jedan troslov. Samo jednu grafijsku realizaciju ima 10 fonema (*a, b, d, e, h, k, o, p, r, u*), dok neki grafemi pokrivaju čak dva ili tri fonema.

Tablica 1. Grafijske realizacije fonema

fonemi	Grafemi		
/a/	<i>a: znaty</i> (15), <i>nass</i> (32), <i>jaz</i> (115), <i>Orszagu</i> (226), <i>gozpoda</i> (332), <i>Zizka</i> (400), <i>delali</i> (401), <i>szusanztva</i> (428), <i>potreboval</i> (483)		
/b/	<i>b: szkerby</i> (15), <i>buthe</i> (32), <i>zlusba</i> (115), <i>Boghu</i> (226), <i>pogodbu</i> (332), <i>bily</i> (400), <i>obranitelom</i> (401), <i>buduch</i> (428), <i>subscripchijo</i> (483)		
/c/	<i>c: Connentussem</i> (15), <i>Captoloma</i> (115), <i>vicecomessa</i> (332)	<i>ch: Zaicha</i> (15), <i>Pozavchi</i> (32), <i>koscha</i> (428)	<i>cz: Remeczkoa</i> (15), <i>Czirkve</i> (32), <i>pravicze</i> (115), <i>czelo</i> (401)
/č/	<i>c: dopuscenia</i> (332), <i>Okuncaka</i> (401)	<i>ch: Senkouechky</i> (15), <i>teskoch</i> (32), <i>povedaiuch</i> (115), <i>odlucheni</i> (332)	<i>cz: czessa</i> (32)
/d/	<i>d: Reda</i> (15), <i>deczum</i> (32), <i>davno</i> (115)		
/ď/	<i>g: zamugenu</i> (400), <i>pregi</i> (428)	<i>gh: preghi</i> (32)	<i>gy: vigyte</i> (226)
/e/	<i>e: leta</i> (15), <i>novine</i> (32), <i>iznezal</i> (483)		
/f/	<i>f: florenos</i> (15), <i>fzy</i> (483)	<i>ff: uffane</i> (115), <i>uffamo</i> (401), <i>groffa</i> (428)	
/g/	<i>gh: polegh</i> (15), <i>negho</i> (32), <i>Bogha</i> (115)	<i>g: vinograd</i> (15), <i>zginuti</i> (115), <i>grabantov</i> (332)	
/h/	<i>h: dohodak</i> (15), <i>Hroguiche</i> (32), <i>hote</i> (115)		
/i/	<i>i: chini</i> (15), <i>aliti</i> (32)	<i>y: yz</i> (15), <i>namy</i> (32), <i>delily</i> (400)	
/j/	<i>i: iur</i> (15), <i>iedna</i> (32), <i>kraie</i> (115), <i>znaiu</i> (332)	<i>y: tyedna</i> (15), <i>ztoy</i> (32), <i>doztoynu</i> (400)	<i>j: josche</i> (15), <i>jaz</i> (115), <i>setuju</i> (226), <i>jemaju</i> (401)

/k/	k: <i>tlake</i> (15), <i>teskoche</i> (32), <i>pokorni</i> (483)				
/l/	l: <i>plate</i> (15), <i>milosche</i> (32)			ll: <i>billy</i> (32), <i>zello</i> (401)	
/lj/	li: <i>liuczky</i> m (15), <i>voli</i> u (32), <i>zemli</i> (115), <i>dopeliati</i> (401)			ly: <i>volyu</i> (32), <i>zemlye</i> (32)	
/m/	m: <i>naymre</i> (15), <i>kmethy</i> (32), <i>tumultus</i> (483)			mm: <i>summu</i> (15)	
/n/	n: <i>chini</i> (15), <i>onem</i> (32), <i>mene</i> (483)		nn: <i>Connentussem</i> (15)		
/nj/	ni: <i>ualunaniem</i> (15), <i>ognia</i> (115), <i>duguvaniu</i> (226)		ny: <i>tomachenye</i> (15), <i>potrebuaynya</i> (32)		
/o/	o: <i>leto</i> (15), <i>odluchka</i> (32), <i>chloveka</i> (483)				
/p/	p: <i>plachu</i> (15), <i>gozpona</i> (32), <i>plemenite</i> (115)				
/r/	r: <i>prigledbu</i> (15), <i>nigdar</i> (32)				
/s/	s: <i>togasam</i> , <i>boyechise</i> , <i>stavilla</i> (483)	sz: <i>szada</i> (15), <i>sziromahy</i> (226), <i>dvanadeszte</i> (332)	zs: <i>Gozspoda</i> (15)	z: <i>zkochili</i> (15), <i>zpomenuti</i> (32), <i>zlusba</i> (115)	ss: <i>nass</i> (32), <i>komissari</i> (332)
/š/	s: <i>spanu</i> (15), <i>pischenchy</i> (32), <i>pseniche</i> (428)			ss: <i>odvisse</i> (15), <i>Vasse</i> g (32), <i>dussu</i> (115), <i>Bassionom</i> (401)	
/t/	t: <i>doyti</i> (15), <i>terphity</i> (32)	tt: <i>lett</i> (32), <i>seztdezett</i> (400)	th: <i>thomu</i> (32), <i>thochiti</i> (401)	tth: <i>Gotthal</i> (332)	
/u/	u: <i>trudom</i> (15), <i>drusine</i> (32), <i>chul</i> (483)				
/v/	u: <i>uernoszt</i> (15), <i>zuoiom</i> (32)		v: <i>nevernosztyu</i> (15), <i>verny</i> (32), <i>privabiti</i> (115), <i>vchinyena</i> (400)		w: <i>wzi</i> (32), w (401)
/z/	z: <i>zmed</i> (15), <i>ponizny</i> (32), <i>zvezavsi</i> (115), <i>zakai</i> (428)				
/ž/	s: <i>besala</i> (32), <i>sivot</i> (115), <i>Bosiu</i> (401), <i>sitka</i> (428)			z: <i>derzithe</i> (32)	
/ks/	x: <i>explicoval</i> (483)				
/kš/	x: <i>Luxich</i> (428)				

Fonemi *c* i *č* imaju tri iste grafijske realizacije: *c*, *ch* i *cz*. Grafem *c* za fonem *c* pojavljuje se samo u riječima preuzetima iz latinskog jezika na koje su dodani paradigmatski nastavci hrvatskog jezika, npr. *Connentusse*m (15). Izuzetak je jedino vlastita imenica Kaptol (lat. *capitulum*) koja je u tekstovima u G jd. pisana *Captoloma* (32) i *Kaptoloma* (332) –

dolazi dakle do miješanja latinskog i hrvatskog jezika i na ortografskoj razini. Grafem **cz** u oba se slučaja javlja u inicijalnom položaju (kao *č* samo u riječi *czessa*, 32) dok se **ch** uglavnom nalazi u sredini riječi, npr. u unesenim latinskim riječima kao *c – subscripchio*, *suplichem* (483). Na kraju riječi grafem **ch** dolazi samo kao *č*, npr. *teskoch* (32). Za većinu govora kajkavskog narječja karakteristična je pojava tzv. *srednjeg palatalnog č*, glasa koji je po tvrdoći između *č* i *ć*. Ta razlika u pismu nije uočljiva no sasvim je sigurno da se u primjerima kao što su *zlusechi*, *iduch* (428); *Letovanich*, *Patachich* (483), gdje bi se u hrvatskom standardnom jeziku nalazio *ć*, zapravo nalazi *č*.

Fonem **đ** ima samo četiri potvrde i to kao **g** – *zamugenu* (400), *pregi* (428); **gh** – *preghi* (32) i **gy** u 2. licu množine imperativa glagola *vidjeti* – *vigyte* (226). Za njega vrijedi isto što i za opreku *ć/č* – u kajkavskim govorima on je tvrdi od štokavskoga glasa *đ*, ali je mekši od *dž*, a ta razlika u pismu nije vidljiva.

Česti su primjeri da se fonem **g** zapisuje kao *gh*, što vrijedi i za fonem **t** no takvo se pisanje ne provodi dosljedno. Uz *c* i *č*, najviše različitih grafijskih realizacija potvrđeno je za foneme **j** i **v** koji ih imaju čak tri, te za foneme **s** i **t** koji imaju svaki po četiri različita grafema:

- fonem **j** → grafemi **i** (najzastupljeniji), **y** i **j** (potvrđen u najmanje primjera)
- fonem **v** → grafemi **u** i **v** (najpotvrđeniji, ponekad se izmjenjuju unutar iste riječi ili se naizmjenice pojavljuju u istom tekstu bez nekog posebnog pravila) te **w** (najpotvrđeniji kao prijedlog)
- fonem **s** → grafemi **z** (uvijek na početku riječi), **s** (u svega nekoliko primjera), **sz** (početak ili sredina riječi), **ss** (sredina ili kraj riječi, potvrđen u najmanje primjera) i **zs** (potvrđen samo u primjeru *Gozspoda*, 15)
- fonem **t** → grafemi **t** (najčešći, pojavljuje se u svim položajima), **tt** (uvijek na kraju riječi, uglavnom u brojevima), **th** (uvijek na početku riječi, bez obzira na njenu vrstu, npr. imenica ili G pokazne zamjenice *to*) i **tth** (samo u primjeru *Gottthal*, 332)

Ostali fonemi:

- fonem **š** → grafemi **s** i **ss** – oba se javljaju na početku ili u sredini riječi, ponekad se izmjenjuju u istom tekstu bez posebnog pravila
- fonem **ž** → grafemi **s** (početak ili sredina riječi) i **z** (uglavnom sredina riječi, rjeđi)
- fonemski skupovi **ks** i **kš** → grafem **x** javlja se kao **ks** samo u riječi *explicoval* (483) unesenoj iz latinskog jezika (lat. *explico*), a kao **kš** u prezimenu *Luxich* (428)
- uz slogotvorno **r** dolazi vokal **e**, osim kod riječi *horvachke* (428)

- u nekim slučajevima različiti fonemi imaju iste grafijske realizacije, a to su:

<i>grafem</i>	<i>cz</i>	<i>ch</i>	<i>c</i>	<i>gh</i>	<i>g</i>	<i>i</i>	<i>y</i>	<i>s</i>	<i>ss</i>	<i>x</i>	<i>u</i>	<i>z</i>
<i>fonem</i>	<i>c, č</i>	<i>c, č</i>	<i>c, č</i>	<i>đ, g</i>	<i>đ, g</i>	<i>i, j</i>	<i>i, j</i>	<i>š, ž</i>	<i>s, š</i>	<i>ks, kš</i>	<i>u, v</i>	<i>s, z, ž</i>

Enklitike i proklitike pišu se različito – ponekad su od naglašene riječi odvojene bjelinama, a ponekad se pišu srašteno (najviše takvih primjera pronalazimo u tekstu 483): *kakoveszu*, *fnogobi* (*pisati*), *koymye*, *zdruge*, *dailiye*, *boyechise*, *akoim*, *togasam*, *kadbiga*, *naiednu*, *moreze* itd.

Što se tiče naglasaka, oni nisu zabilježeni ni u jednom od proučenih tekstova.

U svim razdobljima kajkavske književnosti prevladava težnja da se u pismu sačuva osnovni oblik riječi, naginje se etimološkom pravopisu, ali je istovremeno, također nedosljedno, prisutan i fonetski način bilježenja glasovnih promjena (Šojat 2009: 20). Primjere koji čuvaju korijen riječi nalazimo i u proučenim tekstovima: *petdeset* (15), *obchinszkym* (15), *zudeza* (15), *obchina* (226), *obztati* (332), *podpizanimi* (400), *odhrani* (428), *otchu* (428), *odtudye* (483) itd. Istovremeno nalazimo i primjere riječi pisanih po fonetskom pravopisu koje bilježe stanje nakon provedenih glasovnih promjena: *remeczkim* (15), *Gozpoczto* (32) *decze* (15), *liuczkm* (15), *razterkally* (32), *izprichana* (226) itd.

Najčešći pravopisni znakovi su točka (.) i zarez (,). Točka uvijek dolazi na kraju rečenice ili uz godinu, a zarez najčešće kod nabiranja, suprotnih veznika (a, nego) i umetanja pojedinih dijelova rečenice.

3. FONOLOGIJA

3.1. Vokalne pojave

3.1.1. Refleks *ê*

U najvećem broju kajkavskih govora refleks *jata* je zatvoreno *ę* (Šojat 2009: 15). U proučenim tekstovima prevladava ekavski refleks *jata*, dakle zatvoreno *ę* no ono nije bilježeno posebnim znakom (u nabrojenim primjerima strelica upućuje na staroslavenski oblik riječi; č. *prema*):

<i>leta</i> (15) → <i>lêto</i>	<i>(bi ze) hoteli</i> (332) → <i>xotêti</i>
<i>dela</i> (15) → <i>dêlo</i>	<i>mezczeu</i> (400) → <i>mêšęcb</i>
<i>razdelenih</i> (15) → <i>dêlъ</i>	<i>vreme</i> (400) → <i>vrême</i>
<i>vera, neveran</i> (15) → <i>vêra</i>	<i>zverine</i> (400) → <i>zvêrъ</i>
<i>zapovedi</i> (15) → <i>zapovêdъ</i>	<i>czeloga</i> (400) → <i>cêlъ</i>
<i>obechamo ze</i> → <i>obêcati sę</i> (32)	<i>porezavaly</i> (400) → <i>rêzati</i>
<i>zelemo</i> (32) → <i>želêti</i>	<i>greh</i> (401) → <i>grêx</i>
<i>krepilly</i> (32) → <i>krêpiti</i> (sę)	<i>nedelieu</i> (401) → <i>nedêlja</i>
<i>besala</i> (32) → <i>bêgati</i>	<i>(bi ze) delili</i> (401) → <i>dêliti</i>
<i>lepimi</i> (115) → <i>lêpъ</i>	<i>pretesne</i> (401) → <i>têsnъ</i>
<i>mesto</i> (332) → <i>mêsto</i>	<i>tesimo</i> (428) → <i>têšiti</i>
<i>svet</i> (332) → <i>svêtъ</i>	<i>zvetlozti</i> (428) → <i>svêtъlostъ</i>

Ipak, u tekstovima nalazimo i nekoliko drugačijih potvrda:

- ikavski refleks *ê*: *razumil* (226) → *razumêti*, *zinokose* (400) → *sêno*, *nediliu* (428) → *nedêlja*, *povidal* (428) → *vêdêti*, *zapovidate* / *zapovidi* (483) → *zapovêdъ*
- jekavski refleks *ê*: *tiedan* / *tyedna* (15) → *têdnъ*, *prelieva* / *prolievaty* (226) → *liêti*, *riechi* (483) → *rêčъ*

Opreka *e/i* potvrđena je i u prilogu *lestor* / *listor* (značenje: *samo*, *tek*).

3.1.2. Refleks prednjojezičnog nazalnog vokala *ę*

Prednji nazal *ę* u kajkavskom se narječju ostvaruje kao *e*. Navedeno je nekoliko primjera (neke se riječi javljaju nekoliko puta, ponekad u istom obliku, a ponekad kao druga vrsta riječi):

<i>Reda</i> (15) → <i>rędъ</i>	<i>mezeću</i> (400) → <i>měsęcъ</i>
<i>zaveska</i> (15) → <i>vęzati</i>	<i>vreme</i> (400) → <i>vrēmę</i>
<i>Zsvetoga</i> (15) → <i>svętъ</i>	<i>deset</i> (401) – <i>desętъ</i>
<i>penez</i> (15) → <i>pěnęzъ</i>	(ie) <i>zacheta</i> (428) → <i>začęti</i>
<i>pochem</i> (32) → <i>počęti</i>	<i>imenuvan</i> (428) → <i>imę</i>
<i>potegne</i> , (32) → <i>tęngęti</i>	<i>težak</i> (428) → <i>tęžъkъ</i>
<i>imene</i> (115) → <i>imę</i>	<i>pet</i> (428) – <i>pętъ</i>
<i>plemenite</i> (115) → <i>plemę</i>	

3.1.3. Refleks stražnjojezičnog nazalnog vokala *ǫ*

U kajkavskom narječju staroslavenski stražnji nazal *ǫ* dao je različite rezultate. U osnovama riječi i u nastavcima zabilježen je prijelaz *ǫ* > *u* (u dijelu kajkavskih rubnih poddijalekata); prijelaz *ǫ* > *o* (na istočnome dijelu međimurskoga i podravskoga dijalekta te u gorskokotarskim govorima); prijelaz *ǫ* > *ǫ* (na većem, južnome dijelu kajkavskog područja); prijelaz *ǫ* > *ǫ* (potvrđen u 20. stoljeću na sjeveru kajkavskog područja u istočnome dijelu međimurskoga i u većini govora podravskovirovskoga poddijalekta) te prijelaz *ǫ* > *a* (u zapadnokajkavskome govoru Huma na Sutli)⁴. Refleks stražnjeg nazala u proučenim tekstovima je *u*, a za svaku riječ naveden je i stsl. oblik iz kojeg su se razvile⁵:

<i>sudac</i> (15) → <i>sǫdii</i>	<i>preporucham</i> (115) → <i>rǫka, porǫčiti</i>
<i>poručanstvo</i> (15) → <i>rǫka, porǫčiti</i>	<i>zamuǫenu</i> (400) → <i>mǫtiti</i>
<i>zginuti</i> (15) → <i>gybnǫti</i>	<i>nuterne</i> (401) → <i>vъn ǫtri</i>
<i>odluchka</i> (32) → <i>lǫčiti</i>	(bi) <i>odluchili</i> (401) → <i>lǫčiti</i>
<i>kruto</i> (32) → <i>krǫtъ</i>	<i>lug</i> (428) → <i>lǫgъ</i>
<i>zuzed</i> (115) → <i>sǫsędъ</i>	<i>puth</i> (428) → <i>pǫtъ</i>

⁴ Lukežić 2012: 133-135.

⁵ Znak → označava prema kojoj riječi je nastala riječ potvrđena u tekstu (č. *prema*). Op.a.

3.1.4. Refleks poluglasa (*ǫ* < *ǫ*, *ǫ*)

Praslavenski poluglasovi, stražnji (tvrđi) – *jor* (*ǫ*) i prednji (meki) – *jer* (*ǫ*) artikulacijski su se izjednačili u neutralan poluglas *šva* (*ǫ*) – do kraja 11. stoljeća izgubili su se poluglasovi u *slabu* položaju, a od početka 12. do kraja 13. stoljeća provodila se fonacija, tj. vokalizacija (prijelaz u puni samoglasnik) onih u *jakom* položaju (Lukežić 2012: 135-136). U tekstovima najbrojniji su primjeri u kojima se poluglas reducirao:

dokončania (15) → *konǫčanie*

tuerdnoszt (15) → *tvǫrdost*

skerby (15) → *skrǫbbǫ*

kmet (32) – *kǫmetǫ*

verchi (32) – *vǫrgnǫti*

ponizny (32) – *nizǫkǫ*

obchina (226) → *obǫčina*

kervv (226) → *krǫvǫ*

szmert (226) → *sǫmrǫtǫ*

kerschanzku (226) – *krǫstiǫnǫskǫ*

zrecha (400) → *sǫreča*

zmertni (401) – *sǫmrǫtǫnǫ*

nuterne (401) – *vǫn ǫtri*

poravnali (401) – *ravǫnǫ*

kerchmu (401) → *kǫrčǫma*

vergli (428) – *vǫrgnǫti*

Primjeri vokalizacije su sljedeći:

- *ǫ* → *a*: *yedan* (15) → *jedǫnǫ*; *tiedan* (15) → *tǫdǫnǫ*; *dan* (15) → *dǫnǫ*; *kade* (115) / *kadi* (400) → *kǫde*; *vasz* (226) → *vǫsǫ*; *chazt* (400) → *čǫstǫ*; *zadasnie* (401) → *sǫda*
- *ǫ* → *e*: *konec* (401) – *konǫcǫ*; *ieden* (401) → *jedǫnǫ* *vesz* (332) → *vǫsǫ*

Primjeri kao što su *yedan*, *vasz* i *ieden*, *vesz*, tj. pojava da se poluglas u istoj riječi ponekad vokalizira kao *a*, a ponekad kao *e* tipični su za kajkavsku književnost i za kajkavske govore (Šojat 2009: 15).

Poluglas *ǫ* iz starog skupa *vǫ*, koji se u tekstovima javlja kao prefiks ili prijedlog, može se reducirati ili vokalizirati. Za prefiks potvrđeni su sljedeći primjeri: *vchinimo* (226), *vchinyena* (400), *vlovili* (428), *uchinite* (332), *uverchi* (115). Skup *vǫ* u funkciji prijedloga realizira se kao:

- *v* (nastao ispadanjem *ǫ*): *w Varasdinu* (401), *w nedeliu* (401), *v Zagreb* (483), *v drugu* (483)

- **vu** (nastao vokalizacijom ѳ): **vu** *vodu uverchi* (115), **vu** *to uffu* (115), **vu** *vuzu vergli* (428)
- **u**: **u** *dobrom miru* (15), **u** *Lepuglauu* (15), **u** *klostru* (15), **u** *zsluzbe* (15), **u** *vze* (115)

Ponekad se u istom tekstu ili rečenici izmjenjuju dva različita ostvaraja kao npr. u tekstu (483): *pol u iednu hisu pol v drugu* – nedosljednosti su česte.

Navedene primjere treba razlikovati od onih u kojima se suglasnik *v* javlja kao proteza, tj. sekundarni konsonant na početku riječi ispred stražnjeg vokala (Šojat 2009: 16), u ovom slučaju ispred *u*: *vubiti* / *vubili* (115), *vuhitili* (115), *vuchinete* / *vuchinite* (115), *vugerzkyh* (400), (*vu*) *vuzu vergli* (428), *vudri* (401).

3.1.5. Refleks slogotvornih *r* i *l*

Uz slogotvorno *r* kao popratni vokal javlja se, osim u primjeru *horvachke* (428), samoglasnik *e*, a potvrde su brojne:

<i>pervih</i> (15)	<i>poterli</i> (115)	<i>povernuty</i> (400)
<i>tuernoszt</i> (15)	<i>szmert</i> (226)	<i>kerchmarily</i> (400)
<i>od derzithe</i> (32)	<i>kervv</i> (226)	<i>zmertni</i> (401)
<i>verchi</i> (32)	<i>najpervo</i> (226)	<i>perpra</i> (401)
<i>terpithy</i> (32)	<i>terpety</i> / <i>terpely</i> (226)	<i>kermek</i> (428)
<i>dersi</i> (32)	<i>potverdili</i> (332)	<i>kerniaka</i> (428)
<i>berse</i> (115)	<i>obdersati</i> (332)	<i>vergli</i> (428)
<i>dersati</i> (115)	<i>dersimo</i> (332)	
<i>zaterli</i> (115)	<i>dersal</i> (400)	

Na mjestu slogotvornog *l* u većini potvrđenih primjera nalazi se samoglasnik *u*: *dugvaniu* (226) → stsl. *dlъgъ*; *duzni* (428) → stsl. *duъlъgъ*; *puk* (483) → stsl. *pylъkъ*.

U riječi *tomachenye* (15) → stsl. *tylmačъ* *l* se reflektirao kao *o* (karakteristika suvremenih kajkavskih govora, Šojat 2009: 12) dok se u riječi *chloveka* (483) → stsl. *čъlověkъ* *l* čuva.

3.1.6. Ispadanje, kontrakcija i zamjena vokala

U participu prezenta, tj. glagolskom prilogu sadašnjem u primjerima *povedaiuch* (115) *sztoeiech* (428) i *buduch* (428) te u vezniku *nit* (226) i zamjenici *koy* (32) gubi se krajnji vokal *i*. On se ponekad gubi i u inicijalnom položaju, kao npr. u *zginuti* (115), *zneverili* (226) gdje je bio dio prefiksa *iz-*. Osim *i*, kod nekoliko priloga potvrđeno je i gubljenje finalnog vokala *o*: *onak*, *kak* (428). Česte su i kontrakcije vokala, npr. *ky* (15), *ke* (15), *moga* (115).

U primjerima *chakayu* (483) i *chakati* (332) vokal *e* zamijenjen je s *a*, a u primjerima *Zizek* (428) i *podegnali* (428) vokal *a* zamijenjen je vokalom *e*.

Zamjena vokala *o* s *u* karakteristična je glasovna promjena u kajkavskim govorima i u kajkavskom književnom jeziku, česta je kod glagola na *-ovati*, ali i u riječima *kulik*, *tulik*, *tuliko*, *kuliko* (Šojat 2009: 16). U tekstovima pronalazimo primjere *tuliko* (401) / *tuliko* (428) i *onuliko* (428), ali i *toliko* (115) / *toli* (428).

3.2. Konsonantske pojave

3.2.1. Refleks skupova **st'* i **sk'*

Refleks skupova **stj* i **skj* nije jedinstven, postoji više potvrda (najbrojniji su primjeri u prvoj skupini, ovdje ih je navedeno tek nekoliko):

*stj → -šč: *dopuscheno* (15), *nepokorschinu* (15), *yosche* / *josche* (15), *prepuschenye* (15), *miloschom* (32), *kerschanzku* (32), *proschenie* (332), *dopusceni* (332), *milosche* (401), *neschete* (428)

*stj → -st: *oblasztu* (15), *giuimliuztva* (400)

*skj → -šč: *pischencze* (400), *ischete* (428)

3.2.2. Refleks *d'

U proučenim tekstovima nema potvrda uporabe grafema *ď*, *dž*, *č* i *ć* – ti se glasovi bilježe kombinacijom drugih grafema⁶. Kontinuant praslavenskoga *d'* razlikuje se od područja do područja, a najčešće realizacije su *ď*, *č* i *j*. U tekstovima potvrđeni su sljedeći primjeri:

* *d'* → *d*: *zmed* (15), *med* (332)

* *d'* → *ď* (različita grafijska rješenja, uglavnom kao *g*): *oszlobogeny* (15), *pregħi* (32) / *pregi* (428), *vigyte* (226)

3.2.3. Glas *h*

Glas *h* bilježi se u tekstovima (ponegdje u kombinaciji sa *c* označava *č*, npr. *noch* – 226), iako je u dijelu kajkavskih govora izgubio status fonema (Šojat 2009: 39). Ovdje je navedeno nekoliko primjera u kojima se *h* čuva bez obzira na položaj u riječi: *zuhe* (401), *hraniti* (401), *hochemo* (401), *prah* (428), *horvachke* (428), *polagh* (483), a naročito se čuva kao dio padežnog nastavka, npr. *dneveh* (401), *pravichah* (428), *ribah* (400), *zemliah* (401) itd.

---

⁶ Više o grafijskim rješenjima v. u poglavlju *Pravopis i grafija*.

3.3. Glasovne promjene

3.3.1. Sibilizacija

Sibilizacija se ne provodi u N mn. imenica *junak* (226) i *ziromah* (428) → *junaky* (226); *sziromahy* (226) / *ziromaky* (32), a provodi se u N mn. *Turchi* (428). Samo u tekstu (400) ista je riječ potvrđena sa i bez promjene: *podlosniky* / *podlosniczy*.

3.3.2. Jotacija

Jotacija se uglavnom ne provodi kod glagola kretanja *doyti* (15), *doyty* (226), *poiti* (332), *poidu* (400) i glagola *naiti* (332) kod kojih se čuva stari oblik *iti*, i to zato što prethodno nije provedena metateza. Jotacija se ipak provodi u primjeru *ichi* (332), a nije provedena u imenicama *braty* (15) i *zapovedyum* (15).

3.3.3. Jednačenje po zvučnosti i ispadanje suglasnika

Za kajkavsku je književnost karakteristično nastojanje da se u pisanom tekstu sačuva (ovisno o grafijskim rješenjima) osnovni oblik riječi (Šojat 2009: 20). Takvo nastojanje potvrđuju riječi *obchinszkym* (15), *obchina* (226), *obztati* (332), *podpizanimi* (400) u kojima nije došlo do jednačenja suglasnika po zvučnosti te riječi *potdplat* (428), *zudcza* (15), *odtudy* (483) i *otchu* (428) kod kojih (ni)je došlo do ispadanja suvišnog suglasnika. Suglasnici *d*, *n* i *h* ispadaju u sljedećim primjerima: *gozpona* (32), *nazochi* (483), *dozedob* (32), a suglasničke skupine su pojednostavljene (ispadaju *d* i *t*, odnosno riječi su pisane fonetskim načinom bilježenja) u primjerima: *remeczkim* (15), *Gozpocztwo* (32) *decze* (15), *liuczkym* (15) itd.

U skupu *vl-* u svim se kajkavskim govorima gubi početno *v-* (Šojat 2009: 37), pa tako i u glagolskom pridjevu radnom *ladali* (428), a *v* se gubi i u broju četiri – *cheterto* (400).

3.3.4. Metateza

Metateza nije provedena u glagolima kretanja kod kojih se čuva stari oblik *iti* – *doyti*, *poiti*, *naiti* (332) zbog čega nije provedena ni jotacija. Metateza se ne provodi ni u oblicima zamjenice *svak*, *svaka*, *svako* u kojima se čuva starije stanje (stsl. *vsjakъ*, -a, -o), kao ni u nekim oblicima zamjenice *sav*, *sva*, *sve* u kojima se čuva stsl. skup *vs*⁷. Međutim, metateza je provedena u sljedećim primjerima:

- *preghi* (428) → pređi, predak prema stsl. *perdъ*
- *tlake* (15) → tlaka, prema sts. *tolkъ*
- *rali* (401) → ral, prema stsl. *ordlo*, *ralo*
- *mokre* (401) → mokra, prema stsl. *mokrъ*
- *brasno* (401) → brašno, prema stsl. *boršno*

3.3.5. Jednačenje po mjestu tvorbe

O jednačenju po mjestu tvorbe vrlo je teško govoriti zato što su u tekstovima istim grafemima često označeni različiti fonemi no sasvim je sigurno da prijedlog *s*, u kajkavskim govorima zamijenjen sa *z*, ispred zamjenice na *nj* (naročito u govoru) postaje *ž*. *Sъ* kao prijedlog također se zamjenjuje i sa *z*, čak i onda kada je poluvokal vokaliziran, npr. *zeuszu* / *zauszum* (15).

3.3.6. Rotacizam

Rotacizam je potvrđen u oblicima glagola *moći*, npr. *ne moremo* (32), *ne morem* (32), ali i priložima *nigdar* (32) → stsl. *nikъdeže*; *kade godre* (401) → stsl. *kъdê godêže*, zamjenicama *nistar* (115) → stsl. *ničъtože*; *kako goder* (15) → stsl. *godêže* i vezniku *ter* (428) → stsl. *teže*.

---

⁷ V. poglavlje *Morfologija – Zamjenice*.

3.3.7. Depalatalizacija

Glasovi *ʃ* i *ɲ* u većini današnjih kajkavskih govora depalatalizirali su se u *l* i *n* (Šojat 2009: 22). Primjeri takvih pojava nalaze se i u proučenim tekstovima:

- depalatalizacija *ʃ*: *pobolsicze* (115), *Kralevchani* (115), *dole* (400), *zemelzke* (401), *obranitelom* (401) itd. ≠ *razvezelyeni* (226), *zemlie* (401), *uolie* / *volie* (428) itd.
- depalatalizacija *ɲ*: *uffane* (115), *zirotinzka* (401), *nuterne* (401), *szusanztva* (428), *zvin* (428) itd. ≠ *znanie* (401), *dokoniano* (401), *Petrinie* (332), *dopuscenia* (332), *ognia* (332)

3.3.8. Disimilacija

Disimilacija je potvrđena u prilogu *vnogo* i *vnoge* → *mnogo* (*mn* → *vn*) te u zamjenici *sto* → *što* (*čato* – *tšto* → *što*).

4. MORFOLOGIJA

4.1. Glagoli

4.1.1. Infinitiv

Infinitivi većinom završavaju na *–ti*, nastavak *–ći* potvrđen je samo u primjerima *verchi* (32) i *uverchi* (115) te kao dio u tvorbi futura prvog *hocemo ichi* (332). Kod infinitiva glagola kretanja *doći* i *poći* – *doiti* / *doyti* (15) / *doyty* (226), *poiti* (332) čuva se stari oblik *iti*, ne provode se metateza ni jotacija pa i ti oblici imaju završetak na *–ti*.

Tekst	Infinitiv
15	<i>znaty, odzslusauaty, deti, protiuiiti, molity poszlaty, prineszty, zprauiti, zavezati, kastigati, se molity, plachati, dati, dognati, doiti / doyti, izabrati</i>
32	<i>ze zpomenuti, verchi</i>
115	<i>dogledati, uverchi, zginuti</i>
226	<i>doyty, prolievaty, priztati / priztaty, daty</i>
332	<i>poiti, datty / daty</i>
400	<i>platity, povernuty</i>
401	<i>plachati, obztati, davati, biti, dopeliati, tochiti, dati, ze dersati</i>
428	<i>dati, davati, pozvedochiti, zlusiti</i>
483	<i>pisati, evitovati</i>

Glagoli koji se javljaju u infinitivnom obliku nisu apokopirani. Često se unutar istoga teksta javljaju vidski parnjaci, svršen i nesvršen oblik, npr. *dati* – *davati* (428), a najčešće se javljaju glagoli *dati*, *davati*, *plachati* i *platity*, što je razumljivo s obzirom na tematiku tekstova.

4.1.2. Present

U prezentu su potvrđena sva lica, osim 2. l. jd. (valja uzeti u obzir narav tekstova i one kojima su oni namijenjeni – pišu ih podložnici svojim nadređenima). Potvrđeni su naglašeni i nenaglašeni oblici glagola biti:

jd.	biti – potvrdno	Mn.	
1.	<i>jezem / zem</i> (115)	1.	<i>szmo</i> (15) <i>zmo</i> (401)
2.	/	2.	<i>zte</i> (32)
3.	<i>yeszt</i> (15) / <i>iezt</i> (401) <i>ye</i> (15) / <i>ie</i> (115)	3.	<i>ieszu</i> (15) <i>zu</i> (400)

Većih odstupanja nema, jedino se u 1. l. jd. *a* vokalizirao kao *e*. Nekadašnji oblik za 3. l. mn. u stsl. bio je (naglašeni) *sptb* (*ь*, odnosno *a* na kraju ispada, a stražnji nazal *q* reflektirao se kao *u*), iz čega slijedi današnji nenaglašeni oblik *su*.

jd.	biti - niječno	mn.	
1.	<i>zem ne</i> (115)	1.	<i>nezmo</i> (428)
2.	/	2.	<i>nezte</i> (428)
3.	<i>nie / ne</i> (428)	3.	<i>neszu</i> (428)

Potvrđeni su i niječni oblici glagola biti. Zanimljiva je tvorba za 1. lice jednine – *zem ne*, odnosno *sam nije*, karakteristična za kajkavsko narječje.

Potvrđen je i svršeni prezent glagola *biti*: *bude* (32) i *nebude* (483).

Ostali glagoli raspoređeni su po nastavcima za 1. l. jd. prezenta: *-am*, *-im*, *-em* i *-jem*⁸.

jd.	-am	-im	-em	-jem
1.	<i>neznam</i> (428)	<i>dersim</i> (428)	<i>pochem</i> (32)	
2.	/	/	/	/
3.	<i>zna</i> (226)	<i>dersi</i> (32)	<i>opade</i> (32)	<i>iemlie</i> (428)
mn.				
1.	<i>znamo</i> (428)	<i>dersimo</i> (332)	<i>popadnemo</i> (332)	<i>daiemo</i> (401)
2.	<i>znate</i> (226)	<i>od derzithe</i> (32) <i>obdersite</i> (428)	<i>date</i> (483)	<i>pisete</i> (483)
3.	<i>znaiu</i> (332)	<i>obderse</i> (401)	<i>popadnu</i> (115)	<i>sailu</i> (483)

Glagoli u prezentu pokazuju nekoliko odstupanja:

- **-am:**
  - u tekstu (115) potvrđen je oblik za 1. l. jd. *preporucham ze* – infinitiv tog glagola glasio bi *preporučati* (oblik čest u govoru) umjesto standardnog oblika *preporuči(va)ti*
  - uz glagoli *imati* (*yma*, *ymamo*, *ymayu* – 15) javlja se i *jemati* (stsl. *jьmati*) – *jemaju* (401) – 3. l. mn. (osnova + *-am*, *-aš*, *-a*, *-amo*, *-ate*, *-aju*) ≠ *iemlie* (428) – 3. l. jd. (v. glagole s nastavkom *-jem*)
- **-im:**
  - za ovaj je nastavak potvrđeno najviše primjera
  - jedino odstupanje je oblik *zelema* (32) – 3. l. mn., prema stsl. *želēti* (*ê* → *e*)
- **-em:**
  - u obliku *pochem* (32) – 1. l. jd. ispao je *n* (*počnem*)
  - *n* je ispalo i u primjerima: *opade* (32) – 3. l. jd., *ztergu* (115) – 3. l. mn., ali se čuva u *popadnemo* (115) – 1. l. mn.
- **-jem:**
  - za ovaj nastavak potvrđeno je najmanje primjera
  - oblik *iemlie* (428) – 3. l. jd. nastao je od istog glagola (stsl. *jьmati*) kao i *jemaju* (401) naveden kod nastavka *-am*, ali su na osnovu dodani nastavci *-jem*, *-ješ*, *-je*, *-jemo*, *-jete*, *-ju*

⁸ Budući da za neke glagole nije potvrđena cijela paradigma, prazna mjesta popunjena su potvrđenim oblicima drugih glagola.

Ostali nastavci i oblici:

- glagol *htjeti* u niječnom obliku za 1. l. jd. čuva stari nastavak –u: *neschu* (115), a potvrđen je i u 2. l. mn.: *neschete* (428)
- glagol *moći* za 1. i 3. lice jednine te 1. lice množine ima potvrđene oblike s rotacizmom: *morem* (226), *more* (32) i *moremo* (32), dok je za 3. lice množine potvrđeno *mogu* (401, 483)

4.1.3. Perfekt

Perfekt se tvori na dva načina, od glagolskog pridjeva radnog (stsl. aktivnog participa perfekta drugog, uvijek na –l) i od naglašenog ili nenaglašenog oblika prezenta pomoćnog glagola *biti*:

jd.	GPR + nagl. PZ biti	GPR + nenagl. PZ biti
1.	<i>ieزام hodil</i> (483)	<i>zem mogel</i> (428) <i>sam chul</i> (483)
2.	/	/
3.	/	<i>ye hotel</i> (15)
mn.		
1.	<i>yezmo sze zauezaly</i> (15)	<i>zmo hoteli</i> (401)
2.	<i>ieste videli</i> (332)	<i>zte nakanilly</i> (32)
3.	<i>ieszu zapouedali</i> (226)	<i>prizegli zu</i> (115)

U proučenim tekstovima oblici perfekta tvoreni naglašenim oblikom prezenta pomoćnog glagola *biti* su rjeđi (potvrđena su otprilike po dva primjera za svako lice). Perfekt tvoren na taj način najčešće se upotrebljava bez ikakva semantičkoga ili stilskoga razlikovanja u odnosu na perfekt tvoren nenaglašenim oblicima glagola *biti* (Šojat 2009: 77). Ponekad naglašeni oblici dolaze u istaknutim dijelovima rečenice, na početku ili kraju (Šojat 2009: 77), kao što je to u primjerima: *A za tu plachu y toga dokonainya nassega yezmo sze zauezaly obehinzky zakon...* (15) i *Ja polagh zapovidi gozpodina Bana, iezam hodil med Sischane...* (483). U oblicima za 1. l. jd. *a* se vokalizirao kao *a* i *e*.

Od niječnih oblika perfekta potvrđeni su sljedeći oblici: *nezem mogel* (428) – 1. l. jd.; *ze nezmo zneverili* (226) / *nizmo izneverili* (428) – 1. l. mn.; *nezu davali* / *zhusili* (428) – 3. l. mn.

Za glagol *biti* potvrđeni su oblici:

biti					
jd.	potvrđno	niječno	mn.	potvrđno	niječno
1.	/	<i>nezem bil</i> (115)	1.	/	<i>nezmo billy</i> (32)
2.	/	/	2.	<i>zte billi</i> (32)	/
3.	<i>ye bilo</i> (15) <i>ie bila</i> (428) <i>ye bil</i> (483)	<i>nie billo</i> (428) <i>ny billa</i> (115) / <i>ne billa</i> (32)	3.	<i>zu billy</i> (32) <i>zu bily</i> (226)	/

Odstupanja nema, a niječni oblik perfekta glagola *biti* glasi *nezem bil* (115). Nije potvrđen oblik prema prezentskom *zem ne* (115) koji bi glasio *zem ne bil*.

4.1.4. Pluskvamperfekt

Jedini potvrđeni oblik pluskvamperfekta glasi *bili zu obechali* (401) – 3. l. mn. Potvrđen je i tzv. indikativni pluskvamperfekt tvoren kondicionalnom sintagmom (Šojat 2009: 78): *bi zi bil nakozil* (115). Uporaba tog oblika vezana je uz vremenski veznik *gda* (Šojat 2009: 78) – u ovom slučaju veznik je bio *kade*. Šojat smatra da se takva, po formi kondicionalna, a po značenju indikativna glagolska sintagma, razvila zbog toga što je *gda* istovremeno i vremenski i pogodbeni veznik (Šojat 2009: 78).

4.1.5. Aorist i imperfekt

Najmanje primjera potvrđeno je za aorist i imperfekt, što ne čudi s obzirom na to da se oni u kajkavskom narječju gube u 16. i 17. stoljeću (Šojat 2009: 75). Semantička razlikovnost uvjetovana vidom glagola gubi se još ranije pa nerijetko imperfektivni glagoli imaju aoristne nastavke ili se umjesto aoristnih koriste imperfektni nastavci (Šojat 2009: 76), kao što je to u primjerima *obechahu* (400) – 3. l. mn. (umjesto *obećauše*) i *reku* (428) – 3. l. mn. (umjesto *rekoše*). Ostali potvrđeni oblici su u aoristu: *namolizmo sze* (15) – 1. l. mn.; *pochezmo* (15) – 1. l. mn.; *pogubih* (115) – 1. l. mn., dok je oblik *nehte* (115) – 3. l. mn. u imperfektu.

4.1.6. Futur prvi

Većina futura prvih u proučenim tekstovima tvorena je od naglašenog oblika glagola *htjeti* i infinitiva. Nastavak u 1. l. jd. je *-u* (prema stsl. *hočę, ę → u*), a u primjerima čuva se oblik prije (*hote*) i nakon jotacije (*neche*).

jd.	potvrđno	niječno
1.	<i>hochu biti</i> (115)	<i>neschu biti</i> (115)
2.	/	/
3.	<i>che doyty</i> (226) <i>hote opravity</i> (400) <i>izpisati hoche</i> (483)	/
mn.		
1.	<i>hochemo biti</i> (32) <i>hocemo ichi</i> (332)	<i>nechemo terpety</i> (226)
2.	/	<i>nechete obderzati</i> (332)
3.	<i>hote doiti</i> (483)	<i>nehote platiti</i> (15) <i>neche uchiniti</i> (32)

4.1.7. Futur drugi

Futur drugi tvoren je od svršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog. Nije potvrđen nijedan primjer sa skraćenim oblikom (*bum, buš, bu* itd.).

jd.	potvrđno	Niječno
1.	<i>ze budem nadeal</i> (115)	<i>Ne budem begal</i> (115)
2.	/	/
3.	<i>kerchmaril bude</i> (400)	<i>ne bude mogell terpithy</i> (32)
mn.		
1.	<i>bumo mogli privabiti</i> (115) <i>budemo delali</i> (401)	/
2.	/	<i>ne buthe moglly verchy</i> (32)
3.	<i>kerchmarily budu</i> (401)	/

4.1.8. Imperativ

Imperativ se tvori na nekoliko načina:

1. osnova + nastavak:

- svi potvrđeni oblici su u 2. l. mn.: *nayte*, *budithe* (32); *vuchinete* /*vuchinite*, *vabete*, *daite*, (*ne*) *daite* (*chiniti*) (115); *vigyte*, *imaite* (226)
- potvrđen je i oblik *mentui Bog* (332) u značenju *ne daj Bože*

2. naj / neka + 3. lice (jd./mn.) prezenta

- potvrđeni su oblici: *neka bude*, *nay bi* (15) – 3. l. jd.

3. 3. lice prezenta glagola imati + infinitiv

- 3. l. jd.: *yma sze preszauliati*, *ima* / *yma doiti* (15)
- 3. l. mn.: *ymayu izabrati*, *ymayu dati*, *ymayu dognati* (15); *jemaju ze dersati* (401)

4. singularni imperativ (3. l. jd.)⁹

- potvrđen je za glagol *držati*: *Z tem Vasse Gozpocztvo Gozpodin Bogh zdravo i vezelo dersi* (32); (...) *Bog vaz zdravo dersi* (115); (...) *gozpodin Bogh V.M.G. zdravo y veszelo dersy na vnogo dobreh let* (226); *Ztem Gozpodin Bogh V.M.G. y vaz plemeniti Orszagh zdravo y vezelo dersi* (401)

4.1.9. Kondicional I.

Kondicional I. tvori se od aorista pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog. Iako se on u kajkavskom narječju za sva lica tvori isključivo likom *bi* (Šojat 2009: 85), u tekstovima su potvrđena i dva primjera za 1. l. mn. tvorena s *bismo*: *bizmo bili*, *bizmo davali* (401).

---

⁹ V. Šojat 2009: 84.

Ostali oblici su:

jd.		Mn.	
1.	<i>bi mogel zmagati</i> (428)	1.	<i>bi mogli pripraviti</i> (401)
2.	/	2.	<i>bi odluchili</i> (401)
3.	<i>bi bila</i> (428)	3.	<i>bi mogli dochakati</i> (115)

Niječni oblik – negira se glagolski pridjev radni, a ne glagol *biti*: *bi ne bilo* (115) – 3. l. jd.; *bi ze ne mogli hraniti* (401) – 1. l. mn., *bi ne hoteli* (401) – 3. l. mn. (umjesto: *ne bi bilo, ne bi ze mogli hraniti i ne bi hoteli*).

4.1.10. Kondicional II.

Kondicional II. tvori se od kondicionala I. glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog. Potvrđeni su sljedeći primjeri: *bi zi bil nakozil* (115) – 1. l. jd.; *bili bi ymali zlusiti* (15) – 1. l. mn.; *by ne bily platily* (400) – 3. l. mn., *bi billi dosli* (483) – 3. l. mn., *bi billi donezli* (483) – 3. l. mn.

4.1.11. Glagolski pridjevi

U tekstovima su potvrđeni glagolski pridjev radni (aktivni particip perfekta drugi) i trpni (pasivni particip perfekta), a glavna im je uloga tvorba složenih glagolskih oblika: perfekta – *zmo terpely* (226) / *ye bilo dopuscheno* (15); pluskvamperfekta – *bili zu obechali* (401); futura drugog – *ne buthe moglly* (32) / *budu dusny* (400) i kondicionala – *bi pomiluval* (15); *bi billi dosli* (483) / *bi mogly razvezelyeni bity* (226). Nastavci za glagolski pridjev radni u jednini su **-l** (*mogel*, 332), **-la** (*upala*, 401) i **-lo** (*moglo*, 400), a u množini **-li/-ly** (*krepilly*, 32; *mogli*, 115), **-le** (*palle*, 483) i **-la** (*besala*, 32). Nastavci za glagolski pridjev trpni u jednini su **-na** (*dana*, 401), **-ta** (*zacheta*, 428) i **-no** (*pozeiano*, 115), a u množini **-ni/-ny** (*izebrani*, 15; *popiszani*, 15). On mijenja oblike po rodu, broju i padežu, npr.: **recheny** (*Zizchany*), 400 – N mn.m.r., **dane** (*uere*), 15 – G jd. ž.r., **rechene** (*rali*), 401 – A mn. ž. r., **razdelenih** (*zsel*), 15 – G mn. s.r. itd.

4.1.12. Glagolski prilozi

U tekstovima potvrđeni su glagolski prilog sadašnji (aktivni particip prezenta) i prošli (aktivni particip perfekta prvi). Nastavak za glagolski prilog sadašnji je **–či** (*znaiuchi*, 15; *gledechy* 400; *zlusechi*, 428), s time da su vrlo česti oblici s nastavkom **–č**, bez krajnjeg *i* (*povedaiuch*, 115; *sztoeiech*, *buduch*, 428). Neki se oblici razlikuju i po rodu, broju i padežu, npr. (*Gallovchanom*) ***sztoiechem*** (428). Nastavci za glagolski prilog prošli su **–usi** / **–vsi** (*razumeusi*, 15; *dovabivssi*, 428) i **–avsi** (*zvezavsi*, 115), a potvrđen je i oblik *pochem* (115) u značenju *počevši*.

4.1.13. Pasiv

Pasivni su oblici česti, a javljaju se za većinu prethodno spomenutih vremena i načina u aktivu, npr. *zem podegnan* (428), *zu bili od luchen* (332), *hocemo pokorni biti* (332), *zlobodan bude* (332), *vchinyena be* (400) itd.

4.2. Imenice

4.2.1. A-deklinacija

- muški rod

jd.	živo	neživo	Mn.	živo	neživo
N	<i>gozpodin</i> (226)	<i>Orszagh</i> (226)	<i>kmeti</i> / <i>kmet(h)y</i> (15)	/	/
G	<i>Goz(s)podina</i> (15)	<i>orszaga</i> (15)	<i>kmetou</i> / <i>kmetov</i> (15)	<i>dukatt</i> / <i>dukata</i> (15)	
D	<i>Goz(s)podinu</i> / <i>Gozsponu</i> (15)	<i>Orszagu</i> (226)	<i>kmetom</i> (15)	/	
A	<i>Gozspodina</i> / <i>Gozspona</i> (15)	<i>Orzag</i> (400)	/	<i>dneve</i> (401)	
V	<i>gozpodine</i> (226)	<i>Orszagh</i> (401)	/	/	
L	/	<i>Orzagu</i> (401)	/	<i>dneveh</i> (401)	
I	<i>Gozspodinom</i> (15) <i>Gozpodinom</i> (401)	<i>Orszagom</i> (226)	<i>kmetmy</i> (15)	<i>penezmy</i> (15)	

Dulji oblik imenice *gospodin* u kajkavskom književnom jeziku javlja se rijetko (Šojat 2009: 46), ali u proučenim tekstovima taj je oblik češći od skraćenoga *gospon*, potvrđenog samo u D i A jd. Zanimljivo je da je u nekim tekstovima ta imenica pisana velikim početnim slovom (isto vrijedi i za imenicu *orszag* navedenu kao primjer deklinacije za neživo) te da je potvrđen oblik za V jd. Iako je za kajkavske govore karakteristična formula N=V, riječ *gospon* i *Bog* u svim razdobljima stare kajkavske književnosti imaju poseban oblik za V (Šojat 2009: 47) pa je tako u proučenim tekstovima potvrđen oblik *gozpodine* (226), ali i *bane* (401).

Kajkavski govori često izjednačavaju oblike G i A u imenicama koje znače što neživo (Šojat 2009: 47) – potvrđeni primjeri su: *daite mi navuka* (115), *y nato odluchka chakayu* (483), *togasam lizta potreboval* (483), a u primjeru *vsze za Bogh* (401) imenica *Bog* ima nulti nastavak umjesto akuzativnog *a*.

Imenice koje završavaju na nepalatalni suglasnik u I jd. imaju nastavak *-om* (*liztom*, *redom*, *zakonom* – 15 itd.), dok one na palatal imaju *-em*: *vicariussem*, *Connentussem*, *Jellenchichem*, *Tomassem* – 15, *duguvanniem* – 115).

Potvrđen nastavak u N mn. je *-i*, npr. *ziromaky*, *podlosniky* (32), *junaky* (226) – bez provođenja sibilizacije i *podlosniczy* (400), *Turchi* (428) s provedenom sibilizacijom. Kajkavski govori u N mn. ne proširuju osnove jednosložnih imenica (Šojat 2009: 48) pa tako nije proširena ni imenica *kmet* – *kmeti* / *kmet(h)y* (15).

Genitiv množine čuva stari, nulti nastavak, npr. *Fratrou* (15), *tesakov* (400), *novach*, *penez* (428), osim u primjeru *z onu poloviczu dukata* (15) gdje je nastavak *-a*.

U L mn. čuva se nastavak nepalatalnih osnova *-eh*, a u I mn. noviji nastavak *-mi* (prema imenicama *i/-u* osnova).

- imenica *dan*

- potvrđeni oblici: *dan* (15) – A jd., *dnevu* (401) – L, *dnevom* (428) – I jd.; *dneve* (401) – A mn., *dneveh* (401) – L mn.

- stsl. imenica *днь* u obliku *dan* pojavljuje se u svim razdobljima kajkavske književnosti (*ѡ* → *a*, ali u nekim govorima i *e*), a ima padežne nastavke imenica *osnova*

- česti su oblici s proširenom osnovom (Šojat 2009: 46) poput ovdje potvrđenih primjera: *dnevu*, *dnevom*, *dneve*, *dneveh*

- potvrđena je i imenica *tiedan* (15) – A jd., uz sintagmu *dua tyedna* (15), koja je ostatak dvojine (uz imenice: *dua dukata* – 15, *koscha dva y szgrinacha dva*, *dva kerniaka* – 428)

- srednji rod

jd.		mn.
N	<i>gozpocztvo</i> (15) <i>szelo</i> (15)	<i>lettha</i> (428)
G	<i>Gozpocztva</i> (32) / <i>Gozpochtva</i> (115) <i>zsel(l)a</i> , <i>leta</i> (15)	<i>let(t)</i> (32, 226) / <i>let(t)h</i> (15, 115)
D	<i>Gozpocztvu</i> (32)	/
A	<i>Gozspocztvo</i> (32) <i>leto</i> , <i>szelo</i> (15)	<i>letta</i> (428)

V	/	/
L	<i>imeni</i> (32) / <i>imene</i> (115) <i>meszte</i> (15) / <i>meztu</i> (428)	<i>sel</i> (483)
I	<i>ualunaniem</i> (15)	/

Imenice srednjeg roda ne pokazuju većih odstupanja. U L jd. potvrđena su čak tri nastavka:

- **-i** (nastavak palatalnih osnova¹⁰): *A po imeni iedna ribarya* (32)
- **-e** (prema stsl. nastavku za L jd. *n-deklinacije*): (...) *aly drugde na dalsy meszte* (15), *po imene ovi* (115)
- **-u** (češći, potiskuje stari nastavak): (...) *u zakon orszaskim delu aly plache* (15), *vu onom meztu sztoiechi* (428)

U I jd. potvrđena je samo imenica *ualunaniem* (15). U kajkavskom književnom jeziku vrijedi pravilo (uz iznimke u ponekim govorima) da palatalne osnove dobivaju nastavak *-em*, a nepalatalne *-om* (Šojat 2009:51).

Karakterističan nastavak za G mn. je nulti (stsl. *-v*), pa su u tekstovima potvrđeni primjeri *lett* (32), *veder* (401) itd. Iznimka je L mn. za koji je potvrđen nulti nastavak, a ne nastavak tvrdih (*-eh*) ili mekih (*-ih*) osnova–*fteh sel* (483).

4.2.2. E-deklinacija

- **ženski rod**

jd.		mn.
N	/	<i>praviche</i> (483)
G	<i>pravicze</i> / <i>praviche</i> (32)	<i>pravicz</i> (401)
D	<i>pravicze</i> (15)	/
A	<i>praviczu</i> (332)	<i>pravicze</i> (115)
V	/	/
L	<i>pravicze</i> (32)	<i>pravichah</i> (428)
I	/	/

¹⁰ Taj se nastavak u kajkavskoj književnosti od početka 17. stoljeća više ne pojavljuje (Šojat 2009: 51)

U D jd. čuva se nastavak glavne promjene ($\hat{e} \rightarrow e$), uz jednu potvrdu nastavka $-i$ palatalnih osnova – *preko zsuoy **liszti*** (15), dok je u A nastavak $-u$ refleks stražnjeg nazala φ . L jd. u većini potvrđenih primjera ima nastavak $-e$ kao i D, ali je potvrđen i nastavak $-i$: *na druge Gozpode **zemli*** (115). Razlika između D i L potvrđena je u primjerima *k moye **hise*** (115) – D i *pri **hisi*** (115) – L gdje su upotrijebljeni različiti nastavci. U I jd. potvrđeni su nastavci $-u$: *uoliu* (15), *obchinu* (15), *poloviczu* (15) i $-um$: *kastigum* (15), *puskum* (226), *zablium* (226).

U G mn. tipičan je nulti nastavak: *ovacz* (15), *teskoch* (32), *novschin* (32), *zvin* (428), *glav* (428), *skud* (428) itd. L mn. čuva stari nastavak $-ah$: *ribah* (400), *zemliah* (401), *pravichah* (428) itd., kao što i I mn. čuva nastavak $-(a)mi$: *zsilamy* (15), *pravdemy* (15).

Zanimljiva je imenica *milost* (stsl. *milostъ*) – ona se u staroslavenskom jeziku (kao što je to i u hrvatskom standardnom jeziku) deklinirala kao imenica *i-deklinacije*: *milost, milosti, milosti* (...). U tekstovima potvrđeni su primjeri za jedninu: *milosche* (32) – G, *milosche* (32) – D, *miloschu* (32) – A, *milosche* (15) – L, *miloschom* (32) – I. Ona se, dakle, deklinira kao imenica *e-deklinacije* (N jd. *miloscha nije potvrđen).

4.2.3. I-deklinacija

jd.		mn.
N	/	<i>riechi</i> (483)
G	<i>zapovedi</i> (15)	<i>rali</i> (401)
D	<i>zapouedi</i> (15)	/
A	<i>zapoved</i> (15)	<i>kokosi</i> (400) <i>rali</i> (401)
V	/	/
L	<i>zapovidi</i> (483)	/
I	<i>zapovedyum</i> (15) <i>oblasztu</i> (15)	<i>rechimi</i> (115)

U N jd. potvrđen je nulti nastavak (prema stsl. $-b$) u imenicama *szvetlozt* (332) i *kervv* (226), koja se u stsl. sklanjala kao imenica *v-deklinacije*. Imenica *zapovijed* (stsl. *zapovêdb*) u

L jd. potvrđena je s ikavskim refleksom jata. U I jd. nastavak je *–jum*, tipičan u kajkavskoj književnosti nakon 17. stoljeća, s time da je krajnje *–m* preuzeto iz drugih deklinacijskih tipova (Šojat 2009: 55). Potvrđen je i stari nastavak *–ju*, i to u primjerima *oblasztuu* (15) i *nevernosztuu* (15), a ni u jednom od njih nije provedena jotacija (*zapovijedu*, *oblašću*, *nevjernošću*). U I mn. čuva se stari nastavak *–mi*, a zanimljivo je što je za riječ *riječ* potvrđen dvostruki refleks jata, *e* i *ie*.

4.3. Pridjevi

U proučenim tekstovima najbrojniji su opisni i posvojni pridjevi (najviše je potvrda za muški i ženski, dok je za srednji rod potvrđeno tek nekoliko primjera). Opisni pridjevi poznaju dvije promjene – *imeničku*, tj. promjenu neodređenog vida pridjeva i *pridjevsko-zamjeničku* ili promjenu određenog vida pridjeva (Barić 2005: 175, 177). Zanaglasna dužina po kojoj se, osim po padežnom nastavku, razlikuju određeni i neodređeni vid pridjeva u kajkavskom se narječju izgubila što je dovelo do izjednačavanja dviju deklinacija (Šojat 2009: 60). Osim deklinacija, u kajkavskom su se narječju izjednačili i nastavci palatalnih i nepalatalnih osnova (Šojat 2009: 60):

- **muški rod**

jd.	Određeni	neodređeni
N	<i>plemenity</i> (226) / <i>plemeniti</i> (332)	<i>prozt</i> (428) <i>velik</i> (428)
G	<i>plemenitoga</i> (401)	<i>ponizna</i> (428) <i>miloztivna</i> (428)
D	<i>plemenitomu</i> (401)	<i>plemenitu</i> (428)
A	<i>plemeniti</i> (401)	<i>dalek</i> (428)
V	/	/
L	/	/
I	<i>plemenitem</i> (226) / <i>plemenitim</i> (400)	/

Razlika određenog i neodređenog vida pridjeva u jednini je očuvana, ali dolazi do izjednačavanja nepalatalnih i palatalnih nastavaka pa se u I u istoj riječi izmjenjuju nastavci – *im* i –*em*. U množini potvrđeno je tek nekoliko primjera – N mn. ima nastavak –*i*: *ponizny podlosniky* (32); D nastavak –*em* (uz jednu potvrdu nastavka –*im* za posvojne pridjeve): *imenuvanem Gallovchanom* (428); A nastavak –*e*: *dneve pretesne* (401), a u I izmjenjuju se – *imi* i –*emi*: *drugimy kmetmy* (15), *med drugemi* (428).

- ženski rod

jd.		mn.	
N	<i>plemenita</i> (115) <i>miloztivna</i> (401)	N	<i>stare</i> (483)
G	<i>milosziune / miloztivne</i> (15)	G	<i>ztareh</i> (401)
D	<i>plemenite</i> (115)	D	/
A	<i>veliku</i> (401)	A	<i>ztare</i> (401)
V	<i>plemenita</i> (115)	V	/
L	<i>miloztivne</i> (115) <i>velike</i> (15)	L	/
I	<i>velikum</i> (15) <i>zemalzkom</i> (226)	I	<i>velikimi</i> (15)

Kod imenica ženskog roda nema nekih posebnosti, osim što se u D jd. uz nastavak *–e* javlja i *–oj*: *miloztivnoi gozpode* (401), *Cesarovoi Zvetlozi* (428). U I jd. potvrđeni su nastavci *–um* i noviji *–om*. N i A množine čuvaju nastavke palatalnih osnova (*ę* → *e*). Za I potvrđena su dva primjera s nastavkom *–imi* (*velikimi*, 15; *lepimi*, 115), dok nastavak *–emi* nije potvrđen.

- srednji rod

jd.		mn.	
N	/	N	<i>dobra</i> (32) <i>stara</i> (32)
G	<i>zmosnoga</i> (428)	G	<i>dobreh</i> (226)
D	<i>miloztivom</i> (115)	D	/
A	<i>vzakoiachko</i> (400)	A	/
V	/	V	/
L	/	L	/
I	<i>nochnim</i> (115)	I	/

U N jd. za s.r. nije potvrđen nijedan primjer, a primjeri potvrđeni u G imaju samo nepalatalni nastavak *-oga*. U množini potvrđena su samo tri primjera za N (*dobra*, *ztara* – 32; *popiszana* – 428) te jedan za G (*dobreh* – 226).

4.3.1. Posvojni pridjevi

Posebnu skupinu čine posvojni pridjevi. Vrlo je zanimljivo da se oni, izvedeni od imena gradova/sela sufiksima *-ski* i *-čki*, pišu velikim početnim slovom (v. niže navedene primjere). Ti se pridjevi sklanjaju kao određeni pridjevi (u navedenim primjerima uglavnom prevladavaju nastavci nepalatalnih osnova). S druge strane, iako posvojni pridjevi izvedeni sufiksima *-ov*, *-ev*, *-ljev*, *-in* imaju samo neodređeni vid pridjeva (Barić 2005: 180), u tekstovima nalazimo primjere gdje su ti pridjevi deklinirani kao određeni, npr. *druma Hazampasinoga* (332) – G (prema N *Hasanpašin* drum) i *Bassinom* *drumu* (401).

N:

- m.r.: *koznichky ztoll* (32) // *Senkouechky kmeti* (15)
- ž.r.: *Gozspoda orsazka* (15); *kervv kerschanzka* (226); *obchina Sizechka* (332); *zhusba zirotinzka* (401)

G:

- m.r.: *Reda Remeczkoa, Zslouenszkoga orszaga, Ozalskoga Grada* (15); *szlovenskoga Orzaga, druma Hazampasinoga* (332); *zemelzkoga gozpodina* (428) // *dukat vugerzkyh* (400)
- ž.r.: *orzaske praude, Gozpoczke zapovedi* (15); *Zagrebachke Czirkve* (32); *Cezarove Zvetlozti* (428)

D:

- m.r.: *orszakomu pagaduru* (400) // *liuczky kmetom* (15)
- ž.r.: *Gozpoczke uolie* (15); *czeszarove zvetlozty* (226) / *Cesarovoi Zvetlozti* (428); *kralieve zvetlozty* (226); *vere kerzhanske* (332)

A:

- m.r.: *zelzke kopune* (401) – mn.
- ž.r.: *volyu Boyziu* (32) / *voliu Bosiu* (401); *veru kerschanzku* (226); *dachiu orsazku* (400)

V: /

L:

- m.r.: *kerschanzkom orzagu* (332); *Bassinom drumu* (401)
- ž.r.: *orszaskie pravde* (15) // *Caroveh vrateh* (428)
- s.r.: *orszaskim delu* (15)

I

- m.r.: *Lepoglavszkim viciariussem*, *Remeczkykym vicariussem*, *remeczkim Connentussem* (15); *Captolomom Zagrebachkim* (400) // *podlosniky Zizachkemy* (400)
- ž.r.: *gozpodom zemalzkom* (401)

4.3.2. Stupnjevanje pridjeva

Ovisno o silaznoj/uzlaznoj intonaciji naglaska, u staroslavenskom jeziku pridjevi su komparativ i superlativ tvorili dvjema skupinama nastavaka (Damjanović 2005: 110) od kojih su u današnjem standardnom jeziku u uporabi *–i*, *–iji/–lji* i *–ši* (Barić 2005: 182). U kajkavskim govorima komparativni nastavak *–ši* istisnuo je ostale nastavke (Šojat 2009: 62) pa i u tekstovima o seljačkim bunama nalazimo primjere: *ueksu tlaku* (15), *dalsy meszte* (15), *leksu peneznu plachyu* (15), *blisesni zuzedi* (115), a potvrđen je i primjer s nastavkom *–lji*, *boliegha glaza* (226). Osim dodavanjem nastavaka, komparativ je u primjeru *iosche milosztiunessim zakonom* (15) tvoren dodavanjem priloga *jošće*, a sličan je način tvorbe i u primjeru *kruto tesek* (428) gdje se značenje stupnjuje uporabom priloga *kruto* u značenju *jako*, *veoma*. Superlativ se tvori dodavanjem prefiksa *naj-* na komparativ pridjeva: *zuzed naiblisesni* (115).

4.4. Zamjenice

U tekstovima su potvrđeni primjeri svih vrsta zamjenica. Isti oblici koji se javljaju više puta (unutar istog ili u različitim tekstovima) ispisani su samo jednom, a za pojedine padeže navedeni su isti oblici s različitim grafijskim rješenjima (npr. osobna zamjenica *ja* potvrđena je kao *jaz*, *ia* i *ja*).

4.4.1. Osobne zamjenice

Osobne su zamjenice vrlo česte. Potvrđeni su oblici za sva lica osim 2. l. jd., a za 1. l. jd. i 3. l. mn. potvrđena je cijela paradigma (potvrđeni su naglašeni i nenaglašeni oblici zamjenice ili samo jedan od njih).

	1. l. jd.	3. l. jd.		
N	<i>jaz</i> (115) <i>ia</i> (115) <i>ja</i> (483)	<i>on</i> (332)	<i>Ono</i> (115)	<i>/</i>
G	<i>mene</i> (115)	<i>nega</i> (428)	<i>/</i>	<i>nie</i> (428)
D	<i>mi</i> (115)	<i>mu</i> (115)	<i>/</i>	<i>/</i>
A	<i>mene</i> (115) <i>me</i> (115)	<i>niega</i> (115) <i>ga</i> (401)	<i>/</i>	<i>/</i>
V	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
L	<i>mene</i> (428)	<i>niem</i> (332)	<i>/</i>	<i>noy</i> (332)
I	<i>menum</i> (115)	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>

U praslavenskom jeziku za 1. l. jd. upotrebljavali su se oblici *ja* i *jaz*, od kojih se posljednji održao npr. u slovenskom jeziku (Hamm 1958: 134). On je potvrđen u tekstu (115), i to nekoliko puta, ali se zajedno s njim u istom tekstu javlja i oblik *ia*. U tekstu (483) potvrđen je današnji oblik *ja* (prethodno spomenuti *ia* zapravo je grafijska inačica oblika *ja*). Kod oblika u G, D i A nema nikakvih odstupanja; za D potvrđen je samo nenaglašen oblik *mi*, koji u A glasi *me* (prema stsl. *mę*, potvrda refleksa $\epsilon \rightarrow e$)¹¹. Oblici za L (*mene*) i I (*menum*)

---

¹¹ Damjanović 2005: 95

potvrda su jake vokalnosti. Ti su oblici u stsl. glasil *мѣнѣ* (*měně*) i *мѣнојѣ* – ѣ se dakle vokalizirao kao *e*, s time da se u I čuva stari nastavak –*um* (refleks *ǫ* → *u*)¹².

U 3. l. jd. za muški rod potvrđena je gotovo čitava paradigma dok je za srednji rod potvrđen samo N (*ono*), a za ženski G (*nie*) i L (*noy*). U navedenim primjerima nema nekih većih odstupanja, uz napomenu da G m.r. (*nega*) u tekstu ima ulogu posvojne zamjenice, tj. izriče posvojnost¹³ – *nega hise* (428).

U množini nema nekih značajnijih odstupanja:

	1. l. mn.	2. l. mn.	3. l. mn.
N	<i>my</i> (15) <i>mi</i> (428)	<i>vi</i> (428)	<i>onni</i> (332) <i>oni</i> (428) <i>ony</i> (15)
G	<i>nasz</i> (15) <i>naz</i> (332)	<i>/</i>	<i>nyh</i> (400) <i>nih</i> (401) <i>yh</i> (400) <i>ih</i> (483)
D	<i>nam</i> (226)	<i>vam</i> (428)	<i>nim</i> (115) <i>ym / im</i> (400)
A	<i>nasz</i> (15) <i>nass</i> (32) <i>naz</i> (332)	<i>vaz</i> (115)	<i>nye</i> (400) <i>ih</i> (428) <i>poinē</i> ¹⁴ (483)
V	<i>/</i>	<i>vi</i> (428)	<i>/</i>
L	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>nih</i> (401)
I	<i>namy / nami</i> (332)	<i>vami</i> (332)	<i>nimy</i> (15) <i>nimi</i> (115)

Stari oblici čuvaju se u I za sva lica (*nami*, *vami* te *nimi* prema instrumentalnom nastavku –*imi* u stsl. *mekoj varijanti*¹⁵). U 3. licu zajedno su navedeni oblici za sva tri roda, uz napomenu da se u L pojavljuje genitivni oblik *nih* – *da bi naz. V.M.G. v nih poravnali* (401), a

¹² Lukežić 2012: 133

¹³ „Jednako kako je to u ruskom i drugim slavenskim jezicima, u kajkavskoj književnosti 16. stoljeća posvojnost se u 3. licu izražava pomoću genitiva lične zamjenice (*ńega*, *ńe*, *ńih sloboda*), ali se već tada pojavljuje oblik *ńihov*, a oblik *ńegov* već je običniji u sklopu imenske sintagme od gen. *ńega*.“ (Šojat 2009: 68).

¹⁴ Značenje – *po nje, njih*.

¹⁵ Damjanović 2005: 98.

A umjesto *njih* glasi *nye* – *nye plachaly* (nastavak je preuzet iz stsl. *meke varijante*, prema refleksu $\epsilon \rightarrow e$).

4.4.2. Posvojne zamjenice

Od posvojnih zamjenica za 1. l. jd. potvrđeni su oblici:

- **m.r.:** *moga* (115) – G jd.; *moy* (115) – A jd.; *moih* (428) – G mn.
- **ž.r.:** *moye* (115) – G jd.; *moye* (115) – D jd.; *moyu* (115) / *moiu* (428) – A jd.; *moya* (115) / *moia* (332) – V jd.
- **s.r.:** *moye* (115) – N jd.; *moye* (115) – A jd.

U navedenim primjerima nema većih odstupanja, jedino se u D jd. ž.r. čuva stari nastavak *-e* (u stsl. ta se zamjenica sklanjala po *mekoj varijanti* – D *moei*)¹⁶.

Za 2. lice jednine nema potvrda.

Za 3. lice jednine potvrđen je oblik *niegove* (15) – G jd. ž.r., a kao što je ranije spomenuto, posvojnost se za treće lice izražava i G osobne zamjenice, kao npr. u tekstu (332) *nega szvetlozt* (njegova svjetlost).

Za množinu potvrđeni su sljedeći oblici¹⁷:

jd. / mn.	1. l. mn.		
	m.r.	ž.r.	s.r.
N	<i>naz</i> (15) / <i>nassi</i> (32)	<i>nassa</i> (32)	/
G	<i>na(s)szega</i> (15) / -	<i>nasse</i> (15) / <i>nassih</i> (32)	<i>nassega</i> (15) <i>nasseggha</i> (32) / -
D	<i>nassem(u)</i> (15) / -	<i>nasse</i> (15) <i>nassoi</i> (401)	<i>nassemu</i> (401) / -

¹⁶ Damjanović 2005: 98.

¹⁷ U tablici su navedena i različita grafijska rješenja potvrđena u tekstovima. Oblici jednine i množine odijeljeni su kosom crtom (/), a znak (-) označava da određeni oblik nije potvrđen.

		<i>nassoj</i> (401) / -	
A	<i>nasseg</i> (15) / <i>nasse</i> (15)	<i>nassu</i> (15) / -	/
V	/	/	/
L	<i>nassem</i> (15) / -	<i>nasse</i> (32) / <i>nasseh</i> (401)	<i>nassem</i> (15) / -
I	<i>nassim</i> (15) / -	<i>nassu</i> (15) <i>nassum</i> (32) / -	/

Kod oblika za muški i srednji rod nema odstupanja. Oblici za ženski rod dijelom čuvaju nastavke *tvrde* (D jd. *nassoi* / *nassoj*; L mn. *nasseh*), a dijelom *meke varijante* (D jd. *nasse*; L jd. *nasse*), a čuva se i stari nastavak za I –*u* / –*um*.

Za ostala lica potvrđeni su sljedeći oblici:

- **2. l. mn.:** *vassoi* (401) – D jd. ž.r.; *vasse* (32) – N jd. s.r.; *vasseg* (32) – G jd. s.r.; *vassem* (32) – D jd. s.r.; *vasse* (32) – A jd. s.r.
- **3. l. mn.:** *nihov* (483) – N jd.m.r.; *nihovimi* (400) – I mn. m.r.; *nihova* (400) – N.jd. ž.r.; *nihove* (15) – G jd. ž.r.; *nihovo* (15) – N jd. s.r.

U navedenim oblicima odstupanja su minimalna, odnose se samo na oblik *nihovimi* (400) – I mn. m.r. u kojem se čuva instrumentalni nastavak *meke varijante*.

4.4.3. Povratna zamjenica

Potvrđeno je tek nekoliko oblika: *zebe* (428) – G, *szebe* (15) / *zebe* (115) – D, nenaglašeno *zi* (401) – D te *zobum* (400) – I. Čuva se, dakle, starije stanje – u D *ê* → *e* (stsl. *sebê*), a u I čuva se starije –*um* (stsl. *sobojo*)¹⁸. Uz povratne glagole javlja se oblik *ze* / *sze*.

¹⁸ Damjanović 2005: 95.

4.4.4. Povratno-posvojna zamjenica

Potvrđeno je svega nekoliko oblika povratno-posvojne zamjenice:

- **ž.r.:** *zvoye* (400) / *zvoie* (401) – G jd. ž.r.; *zyoyoy* (400) / *zvoye* (400) – D jd. ž.r.; *zvoiom* (401) – I jd. ž.r.
- **m.r.:** *zvogha* (32) / *szvoga* (483) – A jd. m.r.

Većih odstupanja nema, jedino je u D ž.r. unutar istog teksta (400) potvrđen nastavak *tvrde* (–*oj*, tj. –*oy* prema stsl. –*oi*) i *meke varijante* (–*e* prema stsl. –*ei*)¹⁹.

4.4.5. Pokazne zamjenice

Za pokaznu zamjenicu *taj*, *ta*, *to* potvrđeni su sljedeći oblici:

- **muški rod:**

jd.		mn.	
N	<i>tha</i> (15) / <i>te</i> (332)	N	<i>ty</i> (15) / <i>ti</i> (428)
G	<i>thoga</i> (15) / <i>toga</i> (15)	L	<i>teh</i> (401)

U N jd. potvrđena su dva različita oblika, *tha* (15) i *te*. Oblik *ta* karakterističan je za čakavsko narječje (razlikovan u kajkavskom u odnosu na vrlo čest veznik *te*), dok je oblik *te* u kajkavskom narječju najprošireniji, naročito zbog razlikovanja muškog i ženskog roda zamjenice (Šojat 2009: 67). U L mn. čuva se gramatički morfem *tvrde varijante* –*eh* (prema stsl. –*ѣhъ*)²⁰.

- **ženski rod:**

jd.		mn.	
G	<i>te</i> (15)		/
A	<i>thu</i> / <i>tu</i> (15)	A	<i>the</i> (401)

U potvrđenim oblicima za ženski rod nema odstupanja.

¹⁹ Damjanović 2005: 97, 98.

²⁰ Damjanović 2005: 97.

- **srednji rod:**

jd.		mn.	
N	<i>to / tho / *tko</i> (15)		/
G	<i>toga</i> (15) / <i>togha</i> (32)		/
D	<i>thomu</i> (32) / <i>tomu</i> (226) / <i>tome</i> (428)		/
A	<i>tho</i> (15) / <i>to</i> (401)		/
L	<i>tom</i> (115)	L	<i>fteh</i> (483)
I	<i>tem</i> (32)		

Za N jd. potvrđen je oblik *tko* (15) – A *tko poruchansztvo neka bude due lette*. Iz navedenog citata jasno je vidljivo da je riječ o pokaznoj zamjenici *to* koja je greškom napisana kao *tko*, a najvjerojatnije je trebala biti zapisana kao *tho*, oblik koji je potvrđen u istom tekstu (najvjerojatnije pogreška autora teksta ili prepisivača). U I jd. čuva se stari nastavak *–em*, a u L mn. nastavak *–eh*, s time da je prijedlog *v* (prema stsl. *vъ*) srastao sa zamjenicom te je obezvučen kao *f*.

Pokazna zamjenica *ovaj, ova, ovo* potvrđena je u tek nekoliko primjera:

jd.	m.r.	ž.r.	s.r.	mn.	m.r.
N	/	<i>ova</i> (401)	<i>ovo</i> (115) / <i>ouo</i> (15)	N	<i>ovy</i> (400) / <i>ovi</i> (428)
A	<i>ou</i> (15) / <i>ov</i> (483)	/	/	A	<i>ove</i> (401)
L	<i>ovom</i> (332)	<i>ove</i> (428)	/	L	/

U A jd. m.r. na mjestu *ъ* nema nikakve zamjene, stoga taj oblik glasi *ov* (što je karakteristika većine današnjih kajkavskih govora, Šojat 2009: 67). U L jd. ž.r. nastavak je *–e* prema nepalatalnim osnovama, a u ostalim primjerima nema odstupanja.

Pokazna zamjenica *onaj, ona, ono* ima sljedeće potvrde:

- **muški rod**

jd.		mn.	
N	<i>on</i> (400)	N	<i>oni</i> (15) / <i>onni</i> (332)
G	<i>onoga</i> (428)	G	<i>Oneh</i> (428)
L	<i>onomu</i> (428) <i>vunom</i> (402)		/
I	<i>onem</i> (15)		/

N jd. čuva stari oblik *on* (č nema fonetske zamjene kao ni u slučaju prethodno spomenute zamjenice *ov*), a u I jd. te u G mn. čuvaju se stari nastavci *–em* i *–eh*. L jd. *vunom* (402) čuva stari nastavak, a prijedlog *vč* srastao je sa zamjenicom. U tekstu (15) u primjeru *oni dvanaiszt kmety* zamjenica *on* slagana je s imenicom u N mn., a trebala bi biti u G mn.

- **ženski rod**

jd.		mn.	
G	<i>one</i> (428)		/
A	<i>onu</i> (15) / <i>onnu</i> (332)	A	<i>one</i> (15)
L	<i>onne</i> (332)	L	<i>oneh</i> (428)
I	<i>onu</i> (15)		/

L jd. ima nastavak *–e* prema nepalatalnim osnovama, a u I jd. čuva se stari nastavak *–u*. L mn. čuva stari nastavak *–eh* (stsl. *–êhъ*). U tekstu (428) pojavljuje se primjer: *da me obdersite vu onneh stare praviche* gdje su imenica i pridjev u L jd., a zamjenica u L mn.

- **srednji rod**

jd.	
N	<i>ono</i> (115)
G	<i>onogha</i> (226)
D	<i>onomu</i> (226) / <i>onnomu</i> (401)
A	<i>ono</i> (400)

Za srednji rod nema potvrde za množinu, a u navedenim primjerima nema odstupanja.

4.4.6. Upitno-odnosne zamjenice

Potvrđeni su oblici:

jd.	m.r.	ž.r.	mn.	m.r.
N	<i>ki</i> (115) <i>koy</i> (400)	<i>koya</i> (32) <i>koia</i> (401)	N	<i>ki</i> (15) <i>koy</i> (226) <i>koi</i> (332)
G	<i>koiega</i> (226)	/	G	<i>koieh</i> (428)
D	<i>komu</i> (15)	/	D	<i>koiem</i> (401)
A	<i>koiega</i> (401) <i>koga</i> (483)	<i>koyu</i> (15) <i>koju</i> / <i>koyum</i> (32) <i>koiu</i> (332)	A	<i>koie</i> / <i>ke</i> (15)
L	/	/	L	<i>koieh</i> (401) <i>koyh</i> (400)
I	<i>koymye</i> (483)	/		/

Umjesto punih oblika odnosnih zamjenica česti su kontrahirani oblici (Šojat 2009: 69), kao što je to vidljivo i u prethodnim primjerima. U primjeru *koymye* (483), što je I jd. m.r., pomoćni glagol pisan je srašteno sa zamjenicom. U A jd. ž.r. u jednom se primjeru uz nastavak *-u* pojavljuje i *-um*. U množini također se pojavljuju kontrahirani oblici, ali i nastavci iz zamjeničke *tvrde varijante* (D *koie**m***, L *koie**h*** – inače se u stsl. zamjenica *kyi*, *kaja*,

koje sklanjala kao određeni pridjev²¹). U tekstu (428) oblik *koih* (G mn.) upotrijebljen je i kao N jd.: *k(nez) Novoszel, **koih** naz zada derse*; D mn.: (...) *y oztalem komosarom Czesarove Zvetlozti, **koih** zam podegnan* te N mn.: (...) *to mogu vszi Petrinchi pozvedochiti **koih** dobro znaiu*.

Uz *koi* i *ki* potvrđeni su i oblici zamjenice *koteri* koja se pojavljuje paralelno i ravnopravno uz dva prethodno navedena oblika (Šojat 2009: 68):

- **ž.r.:** *kotere* (428) – G jd.; *koteru* (400) – A jd.; *kotere* (428) – N mn; *koterih* (32) – G mn.
- **m.r.:** *koteri* (428) / *kateri* (400) – N jd.; *koterogha* (32) – G jd.; *koteroga* (428) – A jd.; *kotery* (400) – N mn.

Zamjenica *što* najčešće se pojavljuje u obliku *kai* (115), a potvrđeni su i likovi *sztó* (428) / *sto* (226) i *sta* (428). Potvrđeni su još G jd. – *czessa / cheza* (32) te L jd. *chem* (115).

Za zamjenicu *kakav* potvrđena su dva oblika za ž.r.: *kakove* (115) – G jd. i *kakove* (226) – N mn.

4.4.7. Neodređene zamjenice

Za neodređenu zamjenicu *svaki, svaka, svako* potvrđeni oblici su:

- **m.r.:** *uszakoga* (15) – G jd.; *vzakoga* (401) / *uszaky* (15) – A jd.; *zaky* (32) – N mn.
- **ž.r.:** *vszake* (428) – G jd.
- **s.r.:** *uszako* (15) / *vzako* (401) / *vszako* / *szako* (428) – A jd.

U primjerima čuva se starije stanje, prije metateze (stsl. *vsjakъ*, -a, -o).

---

²¹ Damjanović 2005: 99.

Zamjenica *sav, sva, sve* ima najviše potvrda za sva tri roda:

- **muški rod:**

jd.		mn.	
N	<i>vasz</i> (226) <i>vesz</i> (332) <i>vaz</i> (401)	N	<i>uszy</i> (15) <i>wzi / zy</i> (32) <i>vzy</i> (400) <i>vszi / vssi</i> (428) <i>fzy</i> (483)
G	<i>uszega / usega</i> (15) <i>vsega</i> (332) <i>vzega</i> (401)	G	<i>uszek / uszeh</i> (15) <i>vzih</i> (400) <i>vszeh</i> (428)
D	<i>uszem(u)</i> (15) <i>vszemu</i> (332) <i>vzemu</i> (401)	D	<i>uszem</i> (15)
A	/	A	<i>vze</i> (115) <i>vsze</i> (428)
I	<i>uszem</i> (15) <i>vszem</i> (428)		/

U svim se padežima, osim u N jd., čuva stsl. skup *vbs* (u odnosu na standardni jezik nije provedena metateza kao ni vokalizacija *ь*). N jd. ima dva oblika, *vasz* (226) i *vesz* (332) – *ь* se dakle vokalizirao kao *a*, odnosno *e*. I jd. čuva stari nastavak *–em*, dok su u G mn. potvrđeni stari nastavak *–eh* i novi *–im* (oblik *uszek* potvrđen u tekstu (15) vjerojatno je pogreška kod pisanja/prepisivanja jer je u istom tekstu potvrđeno i *uszeh*). D mn. također čuva stari nastavak *–em*, a *–e* u A mn. refleks je prednjeg nazala *–ę* (stsl. A mn. m.r. – *vbsę*)²².

²² Damjanović 2005: 104.

- **ženski rod**

jd.		Mn.	
N	<i>vza</i> (401)		/
G	<i>usze</i> (15) <i>vsze</i> (428)		/
D	<i>vsze</i> (428) <i>zsuoy</i> (15)		/
A	/	A	<i>vze</i> (115) <i>fze</i> (483)
L	<i>vze</i> (115)		/
I	<i>zeuszu</i> / <i>zauszum</i> (15)		/

N jd. *sva*, tj. *vza* (401) stsl. zamjenice *vsê* nastao je analogijom prema muškom rodu. U D jd. oblik *vsze* (428) čuva stari nastavak (stsl. *–ei*), dok se u *zsuoy* (15) provela metateza (*vs* → *sv*) i prema *tvrdoj varijanti* nastavak je *–oj*. U I jd. prijedlog *sъ* srastao je sa zamjenicom – *ъ* se vokalizirao kao *e/a*, a čuva se i stari nastavak *–um*. A mn. ima isti oblik kao i u m.r. (*ę* → *e*), s time da je *v* u *fse* (483) obezvučen.

- **srednji rod**

jd.		mn.	
N	<i>usze</i> (15) <i>vze</i> (401)		/
G	<i>odeuszega</i> / <i>zega</i> (15)	G	<i>zeh</i> / <i>zih</i> (400)
D	<i>evzemu</i> (401)		/
A	<i>usze</i> (15) <i>vze</i> (115) <i>vsze</i> (428)	A	<i>vza</i> (401)
L	<i>uszem</i> (15)		/
I	<i>zavzem</i> (32)		/

Prijedlog *otъ* srastao je sa zamjenicom u G jd., a *ъ* se vokalizirao kao *e*. Uz oblik *evzemu* u tekstu je zapisano (!) čime je prepisivač želio upozoriti na pogrešku autora teksta. L i I jd. čuvaju stari nastavak *–em*, a u I je prijedlog *sъ* srastao sa zamjenicom kao i I ž.r. (u ovom slučaju *ъ* → *a*).

Potvrđeni su oblici i nekih drugih neodređenih zamjenica, npr.: *stogodar* (428); *kaigode* (115) – A jd.; *ky gode* (15) – N jd.; *nikakova* (428) – N jd. ž.r.; *nekoyh* (15) / *nekoih* (428) – G mn. m.r.; *nekoye* – G jd. ž.r.; *nikakovy* – N mn. m.r. te zamjenički pridjev *onakovih* (400) – G mn. ž.r.

4.5. Brojevi

4.5.1. Glavni brojevi

U tekstovima ima mnogo potvrda brojeva, osobito glavnih. Neki od njih pisani su brojkom, a neki riječima. Od glavnih brojeva najviše je potvrda za broj *jedan* (m.r), uz nekoliko primjera za ženski (*jedna*) i srednji rod (*jedno*).

Za muški rod potvrđeni su oblici²³:

N	(...) <i>tho ie tho ieden funt voizka ili perpra</i> (401)	
	(...) <i>ieden fimber nih gozpocztva</i> (428)	
G	(...) <i>nezu nigdar nassi pregi davali od koscha iednoga</i> (428)	
A	Neživo	(...) <i>sto szmo liztor yedan vinograd zega leta tlake y dela odbauliali</i> (15) (...) <i>ymali plachati yedan dukat na leto</i> (15) (...) <i>bi im pizaly V.M.G. iedan lizt</i> (226)
	Živo	(...) <i>moramo davati iednoga (kerniaka) gozpodinu groffu</i> (428) (...) <i>ako zem mogel cez letto iednoga tuka dobiti</i> (428)
I	(...) <i>y z iednem zakonom uszeh nasz uernoszt y pokornoszt</i> (15)	

Za ženski rod potvrđeni su N *iedna* ribarya (32) i A *iednu* hisu, *iednu* stranu (483), a za srednji samo A *jedno* zello (400).

U staroslavenskom jeziku broj *jedinъ, jedina, jedino* (uz *jedъnъ, jedъna, jedъno*)²⁴ sklanjao se po zamjениčkoj deklinaciji, kao zamjenice *тъ, та, то* (Damjanović 2005: 97, 114). U kajkavskom se narječju sačuvala promjena svih brojeva po padežima pa tako broj *jeden* (m.r.) ima i oblike *jedna* (ž.r.) i (s.r.) *jedno* (Šojat 2009: 63).

U prethodno navedenim primjerima nastavak za muški rod u N umjesto *ъ* je nulti (*jedъnъ*: *ъ* je bio u slabom položaju i ispada, a *ъ* se vokalizira kao *e*). Nastavak za G glasi – *oga* (prema stsl. –*ogo*), a u I –*em* (prema stsl. –*êm*, dok je danas u standardnom jeziku sačuvan nastavak nepalatalnih osnova, –*imb*)²⁵. U A nalazimo potvrdu G/A sinkretizma za

²³ Za svaki broj radi lakšeg snalaženja ispisani su dijelovi teksta.

²⁴ V. Hamm 1958: 150.

²⁵ V. Damjanović 2005: 97.

živo (*iednoga*) i N/A sinkretizma za neživo (*yedan*), s tim da se u ovom slučaju *ɛ* vokalizirao kao *a*.

Broj dva u kajkavskom narječju razlikuje dva roda – (m.r.) *dva* i (ž.r.) *dve* (Šojat 2009: 63), a deklinira se kao i broj *jeden*, ali samo u dvojini (Hamm 1958: 150). U tekstu su za muški rod potvrđeni sljedeći primjeri (svi u A):

	muški rod
A	(...) dva dukata spanu (15)
	(...) na dva tyedna u Lepuglavu doyti (15)
	(...) bi zi nakozil naimre dva voze (115)
	(...) moramo dati koscha dva y szgrinacha dva (428)
	(...) moramo davati dva kerniaka (428)

Za ženski rod nalazimo primjer (...) *vu koieh ne naimene dve glav szusanztva* (428). Šojat (2009: 164) ističe da brojevi u A i N imaju isti oblik, ali imenica uz njih ima onaj padežni oblik koji bi imala bez tog broja (kao primjer navodi *posla dva svoje sluge*, Habelić), a potvrda tome je i prethodno naveden primjer – *dve* je oblik za N/A ž.r., a *glav* G mn. ž.r. (prema stsl. a-deklinaciji G mn. imao je nastavak *ɔ*, koji se u kajkavskom narječju očituje kao nulti nastavak). Potvrđen je i oblik za A: (...) *moramo dati vu szako letto dve kunie* (428).

U tekstovima potvrđena su dva oblika za srednji rod: (...) *preposzlussali Gozspona Generalissa blizu od due leth niegove zapovedi* (15) – imenica *leth* je u G.mn. (*o*-deklinacija s.r., nastavak *–ɔ*), a broj je u N/A. Idući primjer glasi (...) *neka bude due lette* (15) i potvrda je A dvojine (u stsl. jeziku A dv. imao je nastavak *–ê*) koja se u kajkavskom narječju gubi od 17. stoljeća (Šojat 2009: 64).

Od ostalih brojeva potvrđeni su sljedeći oblici:

- **N: 3** lettha (428), **chetiry** kmety (15) / **chetiri** brati (401), **pet** brati (401)
- **G: treh** lett (400), **4** oucze (15), **sezt** tesakov (400) / **6** novach (428), **ozem** tukov (428), **dvanaiszte** dukat (15) / **dvanaiszt** kmety (15) / **12** ovacz (15) / **dvanadeszte** grabantov (332), zsel **trinadeszte** (15) / florenos **tredecim** (15) / **trinaizt** novach (428), **16** raly (400) / **seztnadezete** raly (400) / **16** skud (428), rali **dvadezeti** (401), **24** rali (401), **26** ovacz (15), **cheterdezeti** y **ozem** dukat (401), **petdeszet** Gozsposdarov (15) / **pethdezeti** veder (401), **seztdeszett** dukatt (400), **zto** lett (32)

- **A:** **tri** voze (115), viroztove **chetiry** (400)
- **L:** **sestnaizt** rali (401)

Navedeni brojevi razlikuju se u slovopisu – neki od njih pisani su brojkom, a neki riječima (različita grafijska rješenja i fonetske varijacije). Istaknut ćemo nekoliko zanimljivosti:

- brojevi 12, 13 i 16 čuvaju svoj stariji oblik (stsl. *dъva na desęte*, *tri na desęte*, *šestъ na desęte*), ali nalazimo i potvrde stegnutih oblika: *dvanaiszt(e)*, *trinaizt*, *sestnaizt*
- broj 13 zapisan je i latinskim jezikom (*tredecim*), a taj se oblik javlja u istom tekstu u kojem je zabilježen i stariji oblik *trinadeszte* (15)
- broj 20 čuva nastavak *-i*: *dvadezeti* (prema stsl. *dъva na desęte*)
- potvrđeni su i brojevi: *poltret dukat* (15) – G.mn., *polseszt dukat* – G.mn. (15)

4.5.2. Redni brojevi

Redni brojevi sklanjaju se kao pridjevi (Šojat 2009: 65). U tekstovima potvrđeni su sljedeći oblici brojeva:

- *pervih* – G mn.(15), *pervu* (*puzku*) – A jd.ž.r. (401), *perva* (*letta*) – A mn.s.r. (428);
- *drugoch* – N jd.s.r. (400) uz oblik *drugo* (401), *drugoga* (*kernikaka*) – A jd.m.r. (428), *drugu* (*hizu*) – A jd.ž.r., *drugu* (*stranu*) – A jd.ž.r. (483)
- *treto* (400)
- *cheterto* (400)
- *peto* (400)
- *sezto* (400), *sezti* (*dan*) – G jd. (15), *sestom* (*dnevu*) – L jd. (401)
- *zedmo* (400)
- *ozmo* (400)
- *dezetoga* – G, *deszetem* – D, *dezeto* pravo – A

Oblik *drugoch* služi pri nabranju redosljeda, a ta riječ može imati i neka druga značenja (Šojat 2009: 65), kao u primjeru (...) y zato **drugoch** ponizno prozim (428) gdje znači *ponovno, još jednom*.

Potvrđena su dva primjera zbirnih brojeva: *dezetoro* i *dezetereh* (428).

4.6. Prilozi

U tekstovima potvrđeni su prilozi mjesta, vremena, načina, količine (najčešći) te nekoliko priloga uzroka. U staroslavenskom jeziku prilozi su se dijelili na *prvotne* te *zamjeničke* i *imenske* koji su se tvorili sufiksima *-de*, *-amo*, *-du/dê*, *-gda*, *-ako/-ače*, *-l̥/-li/-lê* (Damjanović 2005: 149-150), a nalazimo ih i u proučenim tekstovima. Radi lakšeg snalaženja, podijeljeni su na priloge:

- **vremena:** *nekada, jur, szada, potle, pervo, potlam, tada, doklam, blizu, potomtoga* (15); *dozedob, potllam, zada* (32); *davno, zozpet, vzegdar* (115); *napotlam* (226); *danaz, taki* (332); *dozedobe, nazkorom* (400); *kade godre, zatem, poklakam, negda* (401); *nigdar, poklam* (428)
  - prilog *jur* → stsl. *uže* – rotacizam
  - *doklam* → stsl. *do k̥ l̥ê* (Damjanović 2005: 149)
  - *vzegdar* – čuvanje stanja prije metateze
  - prilog *poslije* u kajkavskim je govorima rijedak u obliku *posle* (Šojat 2009: 38) pa su u proučenim tekstovima potvrđeni oblici *potle, potlam / potllam, poklam* uz *poklakam* i *napotlam*
  - *nigdar* (32) → stsl. *nik̥deže* i *kade godre* (401) → stsl. *k̥dê godêže* – rotacizam
- **načina:** *kako, tako, zskupa, naukup* (15); *inako* (32); *berse* (115); *uredno, sztanovito, dobro, rady, nekako* (226); *navlaztito* (400); *ponizno, poimene* (401); *zkupa, drugach, kruto, ravno, kak, iednako* (428); *zadovolino, onak* (483)
- **količine:** *odvisse, iosche / yosche* (15); *veche, zospet, toliko, mnogo, drugoch* (115); *vnoge, veche, ios*, (226); *ienkrat, koliko* (400); *tuliko, nijedan puth* (401); *tuliko, toli, onuliko, dva puta* (428)
  - *iosche / yosche* → stsl. *ješte*
  - *vnogo, vnoge* – disimilacija (*mn* → *vn*)

- **mjesta:** *onuda, gore, zvan, kamo, tamo, drugde* (15); *nutar* (32); *kade, gdeme gode* (115); *otkuda, kadi, odtudye, dole* (400); *gore, dolie* (428)
  - u primjerima *gdeme gode* i *odtudye* zamjenica i pomoćni glagol pisani su srašteno s prilogom
  - *kade / kadi* → stsl. *kъde* ($\text{ъ} \rightarrow a$)
- **uzroka:** *zato* (15); *zverhu* (32); *zakay* (226)

Posebno su zanimljivi prilozi *zvan, oberh* (15) i *zvuna* (400) upotrijebljeni u značenju *osim*. Prilog *također* glasi *takay* (400) i *takaisse* (428), a javlja se i latinski prilog *item* u značenju *nadalje*. Prilog *listor* javlja se i u obliku *lestor*, a znači *samo, tek*.

4.6.1. Stupnjevanje priloga

Prilozi u komparativu i superlativu imaju oblik kao komparativ pridjeva srednjeg roda na *-e*: *prilichnese* (400), *nise, veche* (428); *nainise stoiechi* (428), *najberse* (400). Prilozi se stupnjuju i dodavanjem priloga *još – ios gorie* (226).

4.7. Prijedlozi

Prijedlozi se javljaju uz imeničke riječi u svim kosim padežima, a najbrojniji su uz G. U tablici uz prijedloge nisu posebno navedeni tekstovi u kojima se javljaju jer se mogu naći gotovo u svakom tekstu. Za pojedine prijedloge potvrđena su (i ovdje navedena) različita grafijska rješenja koja nemaju razlikovnu funkciju, osim kod prijedloga *s* u I. U svim se tekstovima *s* piše kao *z*, a u tekstu (115) u jednom se primjeru pojavljuje kao *s* i tada zapravo znači *ž* jer se asimilira sa zamjenicom – *s nimi* (č. *ž njimi*). *Preko*, prijedlog uz G u tekstu (15) stoji uz D: *preko zsuoy liszti*. Prijedlog *u* (stsl. *vъ*) pojavljuje se kao *v* (tipičan oblik za kajkavsko narječje, nastao ispadanjem *ъ*), *vu* (vokalizacija *ъ*) i *u*. Prijedlog *c(h)ez* u značenju *kroz* nastao je prema stsl. *čerzъ*.

padež	Prijedlog
N	/
G	<i>is / iz / yz, od, polag / polegh, okol, zvan, do, oberh, zmed, prez, preko, szpod, mezto</i>
D	<i>k, preko</i>
A	<i>Na, pred, za, u, pod, cez / chez</i>
V	/
L	<i>vu / w / v / u, po, pri</i>
I	<i>z / s, nad, pred, med</i>

4.8. Veznici

Veznici su vrlo česti, najčešći su nezavisnosloženi i to: sastavni – *y / i, niti / nit, ter*; suprotni – *a, ali, nego* i rastavni – *iliti* (nastao srastanjem veznika i zamjenice), *aliti / aly* (u značenju *ili*). Od zavisnosloženih javljaju se *ar* (u značenju *jer*), *da, sto / sta, ako, kako, pak / paka / pako, poke dob* (u značenju *budući da*) te latinski veznik *et* u značenju *i*.

4.9. Čestice

U tekstovima nema mnogo čestica, javljaju se samo *bar, ne* i *ly*.

4.10. Uzvici

U tekstovima nema potvrde uzvika.

5. SINTAKSA

5.1. Struktura tekstova

Osnovna karakteristika proučenih tekstova je da su to pisma u kojima seljaci mole svoje nadređene (u većini slučajeva Kaptol) da ih se oslobodi od prevelikih podavanja i da im se daju *stare pravice*, tj. pristaju da će plaćati onoliki porez koliki su plaćali prije. Izuzetak su tekstovi (115), (226), (483) te posljednji odjeljak teksta (428) jer u njima optužbe ili izvješće o stanju među kmetovima u svoje ime iznose Marko Keleminčić, Miho Babić, Petar Patačić i Mihal Lukšić. Izraz tih tekstova je personaliziran dok je u ostalima poopćen, ne iznose se pojedinačne situacije ni slučajevi već se daje općenita slika stanja na feudalnom posjedu, a molbe koje su upravljene gospodi odnose se na sve kmetove s tog posjeda. Ipak, struktura tekstova vrlo je slična – na početku nalazi se pozdrav uz obraćanje onome kome je pismo namijenjeno: *Zlusba moya da ie preporuchena kako moye ufane i miloztivne Gozpode Gozpode Captoloma* (115); *Zlusba nassa zirotinzka molimo ze ponizno, gozpodine gozpodine Bane, vassem miloztivom gozpocztvu y vjemu plemenitomu Orszagu da ie preporuchena y nassoi zemelzke gozpode obranitelom* (401); osim teksta (15) koji je pisan kao proglas: *My Senkouechky ubogy kmethi Fratrou Zsuetoga reda Remeczkoğa, dayemo na znanye z onem nassim lisztom y ualunaniem uszem (...)*. Izuzetak su i tekstovi (32), (226) i (483) jer su u njima početni pozdravi pisani na latinskom jeziku, ispunjeni superlativima i pohvalama: *Reverendissimis et admodum reverendis dominis dominis gratiosissimis, salutem et servitorum nostrorum humillimam commendationem. / Illustrissime ac reverendissime domine, domine et patrone semper observandissime, salutem ac meorum servitorum demissam commendationem. / Reverendissime domine et patrone, confidetissime servitorum meorum addictissimam commendationem*. Središnji dio čine pritužbe na previsoka podavanja koja su seljaci morali davati svojoj gospodi te molba da ih se od tih podavanja oslobodi ili da se ona smanje odnosno vrate na prijašnje stanje. Na kraju tekstova ponovno se nalazi pozdrav izrečen singularnim imperativom te potpis:

- (32): *Z tem Vasse Gozpoczтво Gozpodin Bogh zdravo y vezelo derši.*
P²⁶: *Vasseg Gozpoczťva ponizny podlosniky (...)*
- (115): *Z tem moya Gozpoda plemenita, Gozpodin Bog vaz zdravo derši na vnoğo lethh, zdravi y vezeli.*

---

²⁶ Kratica za potpis.

P: *Supplicatio humillima. Marko Kelemenich, kmet ponizni Vasseg Gozpochtva*

- (226): (...) gozpodin Bogh V. M. G. zdravo i veszelo dersy na vnogo dobreh let.

P: *V. M. G. ponizan szlugha do zmerty Miko Babich*

- (401): *Ztem Gozpodin Bogh V. M. G. y vaz plemeniti Orszagh zdravo y vezelo dersy, y na ta nassa puncta vza gore popizana, molimo ponizno vze za Boga y za voliu Bosiu, da bi naz V. M. G. v nih poravnali, da bi nassemu dugovaniu negda konec z dobar mogli imati, kako ze y uffamo k Boghu y k V. M. G. da hochete.*

P₁: *Vassoi miloztivnoi gozpode i vze mu plemenitomu Orszagu y nassoi miloztivnoi gozpode ponizni podlosniczy vza opchina Zizka grada.*

P₂: *Ex voluntate Regni. Magister Ioannes Zakmardi de Diankovecz, protonotharius eiusdem Regni.*

- (428) **P:** *Vassega zmosnoga gozpocztva prah i potplat naimensi Mihah Luxich iz Galdova*
- (483) **P:** *Vasseg goszpocztva zsluga Patachich Petar*

Iz navedenih primjera jasno je vidljivo u kakvu su položaju bili kmetovi te na koji su način nastojali izmoliti milost kod svojih nadređenih, a najbolji primjer nalazi se u tekstu (428) – Miha(e)l Lukšić sebe naziva *gospodskim prahom i potplatom*.

5.2. Red riječi

Osnovno gramatičko ustrojstvo rečenice hrvatskoga jezika čine predikat, subjekt, priložne oznake i objekt, a tu se ubrajaju i atribut te apozicija (Barić 2005: 398). U stilski neobilježenu redu riječi na prvom mjestu dolazi subjekt, iza njega predikat, zatim objekt, dok se priložna oznaka, ovisno o obliku predikata, može naći i ispred i iza njega (Barić 2005: 584, 585). Takav poredak riječi u tekstovima je ponekad narušen pa rečenica koja slijedi počinje kao nastavak prethodne, često kao objašnjenje ili nastavak nabiranja, npr.: *Pak iosche / A potomtoga* (15), *Zuerhu koterih* (32) / *Zverhu czessa, Nego i zozpet* (115) itd. Odstupanje od uobičajenog poretka riječi najvidljivije je u sintagmama: *Ozalszkoga Grada Gozspode* (15), *Vasseg Gozpocztva milosche / Vasseg Gozpocztva zemlye* (32), *obchina Sizechka* (332),

druma Hazampasinoga (332), podlosniki Zizachkemy (400), vzih Sizchanov zemlye (400), obchina Zizka grada (401) itd.

Vrlo je vidljiv utjecaj latinskog jezika, naročito po uporabi pasiva, kao i glagolskih pridjeva/priloga, na kraju rečenice, gdje se ponekad nalazi i infinitiv. Suprotno stanju u standardnome jeziku, izravni se objekt u tekstovima nalazi ispred glagola bez obzira na glagolsko vrijeme predikata. Ako se predikat izriče složenim glagolskim oblikom, objekt dolazi ispred oba dijela predikata.

- a) (15): *nazochni **pozlali**, obichay **yeszt**, **ieszu** nam **zapouedali**, drughe Gozpode kmethov obichay **yeszt**, odvisse yako velikimi zsilamy y pravdemy **potresseny**, u uszem nassem duguvanyu **zagubleny**, da **bi imali** leksu peneznu **plachyu plachati**, y potle hochemo onu uernoszt y prigledbu **ymati**, 26 ovacz **izebrani damo**, ima u Lepuglauu kako neveran i nepokoran **doiti***
- b) (32): *na nass **ne buthe moglly** krivine **verchi**, zada ze Vassem Gozpocztvu ponizno **molimo***
- c) (115): ***ne zmem** k moye hise **dogledati**, na druge Gozpode zemli pazku **noze***
- d) (226): ***imaite** V. M. G. mene szlugu szvogha **izprichana**, da ia k V. M. G. **doyty ne morem**, ar jur ni k onomu **necheju priztaty**, iedan lizt polag koiega **bi mogly razvezelyeni bity***
- e) (332): *od gozpodina Negeralia szlovenskoga y plemenitoga Orzaga **od liucheni i pozlani**, pri noy **hocemo obztati** y **pokorni biti**, **hocemo poiti i raziti** ze po kerschanzkom orzagu ki kade ze **bude mogel mezto naiti**, da bi ze **hoteli mi zneveriti**, ponizna odluchka **chakati***
- f) (400): *viroztove chetiry v gradu **budu dersaly recheny** Zizchany i nye **plachaly**, kotery viroztovy od tlake **budu zlobodny**, dachu treh lett **zamugenu**, zvoye gozpode **platity i povernuty budu dusny**, vu zusneh doztoynu chazt gozpode **daty budu dusni***
- g) (401): *mi na liute Kraine **ztoimo**, pod zmertni greh **pripraviti nezmo moguchi**, ar **bi ze ne mogli** polegh nih **hraniti**, zelzke kopune **hochemo davati**, ni mi **ne moremo** ztare dachie **davati**, ako li **bi ne hoteli**, **hoche ie znati primoraty y kastigati***
- h) (428): *koteru zemliu **ieszu** nassi pregi **dersali** y **ladali**, to nam reku vosziti gore i dolie **iduch**, na liute Kraihne **buduch**, noschina nam **ye zacheta**, y doklam **zu me** pod to gozpodin Groff **podegnalla**, iednoga tuka **dobiti***

- i) **(483):** *ne dvoim da gozpodin Vagich zadovolino izpisati hoche, daimse stare praviche dadu*

Na posljednjem mjestu može se naći i atribut, npr. *da sze ne tochy veche y ne prelieva kervv kerschanzka* (226).

5.2.1. Ponavljanje²⁷

Anafora je figura ponavljanja kojom pisac ostvaruje retoričko-ritmičku tenziju (Kuzmić 2011: 380). U tekstovima postoje različiti primjeri ponavljanja – ponekad su to riječi (najčešće glagoli i imenice) koje se ponavljaju unutar iste rečenice, nerijetko obrnutim redom, ili sintagme koje se mogu ponoviti u istoj ili u nekoliko rečenica u različitim dijelovima teksta:

- a) **(15):** *I oberh toga polegh hotenia y volye Gozspodina Generalissa usze nasse obchine volie y hotenia (...)*
- b) **(32):** *prozimo y molimo Vasse Gozpoczto za Bozyu voliu (...) y takaisse Vasse Gozpoczto prozimo y molimo za volyu Boyziu; zelemo i prozimo na vze tho Vasseg Gozpoczta milozchu y dobrogha miloztivogha odluchka, polegh kotere milosche y dobrogha odluchka (32)*
- c) **(115):** *preporucham ze u vze moye uffane y miloztivne Gozpode, kako jaz hodim poleg pravicze y poleg moye Gozpode miloztivne; (...) ia ze preporucham u vze moye plemenite Gozpode – (...) jaz prozim y preporucham ze moye plemenite i miloztivne Gozpode (...)*
- d) **(400):** *Viroztove chetiry v gradu budu dersaly recheny Zizchany i nye plachaly, kotery viroztovy od tlake budu zlobodny (...); Kada ze recheny Zizchany budu delily, navadno marse, budu dusny datty zvoye gozpode, (...) vu zusneh doztoynu chazt gozpode daty budu dusni*
- e) **(428):** *(...) kotere nam sze chine od gozpodina groffa Erdeody Imbriha nih gozpoczta; okerchechi y ochistechi zemliu gozpodina groffa Erdeodi Imbriha nih gozpoczta, koteru zemliu (...)*

---

²⁷ Iako je ponavljanje riječi zapravo dio stilistike (sintaktostilistika), ono je navedeno u sklopu sintakse da bi se jednostavnije prikazala struktura rečenica.

U tekstu (428) uzastopno se ponavlja početak rečenica: *K tomu paka novschina nam ye zacheta / K tomu novchina nam ie zacheta / K tomu kada naz koih ziromah / K tomu szu pribolsani / K tomu nega hise (...).*

Adresanti, kmetovi koji se bune, nastoje od svoje *gospode* dobiti smanjenje podavanja ili barem povratak na prijašnje stanje, stoga im se obraćaju ustaljenim formulama koje ponavljaju i po nekoliko puta: *Vasse Gozpoczto* (32), *miloztivne Gozpode Gozpode Captoloma* (115), *gozpodine miloztivni / V.M.G.* (226), *nassa gozpoda* (332), *gozpodine gozpodne Bane / vasse miloztivno gozpoczto* (401).

5.3. Sročnost

Sročnost je slaganje subjekta i predikata u licu, rodu i broju (Barić 2005: 424), npr.: *my ne moremo bity kmethy* (32), *jaz preporucham ze* (115), *mi se preporuchamo* (332) itd. Problem slaganja nastaje kod zbirnih imenica na *-a* kao što su *braća, djeca, gospoda* – te se imenice, uz pomoćni glagol i sponu u množini, slažu s predikatnim riječima u jednini ženskoga roda (Barić 2005: 425). U tekstovima je potvrđena nesročnost: *kako zu nam obechali gozpoda* (332), *zto zu nam vre ienkra(t) gozpoda nassa dali* (332), *dachu (...)* koteru zu njihova *gozpoda meztu nyh orsazkomu pagaduru platili* – glagolski pridjev radni kao dio predikata ima nastavak za množinu muškog roda. Potvrda sročnosti je primjer *decha budu besala* (32) – glagolski pridjev radni slaže se u jednini ženskog roda.

5.4. Vrste rečenica

U većini tekstova prevladavaju višestrukosložene rečenice – često se u istoj rečenici navode uzrok i posljedica nekog problema te molba upravljena nadređenima za poboljšanje stanja. Jedna od najdužih takvih rečenica potvrđena je u tekstu (428): *Zatem ia Liuksich Mihal vu onom meztu sztoiechi na liute Kraihne ponizno ze molim i preporucham gozpodinu Generalu i oztalem komosarom Czeszarove Zvetlozti, koih zam podegnan, da ziromah moram davati vszako letto ozem tukov, a koih ne morem uviyeti da moram dati 16 skud ako nie penez, tako mi volie vsze ti koih bi bili oneh penez vredni y doklam zu me pod to gozpodin Groff podegnalla ono vreme vu Petrine buduchi kapitanom, mene tamo dovabivssi po officiane iezu me vlovili y vu vuzu vergli, potlam iezu mi dali plachu, pako ia ziromah zlusechi kada nezem*

mogel dati tukov ali penez, tako zu ze nih gozpoczтво gotovu plachu moi u iemali za tuke, kako to mogu vszi Petrinchi pozvedochiti koih dobro znai u, a kako ie ia ziromah morem dati ako ih Bog ne da.

Potvrđene su i nezavisnosložene (sastavne, suprotne, zaključne) i zavisnosložene rečenice (uzročne, namjerne, posljedične, objektne, atributne).

5.5. Upravni i neupravni govor

U tekstu (115) kmet Marko Keleminčić obraća se *Gozpode Captoloma* moleći zaštitu i savjete što da učini jer ga seljaci žele ubiti optužujući ga da je kriv što njima nisu dodijeljene određene pravice. Da bi što zornije prikazao svoju nezavidnu poziciju, navodi riječi kojima mu prijete pobunjenici te na taj način u tekst uvodi upravni govor: (...) *y tako govori Juricza Medved: ki zte mu blisnesni zuzedi vabete ga k zebe lepimi rechimi y nistomu ze ne grozi, y ako li ga bumo mogli privabiti, nistar veche za niega, nego vu vodu berse li ga popadnemo zvezavsi hochemo hititi; (...) spotayu mi ze ter govore tako: kai zu mu Gozpoda opravili kai zmo ga y zbili y kai ze vu to uff a y kai mu oporave zopet kai ga izbiemo drugoch.* Upravni govor najavljuje dvotočka no nema nikakvih drugih grafičkih oznaka (navodnika, pisanja velikog početnog slova).

Mihael Lukšić (Mihal Liuksich) u tekstu (428) tuži se na nova podavanja koja je uveo Emerik Erdödy – prvi dio tužbe odnosi se na sve Galovčane, a u drugom tuži se na osobna podavanja koja je morao ispuniti. U prvom dijelu navodi riječi kneza Novosela: *I takaise ovako govore nam k(nez) Novoszel: „Kai vi Galdovchi ischete med drugemi, vi nezte moi h kmeti, ar ia denez morem vam dati one zemlie, a zutra drugem.“ I kada zmo govorili kako bi mi tuliko toga sz tem szlusili na Kraihna, buduch na to szu odgovorili k(nez) Novoszel: „Kakova bi to Kraihna bila, Zizek ne nikakova Kraihna, ako vszi drugi sto dobe vi neschete nistar“, ter to szu govorili ravno dan pred Marie Magdalene dnevom illiti poztom.* Upravni govor uvodi se dvotočkom i navodnim znakovima. U istom tekstu nalazimo i primjere umetanja upita: *a kako ie ia ziromah morem dati ako ih Bog ne da te ar zakai zato* (nakon upita odmah slijedi odgovor) no oni nisu posebno odijeljeni od ostalog teksta. Umetanjem upravnog govora u tekst odnosno tužbe postignuta je dinamičnost, ali i vjerodostojnost teksta, čija je osnovna zadaća bila uvjeriti nadređene u ozbiljnost situacije.

6. LEKSIKOLOGIJA

Ovaj dio analize najvećim se dijelom odnosi na izradu rječnika nepoznatih ili manje poznatih riječi. One su navedene u pretpostavljenom kanonskom obliku jer se većina njih pojavljuje u nekom drugom obliku. Neke od njih javljaju se više puta, ponekad s različitim grafijskim rješenjima no ovdje su navedene samo jednom i to abecednim redom, bez navođenja broja teksta u kojem se nalaze. Neke od njih (zbog izvanjezičnih razloga) danas više ne pripadaju aktivnom leksiku pa ih nazivamo *historizmima*, a to su *Martinschina* (15) – porez koji se plaćao na dan Sv. Martina; *kmeth* (15) – neslobodan seljak vezan za zemlju svoga feudalnog gospodara; *Groff* (428) – pripadnik najvišeg plemstva i *Ban* (483) – prvi dostojanstvenik u vlasti s nekim vladarskim punomoćima.

Gotovo svaki od proučenih tekstova počinje ili završava nekom latinskom formulacijom. Najčešće su to podaci o vremenu ili mjestu kada je pismo pisano: *Dubravschyak, die 9. Februarii, anno Domini 1654.* (226); *Anno Domini 1656, die 30. Maii in Libera Regia civitate Varasdiensi.* (400), početni ili završni pozdrav koji pošiljatelj upućuje primatelju: *Illustrissime ac reverendissime domine, domine et patrone semper observandissime, salutem ac meorum servitorum demissam commendationem.* (226); *Supplicatio humillima* (115) ili pak pošiljateljev potpis: *Walterus comes de Leslie, correcta. Commes Nicolaus a Zrin, banus, manu propria, correcta.* (400) i *Ex voluntate Regni. Magister Ioannes Zakmardi de Diankovecz, prothonotarius eiusdem Regni.*

Ponekad se latinske uzrečice ugrađuju u sam tekst i pisane su kurzivom u zagradi kao npr.: *K tomu kada naz koih ziromah odhrani (salva venia) dezetero zvin ili kermek vu liute Kraihne, a drugoga luga nemamo od onoga, ter od oneh dezetereh moramo davati (salva venia) dva kerniaka (...).* U tekstu (483) su potvrđene također neke latinske uzrečice, a isprepliću se i riječi na talijanskom jeziku. Nekim latinskim osnovama riječi dodani su morfemi kajkavskog jezika, a umetnuti su i cijeli dijelovi rečenica pisani na latinskom jeziku: *pro et conta, suplichem, in specye salem, una vocze conclamantes, subscripchijo, et in fine, medijo unius iudicis vel vice iudicis asignatur, tumultus, explicoval, ruijna, evitovati.*

6.1. Kontaktni sinonimi

Osnovno značenje riječi pojačava upotreba kontaktnih sinonima – u potvrđenim primjerima obje su riječi iz hrvatskog jezika: *po velike szkerby y paszke ali truda nasse Gozspode, po orszaske pravde y pravicze, polegh toga zato, paszku y prigledbu ymali* (15); *teskoche aliti novschine* (32). *Novschina* je novost, vijest ali iz konteksta se vidi da je upotrijebljena kao sinonim teškoće. Potvrđen je i jedan primjer kombinacije dviju stranih riječi (hungarizma i talijanizma): *birsagom y kastigum kastigati* (15).

6.2. Frazemi i izrazi

U tekstovima pojavljuje se nekoliko zanimljivih (pravnih) frazema i izraza: *prigledbu ymati* = pripaziti na, imati na umu; *pasku ymati* = brinuti se, *dati na znanye* = skrenuti pozornost, *birsagom y kastigum kastigati pravednim zakonom* = pravedno kazniti, *zkochiti szpod pokornoszti y dane uere* = pobuniti se i prekršiti dano obećanje, *zauezaty se obehinzkym zakonom* = dati riječ, obvezati se na nešto, *razterkaty se kako pischenchy od kvochke* = razbježati se na sve strane, *uchiniti pogodbu* = dogovoriti se, *pri pogodbe obdersati* = ostati pri dogovoru, *proschenie dati* = dati obećanje, *obdersati vu pravicah* = zadržati u starim povlasticama, *vu vuzu verchi* = staviti u zatvor.

6.3. Imenoslovlje

Svaka rečenica počinje velikim, a ostale su riječi, osim vlastitih imena, uglavnom pisane malim početnim slovom. Vlastita imena, bilo da je riječ o osobnim imenima ili o imenima mjesta, rijeka, gradova itd., posebna su skupina i ponekad podliježu drugačijim deklinacijskim pravilima od općih imenica. Osim njih, ponekad su velikim početnim slovima pisane i titule osoba kojima se obraćaju seljaci (ponekad i atributi vezani uz ime ili titulu osobe), naročito kad je riječ o kaptolskoj *gospodi*, npr: *(nihovo) Gozpoczto, Ozalszkoga Grada Gozspode, Rechenum Gozspodinom Generaliszem* (15); *Vasse Gozpoczto* (32); *Gozpode Captoloma, Miloztivne Gozpode* (115); *Captolomom Zagrebachkim* (400); *gozpodina Bana, gozpodina Biskupa* (483).

Sve vlastite imenice podijeljene su na toponime (ovdje potvrđene ekonime i hidronime) te antroponime, etnike i ktetike:

- **toponimi:**

- a) **ekonimi:**

N: *Dubravschyak* (226); *Letovanich* (483)

G: *Hruschiche*, *Hrouguiche* (32); *Grede*, *Petrinie* (332);

Zizka, *Zagreba* (400); *Okuncaka* (401); *Galdova* (428)

A: *Lepuglavu* / *Lepuglauu* (15); *Krainu* (400); *Novi grad* (428);

Zagreb (483)

L: *Varasdinu* (401); *Petrine*, *Kraihne*, *Zizku* (428)

I: *Siskom* (332)

- b) **hidronimi:** *Kupa*, *Zava* (428)

Ponekad su za iste ekonime upotrijebljena drugačija grafijska rješenja, a najbolji primjer je ekonim Sisak gdje se često izmjenjuju grafemi *s* i *z*. Da su nepravilnosti mnoge i česte, najbolje pokazuje primjer iz teksta (400) gdje je grafem *z* upotrijebljen kao realizacija fonema *s* (*Zizka*) i *z* (*Zagreba*). Od deklinacijskih odstupanja treba spomenuti L jd. vlastitih imenica *Petrinja* i *Krajina* koje glase *Petrine* i *Kraihne* (428), imaju dakle stari nastavak *–e*.

U tekstovima potvrđena su samo dva hidronima, *Kupa* i *Zava* (428), oba u N jd.

- **antroponimi:**

N: *Marko Kelemenich*, *Juricza Medved*, *Lovrek Thomovich* / *Lovrek Tomovich*, *Matte Suenich* (115); *Miko Babich* (226); *Ioannes Zakmardi de Diankovecz* (401); *Liuksich Mihal* / *Mihah Luxich*, (*knez*) *Novoszel*, *Erdeodi Imbrih* (428); (*gozpodin*) *Vagich*, *Patachich Petar* (483)

G: (*Reda Fratra*) *Janussa Zaicha Generalissa*, *Zsvetoga Martina* (15); *Gotthal Miklovusa* (332); *Erdeody Imbriha* / *Erdeodi Imbriha* (428); *Marie Magdalene* (483)

A: (*zudcza*) *Blasa Siloboda*, (*spana*) *Mihalia Gallichia*, *Mikulu Zvonaricha* (15)

I: (*Fratrom*) *Gregorom Jellenichem*, (*Fratrom*) *Thomassem Fundu* (15)

Vlastita imena i prezimena također su pisana različitim grafijskim rješenjima: *č / ć* kao *ch*; *c* kao *cz* i *ch*; *š* i *ž* kao *s*, *ss* itd. U tekstovima pojavljuje se i jedna latinska inačica, *Ioannes Zakmardi de Diankovecz* (401), a u tekstu (428) pronalazimo isto ime i prezime pisano na dva načina – podložnik u pismu prvo navodi prezime, a zatim ime: *Zatem ia Liuksich Mihal* (...), a u potpisu na kraju prvo ime, a zatim prezime: *Vassega zmosnoga gozpocztva prah i potdplat naimensi Mihah Luxich iz Galdova*, s time da skup *kš* jednom piše kao *ks* (*s* = *š*), a potom kao *x* (utjecaj latinskog jezika). Imenica *fratar* u značenju redovnika nekog katoličkog reda pisana je velikim početnim slovom (*Fratra*, *Fratrom*), kao i imenice *Gozpodina Negeralia* (332), *Generalu*, *Biskupu* (428) / *Biskupa* (483), dok su opće imenice kao *sudac*, *grof* (uz *Groffu*, 428) i *špan* pisane malim početnim slovom. U *G Gotthal Miklovusa* (332) prezime se ne sklanja, a u *I Thomassem Fundu* (15) prezime ima stari nastavak *–u*.

- **etnici:** *Pozavchi*, *Prekzvaczy* (32); *Krlevchani* (115); *Dusichani*, *Gorichani* (332); *Gallovchanom*, *Galdovchi*, *Petrinchi* (428); *Zizschany* (400) / *Sischani* (401) / *Szischany* (483), *Sizschanov* (400), *Sischane* (483)

Najbrojniji etnici vezani su uz Sisak – potvrđena su čak tri različita rješenja za N množine. U *G* množine ista imenica čuva stari, nulti nastavak i glasi *Sizschanov* (400).

U tekstovima potvrđeni su i *ktetici*: *Fratrou Zsuetoga Reda Remeczkoa* (15); *Gozpodina Negeralia Szlovenskoga* / *Negeral Szlovenski* (332); *Captolomom Zagrebachkim*, *Podlosniky Zizachkemy* (400) te *etnonim Turchi* (428). Oni su također pisani velikim početnim slovom, iako je riječ o posvojnim pridjevima.

6.4. Rječnik

A

Anno Domini *lat.* godine Gospodnje

ar *vez.* jer

B

birsag *m.* sudski trošak, globa, kazna

bratia *sr. zb.* braća

C

czessa *zam.* čega (G što)

cheterto *br.* četvrto

D

dachia *ž.* namet, porez

dalsy *komp. prid.* dalji

dezedob *pril.* dosada

doklam *pril.* dok

dokonchianie *sr.* završetak, odluka

dokoynati *svrš.* završiti, izvršiti što, dokončati

dopasti *svrš.* pripasti, postati nečije

dozedobe *pril.* dosad

drugoch *pril.* još jedanput, ponovno, u nekoj drugoj/idućoj prilici, inače; u nabr. drugo

duguvanye *sr.* dug, dugovanje

dvanaiszte / dvanadeszte *br.* dvanaest

E

explicovati *lat.* objasniti

evitovati *lat.* izbjeci

F

florenos *lat. ž.* forinta, novčana jedinica

funt *m.* jedinica za težinu

G

grabant *m.* čuvar, plaćeni vojnik, stražar; ~ *opčinski* – općinski službenik/sluga

grunt *m.* zemlja koja pripada jednom vlasniku, zemljišni posjed

grustiti *svrš.* osjećati fizičku odvratnost, nagon za povraćanje, gaditi se

H

hisa *ž.* kuća

hititi *svrš.* baciti

I

ienkrat *pril.* jedanput

item *lat. pril.* nadalje

J

jaz / az *zamj.* ja

jur / iur *pril.* već

jurievschina *ž.* vrsta poreza koja se ubirala na Jurjevo

K

kastiga *ž.* kazna

kastigati *dv.* kazniti, kažnjavati

kerchmariti *nesvr.* voditi krčmu

kmeth *m.* neslobodan seljak vezan za zemlju svoga feudalnog gospodara

komisar *m.* povjerenik

konecz *m.* kraj, svršetak

kopun *m.* uškopljeni pijetao

koteri *zam.* koji

kruto *pril.* jako, vrlo, veoma

kur *ž.* kokoš

kvarta *ž.* mjera za zapremninu 1.14 litre

L

ladati *nesvr.* upravljati, vladati

leztor / lisztor *pril.* tek, samo

lize *m.* dokument, uvjerenje, potvrda, pismo

M

marse *sr.* marvinče, govedo

martinschina *ž.* vrsta poreza koji se plaćao na dan Sv. Martina

med *prijed.* među, između

mentovati *svr.* osloboditi, spasiti (Bog); lišiti, oduzeti, otimati na silu

miloscha *ž.* blagonaklonost, milosrdnost, milost, ljubav; sažaljenje, dobrota; zaštita; dopuštenje; blagoslov

N

naimensi *sup. prid.* najmanji

napotlam *pril.* naposljetku

naukup *pril.* skupa, zajedno

navada *ž.* navika, običaj, tradicija

naymre *pril.* osobito, navlastito, posebice, naročito

nigdar *pril.* nikada

novschina *ž.* novost, novina, vijest

O

obaliti *svrš.* oboriti, srušiti; pasti, poginuti, svrgnuti

obchina *ž.* općina, teritorijalno-upravna jedinica

odluchak *m.* odluka, izvješće

orszag *m.* država, zemlja

ozem *br.* osam

P

pagadur *m. tal.* blagajnik, naplačnik

paszka *ž.* skrb, briga, nadzor, nadgledanje

penezni *prid.* novčani

perpar *m.* papar

pischenchy *sr.mn.* pilići; *jd.* *pišče* mlado ok kokoši, pile

poiti *svr.* poći

polagh / poleg *prijed.* pokraj, kraj, kod, pri, uz

poltret *br.* koji se odnosi na dva cijela čega i polovinu trećega cijeloga

poruchansztvo *sr.* jamstvo, garancija, zalog

poterti *svrš.* razbiti

potlam *pril.* poslije, nakon

potomtoga *pril.* nakon toga, zatim

potrebuvaynye *sr.* zahtijevanje, potreba

potrebuvati *nesvr.* zahtijevati, tražiti. biti nužno, trebati, imati potrebu za kim/čim

pravica *ž.* pravda; stečeno pravo, povlastica; privilegij

preghi *m.mn.* preci; *prid.* prijašnji

premuchenye *sr.* prema premučati – prešutjeti

prepuschenye *sr.* dopuštenje

prigledba *ž.* briga, skrb, staranje, zauzimanje oko koga/čega

pro et contra *lat.* za i protiv

prost *prid.* slobodan

proschenie *sr.* oprost, oproštenje

puncta *lat. sr. mn.* od **punctum** točka, mjesto

R

ral *ž.* mjera za površinu zemljišta (5754 m²)

raziti se *svrš.* razići se, otići na različite strane

razterkati se *svr.* rastrčati se, pobjeći

ribarya *ž.* obveza lovljenja ribe za kanonike

S

seztnadezete *br.* šesnaest

span *m.* špan, upravitelj vlastelinstva, župan

summa *lat. ž.* cjelina, suma

suplichem *lat. supplicium* kazna

szobas *m.* novčana daća koju su seljaci plaćali za svoje zemljište

T

takay / **takaisse** *pril.* također

terminus *lat. m.* rub, kraj, granica

terpithy / **terpety** *nesvr.* trpjeti, podnopsiti

tesak *m.* ratar; zemljoradnik koji obrađuje zemlju prema ugovoru sa zemljoposjednikom; za razliku od kmeta, težak je slobodan

tlaka *ž.* obavezan rad seljaka na vlastelinovu imanju

tredecim *lat. br.* trineset

treto *br.* treće

trinadeszte *br.* trinaest

tumultus *m.* revolt, uznemiravanje, buka velike mase

U

ufane *sr.* ufanje, nada

V

vabiti *nesvr.* mamiti

veder *m.* drvena posuda; stara jedinica obujma

vicariuss *lat. m.* titula zamjenika, namjesnika (biskupa, gvardijana u samostanu)

vicecomess *lat. m.* zamjenik grofa, pokrajinskog gospodara; župan, vladar

vugerzky *prid.* ugarski

vuzegdar *pril.* svagda

Z

zagublen *prid.* izgubljen

zakai *pril.* zašto

zaueszak *m.* obećanje

zmagati *nesvr.* izmći, smagati

zmed *prijed.* između

zneveriti *svrš.* iznevjeriti, pogaziti danu riječ

zozpet *pril.* opet, ponovno

zuan *pril.* osim

zuerha *ž.* korist, svrha

zverina *ž.* živina, marva, stoka

zvuna *pril.* osim

7. Zaključak

Cilj ovoga rada bila je jezična analiza pravno-povijesnih tekstova o seljačkim bunama na području Banske Hrvatske u 17. stoljeću. Analiza je provedena na grafijskoj, fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini. Pri izradi ovoga rada jako mi je pomogla monografija o kajkavskom književnom jeziku, Šojatov *Kratki navuk jezičnice horvatske: jezik stare kajkavske književnosti*. Slijedeći autorove primjere različitih fonoloških i morfoloških karakteristika pojedinih kajkavskih govora i djela književnika kajkavske književnosti, rekonstruirala sam jezični sustav prethodno spomenutih tekstova.

Predlošci za jezičnu analizu preuzeti su iz knjige Josipa Adamčeka *Seljačke bune u Hrvatskoj u 17. stoljeću: građa*, objavljene u suradnji Centra za povijesne znanosti, Odjela za hrvatsku povijest i Arhiva Hrvatske.

Osnovna je grafijska karakteristika proučenih tekstova neujednačenost u pisanoj realizaciji pojedinih fonema pa je nerijetka pojava da neki od njih imaju tri ili četiri različite grafemske realizacije (npr. fonemi *c* i *č* imaju čak tri iste grafijske realizacije: *c*, *ch* i *cz*).

Fonološke i morfološke karakteristike tekstova potvrđuju da je riječ o kajkavskom narječju: refleks jata u većini slučajeva je zatvoreno *e*, poluglasovi (*ɤ* i *ɐ*) uglavnom ispadaju, a ponekad se u istoj riječi vokaliziraju kao *a* ili *e*, prednji nazal *ɛ* ostvaruje se kao *e*, jotacija i sibilizacija uglavnom se ne provode kao ni jednačenje suglasnika po zvučnosti (s izraženom tendencijom da se u pisanom tekstu sačuva osnovni oblik riječi), prisutni su rotacizam, disimilacija te depalatalizacija glasova *ʃ* i *ɲ* u *l* i *n*.

Morfološki je sustav gotovo u potpunosti rekonstruiran. Najmanje potvrda pronađeno je za pluskvamperfekt te aorist i imperfekt dok je perfekt najpotvrđenije glagolsko vrijeme. Zabilježena su i neka odstupanja u tvorbi vremena pa se tako perfekt tvorio pomoću naglašenog ili nenaglašenog oblika prezenta pomoćnog glagola biti i glagolskog pridjeva radnog (*ieزام hodil / zem mogel*), a futur prvi od naglašenog prezenta pomoćnog glagola htjeti i infinitiva (*hochu biti*). Za imenice je karakterističan nulti nastavak u G mn. svih rodova te stari nastavak *-eh* u L mn. muškog roda. Razlika između određenih i neodređenih oblika pridjeva je izgubljena – izgubljena je zanaglasna dužina po kojoj se razlikuju, a padežni su nastavci izjednačeni. Najplodnija vrsta riječi u tekstovima su zamjenice – pronađene su potvrde za sve vrste, a neke od njih čuvaju starije stanje. Osobne zamjenice često se u G koriste za izricanje posvojnosti (*nega hise*). Brojne su i potvrde brojeva – neki su zapisani brojkom, a neki riječima. Od nepromjenjivih vrsta riječi najbrojniji su prilozi i prijedlozi. Neki od priloga čuvaju starije stanje, npr. prije metateze (*vzegdar*).

Iako su tekstovi s različitih feudalnih posjeda u Banskoj Hrvatskoj, oni imaju nekoliko zajedničkih karakteristika: pisani su kao molbe upravljene nadređenima u kojima ih podložnici mole za smanjenje daća ili barem čuvanje prijašnjeg položaja. Iz početnog pozdrava i obraćanja primatelju pisma te završnog pozdrava i potpisa jasno je vidljivo u kakvom su položaju bili seljaci u odnosu na svoje nadređene. Osnovni poredak riječi često je promijenjen, a vrlo je vidljiv utjecaj latinskog jezika pa se tako glagoli mogu naći na kraju rečenice, a izravni objekt ispred glagola. Zbirne imenice često su nesročne s predikatnom riječi (*kako zu nam obechali gozpoda*). Potvrđeni su i primjeri upravnog govora čime tekstovi dobivaju na dinamičnosti.

Najveći dio leksičke analize obuhvaća rječnik u kojem su navedene nepoznate ili manje poznate riječi. Neke od njih su iz izvanjezičnih razloga ispale iz aktivnog leksika pa ih nazivamo historizmima (*Martinschina*, *kmeth*), a česte su i riječi/uzrečice preuzete iz latinskog jezika. Izdvojeni su i neki pravni frazemi i zanimljivi izrazi te kontaktni sinonimi koji se sastoje od dviju riječi iz hrvatskoga jezika ili od dviju stranih riječi.

8. Literatura

- Adamček, Josip. *Bune i otpori: seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*. Zagreb: Globus, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest. 1987.
- Adamček, Josip. *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (građa)*. Zagreb: Globus, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest. 1985.
- Anić, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber. 1991.
- Badurina; Marković; Mićanović. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska. 2008.
- Barić, Eugenija (et al.). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga. 2005.
- Damjanović, Stjepan. *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 2005.
- Damjanović, Stjepan; Jurčević, Ivan; Kuštović, Tanja; Kuzmić, Boris; Lukić, Milica; Žagar, Mateo. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Matica Hrvatska. 2009.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 1, sv. 1, A-Cenina*. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF. 1984.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 1, sv. 2, Cenitel-Drištavica*. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF. 1984.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 1, sv. 3, Drištlo-Hirkanski*. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF. 1984.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 2, sv. 4, Hiršavski-Kalati*. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF. 1984.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 2, sv. 5, Kale-Lazno*. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF. 1989.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 2, sv. 6, Laž-Mučitelica*. Zagreb: HAZU, Zavod za hrvatski jezik HFI. 1991.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 3, sv. 7, Mučitelstvo-Nestaja*. Zagreb: HAZU, Zavod za hrvatski jezik HFI. 1995.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 3, sv. 8, Nestajati-Okobola*. Zagreb: HAZU, Zavod za hrvatski jezik HFI. 1999.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 3, sv. 9, Okol-Pedesetstoletni*. Zagreb: HAZU, Zavod za hrvatski jezik HFI. 2002.
- Finka, Božidar (ur.). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knj. 4, sv. 10, Pedñic-Poniznomolben*. Zagreb: HAZU, Zavod za hrvatski jezik HFI. 2005.
- Hamm, Josip. *Staroslavenska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga. 1958.

Jembrih, Alojz. *O Vramčevoj Kronici*. Zagreb, Varaždin: Zavod za znanstveni rad Hazu, Kršćanska sadašnjost. 1992.

Kuzmić, Boris. *Jezik hrvatskih pravnih tekstova*. U: *Povijest hrvatskoga jezika*, 2. knjiga: 16. stoljeće, ur. Radoslav Katičić i Josip Lisac. Zagreb: Croatica. 2011., str. 323-385.

Lukežić, Iva. *Zajednička povijest hrvatskih narječja: 1. fonologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet u Rijeci, Katedra čakavskoga sabora Grobnišćine. 2012.

Šojat, Antun. *Kratki navuk jezičnice horvatkse: jezik stare kajkavske književnosti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2009.

Vramec, Antun. *Kronika vezda znovich zpravliena kratka szlouenzkim iezikom / po D. Antolu pope Vramcze kanouniku zagrebechkom* [za tisak priredio Alojz Jembrih]. Zagreb, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, Kršćanska sadašnjost. 1992.

<http://hjp.novi-liber.hr/> (zadnje posjećeno 11.12.2013.)

http://sova.mef.hr/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=154

(zadnje posjećeno 25.11.2013.)

9. Prilog: Analizirani tekstovi

Jalsych, Anthon Jalsych, Mykwilla Vydetych, Symon Kuznych wu kypw y od ztrane zwoje i wze obchodne gory rechenoga dersanya Senkowachkoga dayemo na znanye wzem i wzakomw pred kych lytze ta nas lytzh dojde. Kako da by zmo w prezatna wremana byly za nasw nepokorschny w zedytzh wpally pry nassem mylzytnomw gospodynw Symonw Bratwlychw Generalw reche- noga Zwetlohga reda za nyky wzrok komw zmo byly zamy pochetak. Na tolyko da nas ye Nygowo Gospoztro byl i w tamnychw wchynyl pozitawty i na naz prawdw obzlawysyw w glawah i w marhe oiel naz ye kastyghaty.

Ally na nasu ponyzno molbw i prosnw Nygowo Gospoztro nam ze zmy- lowa pota doli popyzany red po koy zi my w zwoyem y wzh gory reche ne nasi Bratye i nase Dyecze kypw nassem verom kerschanom zawezuyemo.

Da po ze dobre my i massa dyca ochemo nyega gospoztrwu i wzem Ny- gowym sukcesorom i nyh zapowidy ofyczalnom wazdar i waweky pokorny y podlosny byly uzyyny onyny dugowany, zlusbany, plachany, dachany y podanky kynny godyr zw wazdar y wazdlr byly i bwdw dwysny y pokorny dwigi kmety zwoyoy Zernalzkoj gospodi prez wzake prothywne i nyh swkces- sorom. Kada byzmo inako wchynylly da zmo za nymanye przewoyenne nyega gospoztrwu na zopeth w nemylsychy y kastygw zapaly polagh Nygowa gospoztrwa y nygowyh swkcessorow hoitnya. I da zmo dwysny domachy goz- poczky wynograd tesati werno i ono vyno sto na nym prirody i oziallo desmeno vyno, da zmo dwysny o peneczy. I pyneze werno prynezy kako merta doperneze y pokase.

I za wexse werowane dazmo zweth zebe ta nas lytzh rwkom rechenogha Blasa dyaka Kurpeza rukom popyzana i rwkany wyzoko postowane gospode Iwana Makrowycha kanowyya Zagrebachkogha i gospodina Feterica Iwan- kowyya kanowyya Zachezanskoga kako zwedakou toga naszega zaweza pot- wergen i podpizany, dan by ta nas lytzh w klostiw w Lipe Glawe, na dan Zwetlohga Marka Ewangelyztha leta gospodynowa 1596.

Joannes Mohrowych	Blasius Kurpez,
in fidei premissorum	propria nomine et
omnium, manu propria	in persona mea
Franciscus Iwanowych	et aliorum quorum
in fidei premissorum	omnium et singulorum
omnium, manu propria	ut supra nominantur

AH, Spisi pawlińskog samostana u Sweicamta, fasc. II, br. 16.

3 1617, travanj 23, Lepoglava

Predstavnici šenkovečkih kmetova obvezuju se lepoglavskom vikaru Grguru Je- lenčicu da će platiti globu zbog »nepokorsčine« i da će snositi sve feudalne terete.

My wbozy kmety gospode Fratron zuetoga reda Remeczskog u Senkouchih zioyechi, po imenom yaz Mihaly Horvath aliter Gallich, span buduchi u tko ureme Gospode fratrou, Ivan Kauranych, Matthe Jalsych, Georgius Videchych, Mikula Jalsych, Jurica Kuznych, uu kipu y od ztrane zwoye y uze opchnye

gore imenovanoga dersanya Senkowczkoga. Dajemo na znanye uzem y uza- komu koyw ze prizioy pred koyh lkeze ta nas lytzh dojde, kako dojdzomo uu kipu uze nase opchnye Senkowechke pred gozpota vikariusa Lepoglazkoga Grgura Jellenycha uu kipu Gozpodina Generalisa buduchy da bismo s nih m- loschiu dokonchaly za nasu nepokornozh y za propoziluh, kun zmo upaly byly Gozpodinu Generalisu Ivanu Zaycza, poke dobre ye nih Gospoztrwu po nas nekoliko kratih bill pozal ter nezmo byly dosly.

Za koyu nepokornozh y za propoziluh yezmo bili z glauom y zmarkom y uu birsagh upali florenos 100 nih Gospoztrwu. Zaito dokonchasnio y umno- lismo ze Gozpou Vikariusu gore imenovanomu, da hochiemo zach zto birsagh platly florenos 45 tim za zauzemasno pred gozpoum Vikantusem my uu zuo- yem kipu y uu uzezh gore reche nase bratye y nase dizee nasom uerom kerschanom da hochiemo doity po zem zega y pokorny bithy kada gode nih Gospoztrwu po naz posle ali zapove. I da hochiemo po ze dobre my i massa dizea nih Gospoztrwu y Gozpou Vikariusu y ozialem nih gospoztrwa succes- sorom y nih zapovedi officialom uzadar y vekivekoma pokorny y podlosny bithy uzemy onemy dugouanmy, zlusbany, plachany, dachany y podanky kiny poder zu byly y budu dusny y pokorny drugi kmety zwoyoy zemelzkoj gospode, i da hochiemo na uzako delo hodity kamo nam ze gode zapoue. A ako bi ze potomtoga nasi uu takouy nepokornozh ali propoziluh nasoy mlozitiuoy Gozpode da zaitatemo uzy zglauany y z ymanym nasoy Gozpo- de. Na tho pako da zmo uzy my gore imenowany Senkouchany uer Gozpou Vikariusu Grguru Jellenychiu uu kipu buduchemu uu tho ureme Gozpodina Generalisa fratra Iwana Zaycza, y za wexse verouanye dazmo zueth zebe tha nas lytzh pod nase pechaty na tha zauzak. I tha yzthly lytzh pizany y potuerger be na dan Zuetoga Giurgia muchenika hoc est 23. mensis Aprilis Lieta Goz- podinowa 1617.

M.P.	M.P.	M.P.	M.P.
Ivan	Mathe	Georgius	Nikola
Kauranych	Jalsych	Videchych	Jalsich
			Kuznych

I tha summa gore imenovane florenos 45 za nasu nepokorschnu da ze yma poztaitu nu Lepoglave na male messe dan. Ako bi ze ne poztaitu da zasratemo duplum. Opet na drugi terminus ako by nemogly poztaitu the duple summe da imamo tier duplum platity. Perui ie za tho terminus polasen na Malu messu a drugi na Miholy.

AH, Spisi pawlińskog samostana u Sweicamta, sv. II, br. 20.

4 Iza 1617, Remete

Kmetovi pawlińskog samostana u Sweicamta iz sela Senkowaca izjavljaju da će kao globu za »nepokornost« dati pawlinima 42 ove i u buduće snositi sve feudalne terete.

My Senkouechky ubogy kmethi Fratron Zsuetoga Reda Remeczskoga, da- yemo na znanye z onem nasim listom y ualunaniem uszem komu sze dosz-

toy znaty: da odeuszega zselja gore rechenoga uszy kmety y gozpodari, maly y uelky oto nasz redom pobysznat kmety, jednym uolju y tonachem nasim obchinskym, ieszu nasz preobrali pred Gozspodina naszega zemalskoga i Poglanitka uszega Reda. Fratra Janussa Zaicha Generalissa nazocht poitali. Da pake dob nihovo Gozpoctwo yz uolie y dokonchiania uszega Reda, aliti budi zspravishia Redouszkoga zspravnoga u klostru Talszkom, koye bilo anno 1611. et anno 1616. znan pervih od nekoyh pokoinh Generalisseu prepyschenye ali bolje prepyschenye, nekoye nasze zslubode, ieszu nam zapovedali da ymano nekusu tlaku, nego pertyo nam ye bilo dopuscheno odzslusnaty polegh thoga Zslouenskoga orszaga zakona y pravice: y kako okol nasz drugie Gozspode kmety obichay yeszi, y zslusbe y u plache. My zauszum nasu obohinu raznumesi thu uolju y zapoved Gozpodina Generalissa y uszega Reda, nemogomo sze kamo deli, niti probiti Gozpoctke uolje y pravice y takiesse ochlusztio znaye orszake praude, y zakonu uszem litczkym kmetyom. Znaitchi tho da y do te dobe ymali szmo lysztor od Milosztitne nasze Gozspode tha nas pochitnek y zahnalnu zslubodu, sto szmo lysztor yedan vinograd zega leta tlake y dela odbauitali, huala Boghu i nasze Gozspode malim trudom, naymre sto zmo nekada pertyo od Ozalszkoga Grada Gozspode odvisse jako velikini zslamy y pravdemy poterseny, y kakoti iur u uszem nassem duguvanyu zagubleny. Ale pak huala Goz. Boghu po velike szekty y paszke ali truda nasze Milosztitne Gozspode, po orszake pravde y pravice oszlobogeny u dobrom miru y pravice. Polegh toga zato pocheszno sze mi molly Gozspodinu Generalissu, da bi iosche milosztitnessim zakonom nego druga Gozspoda orszaka u zakon orszaskim delu aly plache pomilivali: y namolyszno sze kako Duhoynomu oczu y Gozspodinu nassemu: tako da za one tlake ke bi uszaly tieldan, od zsel trinaidesze (a szada iur razdelenih na petdeszt Gozspodarov) bili bi ymali zlusiti aly tamo na meszte, aly drugde na dalisy meszte, polegh Gozpoctke zapovedi, da bi imali leksu penemu plachy plachati to ye tho da bi od uszaga zselja zselja ymali plachati yedan dukat na leto, a tho chini florenos tredcim na dan Zsvetoga Martina nakup y z onu Martinichiu sto chini polseszt dukat Martinischine, a za neke pogache dua dukata spanu, y bar neka mu bude poltret dukat z onu poloviczu dukata Martinischine. Zvan toga kako szmo goder pertyo na vinograd y na vinsky dohodak verno paszku y prigledbu ymali, y poile hochemo onu uernosz, y prigledbu ymali. A za tu plachu y toga dokonchiania naszega yerno sze zauzaly obehinkym zakonom, od glave do glave pod uszek nasz y nasze decze y oduetka nevernoszty y nepokorschinu uszemu Redu pred gore Rechenum Gozspodinom Generalissom, y Lepoglavszkim vicariussom Fratom Gregorom Jellenichem, Fratom Thonassom Fundu, Re-meczky vicariussom, y pred uszem remeczky Conuentussom. I oberh toga polegh hotenia y volje Gozspodina Generalissa usze nasze obchine volje y hotenia, za nekusu tuerdnosz nasze sztalnoszt y zauzeszka yerno sze zapo-ruchili za szada zmed nasz nasu bratru szada naszega zudcza Blasa Siloboda, y spana naszega Mithalia Gallichia y Mikulu Zuonarchia, da ony ymayu zeusznu oblastiu gore rechene plache uszakewachki izabrali, y na dan oszaiteny Zue-toga Martina u Lepuglavu poszlaty aly prineszty. Pak ako bi na ou dan ali na dua tyedna pertyo aly poliam ne poszlati, tako bi prez penz aly z penezny imaitu szamy oni poruky tada iszta na dua tyedna u Lepuglavu doytli, y od onuda da sze nepuszte uan doklam kmety duplu summu za niny ne prineszu: y szamy ony poruky doklam dvanaizszte dukat ne plate. A tko poruchanszivo neka bude due lette. A potomtoga ky gode bude span aly zudacz josche i z drugihny kmety, ke oni k szeb zbeu yma sze uszako leto nam niny pre-

sztauliat. Na tho szmo sze usze recheno szelo y gozpodari zprauiti na tonachenye toga lyszta y z jednem zakonom uszesh nasz uernosz y pokornosz Gozspode nasze Zvetomu Redu Gozspodu Generalissu zavezati.

Actum in Monasterio Remetensi, ac lectum aut publicatum etiam indicitae possessionis communitatis.

Dopisano: A za onu nasu nepokornosz veliku sto szmo preposzlussali Gozspoda Generalissa blizu od due leth niegove zapovedi preko szusy lyszti y preko officiale, za koyu nepokornosz nay bi nasz ye hotel y mogel velikim bir-sagom y kastigum kastigati pravdenim zakonom. Ali szmo sze namolili da od usze obchine 26 ovacz izabrani damo.

Pak iosche oni dvanaizszte kmety koje z velikum zapovedum k zebe znal na lionacz koncza, a y oni nesu bili pokorny da y oni 12 ovacz dadu.

Josche chetiri oni kmety ki szu zkochili szpod pokornoszty i dane nihove uere da ymayu 4 ovezce dati, y dognati usze zskupa ty iszti. A ki bi tho nehotel platiti do seszti dan da yma u Lepuglavu kako neveran y nepokoran doiti.

AH, Spisi samostana u Sveticama, fasc. II, br. 22.

5 1648, ožujak 6, Svetice

Pavlinški provincijalni vikar i prior samostana u Cirkvenici Ivan Belostence daje izjavu o dodatnim radovima koje su za njegova priorata u Sveticama obavljali kmetovi iz Senkovaca.

Fateor ego infrascriptus, quod toto tempore post concordiam mecum factam, coloni nostri de Senkovacz dabant mihi gratuitos laboratores, hoc est araturos duas, vernalium sollicit et autumnalem. Item tempore putationis vinearum laboratores unum, quilibet eorum, sicut et fossionis et inseminationis. Et hoc per annos tredecim. Ad quid praestandum secuta conscientia adigi possunt, cum solum ab integra sessione per hebdomadam duos labores dandos, cum eis condescendere (!) respectu praefatorum.

In quorum fidem etc.

Datum Zveticaze, 6. Martii anno 1648.

Frater Johannes Belostenacz per Istriam et Vinodol fratrum Ordinis Sancti Pauli Heremitae vicarius provincialis et prior Cirque-nicensis, manu propria.

AH, Pavlinški samostan Svetice, fasc. II, br. 22.

zamo da bi mariivo polagħ nasse dusnozi, kotera se i zada vu listeh ke imamo zadersava i zvedochivom mejaskim more pozvedochiti, nassu poniz- nu zlsbu za dobro vzei, dachie orsake da bi nam zamem ressat dopustili, mi iu hochemo pokorno pagadurim orzackim polagħ czedni orzackih ro- vashnikov odbavljati, ar je vzeđar viise od duplice moramo plachati, neg bi po pravice od naz issio kako tho czedle dicasterke i mentovanja Vasseg Gozpocziva zvedochie, a mi pak podlosniki Vasseg Gozpocziva ono chim zmo dusni po pravice hochemo mariivo i verno Vassem Gozpoczivu dati i od- bavljati i za Vasseg Gozpocziva zdravie Gozpodina Bogħa moliti. Molechi sse drugoch i trelich Vassem Gozpoczivu vech za Bogħa i za dusu i za volu bosiu da bi naz v nasseh starih praviczah i slobodah obdersai. Nam Kralievchanom da bi zte iz sekrestie nassu pravicu dai, kotera kakova je bila dobro zu Goz- podin Biskup nih Gozpoczivo i tolkaise Vasse Gozpoczivo vu nih ochitovati na kotero vze tho gore popizanno dobra i milozitna odlucka hochemo ze od Vasseg Gozpocziva nadetati. I nikaj iuo, nego Gozpodin Bogħ Vasse Goz- poczivo vno go leith zdravo i veselo dersi. Vassegha vmoznoğha Gozpocziva ponizni i pokorni podlosniki, Vza Stbira pozavechka i kraljevchka.

ACA, Fasc. 27, br. 1.

3 1633.

Kapitoliski kmetovi iz Posavine (okolica Zagreba) mole Zagrebački kaptol da odus- tane od uvodjenja novih feudalnih podavanja i da ih odži u starim pravicama.

Reverendisimis ei admodum reverendis dominis dominis gratissimis, salutem et servitiorum nostrorum humillimam commendationem.

Vasse Gozpoczivo more ze zpomenuiti iz nasse teskoche aliti novschine, koya ye zada nad nany y nad nassum deczum koya ny bila nigdar nad nany y nad nassum deczum, niti tho ztoy u nasse pravice koju imamo od Vasseg Gozpocziva, da bi my znaly zaky zvogħa gozpona, negho zkupa nassu gozpodu gozpodu Capitoloma Zagrebachke Crikve. Zuerhu kokerih nassih teskoeh aliti novschin prozimo y molimo Vasse Gozpoczivo za Bozu volu da nass nayte iz nasse ziare pravice koju imamo od Vasseg Gozpocziva y takaise Vasse Gozpoczivo prozimo y molimo za volju Boyzu budithe k nam zuoioim mi- losochom kako zte bili y dozodob y ozalla vnoğha dobra ziara Gozpocziva od vnoğho zto lett. Zverhu czessa, ako Vasse Gozpoczivo z nany uchini thu miloschu, da nass od derzithe u ziare pravice y Vasseg Gozpocziva milosche, obechamo ze Gozpodinu Bogħu y Vassem Gozpoczivu da hochemo verry y pokorny biti Vassem Gozpoczivu zavzem onem kako zu nassi preghi bili, ako ly Vasse Gozpoczivo neche inako negho uciniti kako zte nakanilly. Vasse Gozpoczivo y na potllam na nass ne buthe mogly krivne verchi, ako nassa decha budu besala iz Vasseg Gozpocziva zemlye y my zitomaky ztarchi, koy ne bude mogell terpitly novine y teskoche, kako tho znamo, da Vasse Goz- poczivo tho znathe dany ne moremo biti nikovoy kmetly Vasseg Gozpocziva prez nasse deche y drusine. A po imeni jedna ribarya koya nad nany, a ne

nigdar bila pervo toğha y zada ze Vassem Gozpoczivu ponizno molimo, da z nass opade, koyum nezno bili nigdar dusni, niti ztoy u nasse pravice koju imamo od dobre ziare Gozpode y od Vasseg Gozpocziva, zverhu ko- toğha nassegha potrebnayna od Vasseg Gozpocziva, kako od nasse kruto milozitne y pravichne Gozpode, zelimo y prozimo na vze tho Vasseg Goz- pocziva molozochu y dobroğha milozitovogħa odlucka, polegh kotere milosche y dobroğha odlucka budemo ze krepyly na Vasseg Gozpocziva zemlye, boje bude negho da by ze razterkally kako pischenchy od kvochke. Z tem Vasse Gozpoczivo Gozpodin Bogħ zdravo y vezelo dersi.

Vasseg Gozpocziva ponizny podlosniky wzi Pozavchi od Hruschiche po- chem zy nutar do Hroguiche y k thomu Prekvaczy, (!) koznichky zioil koyze zvove (!).

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

4 1633, lipanj 4, Zagreb

Tekst zakletve kojom su se kanonici Zagrebačkog kaptola obvezali da će nastojati oko smirivanja bune šibrenaca i da će čuvati sve tajne koje se na nju odnose.

Anno Domini 1633. die 4. mensis iunii Venerabile Capitulum Ecclesiae Zagrabensis in interiori suo sacratio frequent numero congregatum, matuta consideratione perpendens modernam colonorum suorum Stibrensiu in- surrectionem et rebellionem, ad exactiorem negotii istius cautelam, iuramen- tum infrascriptum formavit et per singulos dominos capitulares praestari ac observari voluit ac decrevit.

Ego N. et N. iuro, quod in compescendis et ad obedientiam veram ac debitam iuxta mentem Venerabilis Capituli reducendis subditis rebellibus Stibrensis ac aliis, omnem fidelitatem et industriam adhibebo et secreta Venerabilis Capituli, hoc potissimum negotium concernentia, nulli pandam aut revelabo ullo pacto.

Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia. Et si iuramentum hoc quouomodo violasse me compertum de me fuerit, ipso facto plectar per- petuae exclusionis poena tanquam fidefragus et proditor.

Huc determinationi interfuerunt et praemissum iuramentum sub praemissa obligatione praestiterunt singuli domini praesentes die quo supra, ab- sentes vero postea uti infra annotabitur.

Fuerunt praesentes: reverendissimus dominus Ioannes Tomcus Marnavi- tius, episcopus Bosnensis, lector; Martinus Bogdan, cathedrales, Petrus Ku- presz Dubicensis, Ioannes Somogy, Camarcensis, Ioannes Nardinus, Goricensis, Gregorius Nenadych, Kemlek, Georgius Chegel, Vaska, Andreas Ottavicus, Franciscus Ianchevich, Bexin, Petrus Zelniczei, Vrbocz, Gaspar Verbanovich, custos, magistri Marcus Dvoikovich, Iacobus Boghovich, Ioannes Mixa, Mat- thias Bundich, Ioannes Mavorchich, Nicolaus Diancesevych, Petrus Paxych.

Isra singula Maiestati Vestrae regiae, si non demissa nostra obedientia, qua eidem obstricti sumus, promereri poterimus. Deus tamen haec Vestrae Sacratissimae et regiae Maiestatis gratiam et pietatem abunde recompensabit. Hisce eidem Maiestati Vestrae regiae pro exequenda iustitia, humillime nos commendamus.

Sacratissimae Maiestatis Vestrae regiae
N N humilimi subditi in Kingsdorf et Domozo commorantes.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

80 1635.

Podložnici Štibre obavješavaju kancelara Semneya da su vladaru dostavili dvije molbe, povlasticu Zagrebačkog kaptola i izjave svjedoka. Ujedo ga mole da se njihov sukob sa Zagrebačkim kaptolom riješi na temelju starih povlastica.

Illustissime ac reverendissime domine, domine clementissime, salutem cum humillimarum nostrarum precum perpetuam subiectionem.

Ad Sacratissimam caesarem regiamque Maiestatem duas humillimas supplicationes cum tertia litteras venerabilis Capituli Zagrabienensis confirmationis privilegiales, una cum litteris attestatoris ad commissionem illustissimi comitis Sigismundi Erdodei de Monbrokererek regni Croatiae Bani etc. collectas in negotio, differentia seu controversia inter nos et dominos nostros gratiosissimos terrestres Venerabilis Capituli Zagrabienensis canonicos hic Sopronii dedimus et percipimus, ad quas nec dum ullum responsum accepimus. Intelleximus autem quod praefata Sacratissima caesarea regiamque Maiestas illustissimae ac reverendissimae Dominationi Vestrae easdem supplicationes una cum litteris confirmatoris privilegiis et simul attestatoris tradiderit et negotium sopiendum commiserit. Non dubitamus autem, quin bene illustissimae ac reverendissimae Dominationi Vestrae memoriae fixum maneat, quales seras commissiones et firmissima mandata ad dictum comitem Banum praefata caesarea regiamque Maiestas pro dirimenda et sopienda differentia seu controversia inter nos et dominos capitulares exorta eidem benigne, serio et firmiter committendis dederit, sed tamen hucusque plane nihil effectuum commissiones et mandata ad ultimum usque interitum nos depopulaverint et deprederint. Supplicamus itaque illustissimae ac reverendissimae Dominationi Vestrae per viscera misericordiae et iustitia Dei, tanquam omnium afflictissimorum domino clementissimo ut illustissima ac reverendissima Dominationis Vestrae hic coram Statibus et Ordinibus Regni inclyti Hungariae modum medumque inter nos et praefatos dominos nostros gratiosissimos Venerabilis Capituli Zagrabienensis canonicos pacem, concordiam et mutuan tranquillitatem inire et advenire dignetur. Et quomodo nos a praefatis dominis nostris terrestribus in antiquis nostris libertatibus, immunitatibus et privilegiis secundumque litteras attestatorias conservaremur sique ecclesiae primo, tandem dominis gratiosissimis capitularibus terrestribus coloni utiles et

114

subditi esse possimus. Quam gratiam et clementiam illustissimae ac reverendissimae Dominationis Vestrae perpetuis fidelibusque servitiis promereri studebimus. Benignum ab illustissima ac reverendissima Dominatione Vestra praestolari responsum.

Illustissimae ac reverendissimae Dominationis Vestrae Subditi
perpetui et afflictissimi
Coloni Venerabilis Capituli Zagrabienensis Stibrenses dicti.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

81 1635, veljače 14, Šopronj

Kralj Ferdinand II nalaze banu Sigismundu Erdödyju da zajedno s biskupom Eranjom Ergelyjem razmotri nove tužbe Stibrenaca i da spor između njih i Zagrebačkog kaptola riješi tako da konačno zavlada mir.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

82 (1635)

Kmet Marko Kelenihčić moli Zagrebački kaptol da ga zaštiti i savjetuje što da čini, jer je morao pobjeći od pobunjenih seljaka u Štibri koji ga optužuju da je krivac što nisu dobili svoje pravice.

Zlupna moja da je preporučena kako moje ufone y milozivne Gozpode Gozpode Capitoloma.

Ovo jaz Marko Kelenihcich preporučam ze u vze moye uffane y milozivne Gozpode, kako jaz hodim poleg pravice y poleg moye Gozpode milozivne, y pogubih moy sivot poleg moye milozivne Gozpode pravcedo y verno sztoiechi, y danasni dan da liztor ne zinem k moye hise dogledati pred nimi, ar me ziregu na u vze krale, y pri hiši takai nochim dugnavanem radi bi da bi me mogli doclakati y popaziti y grozemi ze da me hote vubiti, ali vu vodu uvrechi y tako mi govore da zem jaz krov nim za pravice y tako govore, da Gozpoda plemenita davno bi im dali pravice, da bi mene ne bilo (a Bogh ie zna y Gozpoda plemenita znate jezem li vu tom krov ali ne) y zato setutu na moyu glavu, mene krivuchega zato, y krivca povedaluch, da jaz pred nimi ne zinem domov ar me ziregu na vze zitrani, y takoi govori Juricza Medved: ki zite mu bliesni zuzedi vabete ga k zebe leplimi rechimi y nistomu ze ne grozi, y ako li ga bumo mogli privabiti, nistar vechi za nega, nego vu vodu berse li ga popadnemo zvezasli hochemo hititi, y zato moja plemenita Gozpoda Kaptolom ia ze preporučam u vze moye plemenite Gozpode, nigdar nezem bil zuprotivnik moye plemenite Gozpode, ni nigdar neschu biti za moja sivota.

115

Nego y zozpet ze preporucham u vze uffane y Milozitivne Gozpode kaigode znate vuchinete z mene (ia zem vuzegdar bil pokoren moye plemenite Gozpode y hochu biti) y datte mi navuka kai hochu chiniti y cheza ze hochu dersai poleg toga, ar y ono kai mi je bilo pozeiano to su mi u vze zaterli velikim jalom, y poteri zu mi u vze trave kade bi zi bil nakozil naimre dva ali tri voze y po imene ovi: Lovrek Thomovich i Matte Suenich, ki mi je zured naibliesni y spotaju mi ze ter govore tako: kai zu mu Gozpoda opravili kai zno ga y zbil y kai ze vu to uffa y kai mu oprave zozpet kai ga izbiemo drugoch. To ie govoril Lovrek Tomovich y Kralevciani nehte drugache y prizegli zu da me hote vubiti gdeme gode popadnu, ali na ztrane ai doma. Tako jaz prozin y preporucham ze moye plemenite y milozitivne Gozpode da vuchinite z menum i s nimi kako bude dobro, da ne budem toliko pred nimi begal y zkrival ze, na toliko da vuze na druge Gozpode zemli pazku noze kai bi me vubitili y vubili, a jaz poleg toga moram zginiti, ako ne bude kakove pobol-slice od Gozpode milozitivne. Zato prozin za Bogha y za dussu moye milozitivne Gozpode, ne datte toga chiniti, ar zem ne vu tom kriv vu chein me teru. Z tem moya Gozpoda plemenita, Gozpodin Bog vaz zdravo deri na vno go leth, zdravi y vezeli.

Supplicatio humilima.

Marko Kelemnichich, kmet ponizni Vasseg Gozpochiva.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

83 1635, listopad 4.

Ban Sigismund Erdödy obavještava Zagrebački kapitol da je za 30. listopada 1635. održao sudsku raspravu u Zagrebačkom Gradecu na kojoj će se raspravljati spor između Kapitola i Štibernaca.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1. Izvornik, latinski

84 1635, listopad 19, Erpenja

Ban Sigismund Erdödy obavještava Zagrebački kapitol da zbog održavanja sudske sjednice u Pozumu i drugih poslova odgađa sudsku raspravu sa Štiberncima koja je bila zakazana za 30. listopad 1636.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

116

85 1635, studeni 17.

Podložnici Štibre mole Zagrebački kapitol da ih oslobodi ribarije, da im tlaku odredi na dva dana tjedno i da im dozvoli da sami pobiru poriz.

Reverendissimi et admodum reverendi domini, domini et patroni clementissimi, salutem utriusque vitae felicitatem et precum nostrorum humillimam oblationem.

Toliku smo sze Vassem Gozpoczivu hoteli poveti nasse ponizne supplicatiae moliti i ponizno Vasse Gozpoczivo proziti, da bi nam Vasse Gozpoczivo naipervo i med ostalimi nassemi nevoljani ne naimanu nevolju ribariu kaise dopuztili, kolia naz na velike vnogokrat nevolje i teskoche priganya, i to ta-oproztili, kolia naz na velike vnogokrat nevolje i teskoche priganya, i to ta-kmeti chine, mogli rezati. Tlake ostale druge sto sze dozloy i za nyu sze ponizno kako milozitivne Gozpode molimo, da bi naz na nyu vu tledan vise od dva dni ne primariali, ter tako da bi ih poloviczu u jednom tlednu tlaku delali a poloviczu vu drugom tlednu, a ni tem pervo nezno dusni bili. Predelali i voda nasz k tomu vszako leto kruto rubi i na nevoljo doganya vekso. Z kerryake takaise poniznu sze Vassem Gozpoczivu molimo, da bi ih od onoga uchnili ne jemati koteri ih desetero nema. Za ta dugovanya i terhe velike sika nassega Vassem Gozpoczivu sze poniznu preporuchamo i molimo, na koteru i odlucka ponizna chakati hochemo.

Vassega Gozpocziva ponizni sziugi i podlosniczi Stibrenzi vszi obchinskim zakonom.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1.

86 1635, prosinac 15, Cesargradski Novi Dvori

Ban Sigismund Erdödy obavještava Zagrebački kapitol da je putem plemićkog suca Drenoczyja pozvao u ime Kapitola kmetove Štibre na sudsku raspravu 15. siječnja 1636. na kojoj će se riješavati njihovi sporovi s Kapitolom.

KAZ, ACA, Fasc. 27, br. 1. Izvornik, hrvatski

87 1636, siječanj 12, Zagreb

Na zahtjev pravog zastupnika kmetova iz Štibre ban Sigismund Erdödy prepisuje zahtjeve Štibernaca prema Zagrebačkom kapitolu kao vlastelinu.

Nos comes Sigismundus Erdeodi etc. (tit.) memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum iuxta certa prae-

117

Hinc inde rumores de istis Sissensibus spargebantur, sed nihil certi, ego praestolatus sum, et defecio praestolor, cum nobilibus S. Cathari-
nae, qui sunt ad trecenti ad praesens, interea plures et plures armati in unum
adununt; reliqui vero in campo et suis pagis, equites etiam mei sunt insimul;
ego ista surda aure praetereare non possum, nec scio; quid aliis videatur, an
bonum vel malum, expectandum. Ego et tunc ipsis se resolveram per eorum
dem interitum, quod ego, ipsis campum meum permeare, velut rebellibus,
et in unum contra suos dominos armatos, non permittam, quia dicerent regi-
colae me ipsis committere et domini vestri terrestres nati aliud, sed pro amiglo,
ut semper, ita et nunc, poculum bibere letes, praesto paratus sum. Ego
quancunque famam de his rebellibus, quia continuas vigilas et excubias
habeo, et plane ad ipsos mitto et misi, communicabo. In reliquo dominatio-
nem vestram admodum reverendam ac totum Venerabile Capitulum uti fau-
tores, amicos et vicinos foelicissimos valere desidero.

Nagy Mlaka, die 7. mensis Februarii 1654.

Admodum reverendae dominationis vestrae servitor, amicus et vi-
cinus usque ad mortem dedissimus
Vagich, manu propria.

P. S. Transzavani nobiles potiores et magnates nusquam domi comparent in
suis residentis, aliqui in Ozali itur *adkud* ze tla *nuti* *nadejti*, ego nihilominus
mili tubant confidenter paratus sum cum meis nobilibus ad utrumque et
quidquid.

KAZ. ACA, fasc. 36, br. 1/82.

40 1654, veljača 9, Dobruvašćak

Milo Babić piše biskupu Petru Petreticu da mu optina ne dozvoljava da dođe u
Zagreb, da biskup poduzme koroške katke se ne bi prolijevala krv i da Posarci ne
pristaju na uvjete koje im žele nametnuti.

*Illustrissime ac reverendissime domine, domine et patrone semper ob-
servandissime, salutem ac meorum servitorum devotissimam commendationem.*

Razumljivo, gospodine milostivi, da bi V. M. G. radi da bi k V. M. G.
dossal y uredu by szanovito da by dossal, ali, gospodine milostivi, dobro
znate da ja szilomah junak vnoge nepriznate imam koy setuju na smert
moju dan y mochi, y popunom by dossal na zhusbu k V. M. G. ali obobha me
ne puszty, tako y imalte V. M. G. mene szlugu szvogha izprichana, da ia k
V. M. G. doyty ne morem. Nego proszim V. M. G. vze za Bopha y za vetu
kerschanku, da by tomu duguvaniu nekako previedy, da sze ne tochy veche
y ne preleva kevv kerschanka, a Bogh je zna da je nemajy zakay prolijevaty,
ar ze, gospodine milostivi, mi szilomahy junaky nezaverili Boghu ni
czeszarove ni kraljeve zvetozy ni plemenitomu Orszagu, a dobro zna vasz
plemenny Orszag kakove szu nam sze nepriznate obitne od nih gospoczta,
y mi ako sto vchinnio, gospodine milostivi, da izprichany budemo najpervo

pred Bogom y pred V. M. G. y pred plemenitem Orszagom, ar mi onogha veche
nigdar za szivota nechemo terpey, nity k onomu putlati sto
zu gospoda dokojnaya, ar iely onak bilo zlo, ovak bi ios gorie, nego vigte
dobro, gospodine milostivi, y z ozralum gospodom sto bude napotlam z
togha duguvayna, y kamo che doyty y boliegha glaza V. M. G. daly ne morem,
ar jur ni k onomu necheju priznaty kako zu na Mahovom byly, nego leztor z
pusken ter zablium, y gospodin Bogh V. M. G. zduravo y veshelo deray na vnoge
dobreh let.

Dobruvašćak, die 9. Februarii, anno Domini 1654.

V. M. G. ponizan szlugha do zmerty Miklo Babiach.

P. S. Prozim V. M. G. da bi im pizaly V. M. G. jedan list polag kolega bi mogli
razvezelyeni byty.

NAZ, EAE 3, br. 96. Izvornik; NAZ, EE 134, br. 21. Prijepis.

41 1654, veljača 12, Greda

Podupran Zagrebačke županije Nikola Goral potvrđuje da je od sluskih podložnika
primo zahtjev da im se daju stare portarice i da se iz Siska povuče kanonik
Filipšić i portarke.

Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto, die decima
secunda mensis Februarii, in villa Greda et Provincia Arcis Sissensis, coram
me Nicolao Gorthall, vicecomite Comitatus Zagrabensis, praesentibus ibidem
generosis et egregiis dominis Petro Patatich et Nicolao similiter Patatich,
praesidiorum Colapianorum supremis vice capitaneis, reverendo iidem do-
minio Stephano Grudinich, parcho Sanctae Crucis Sissensis, Simone Zio-
vich, Benedicto eiusdem Confessio Colapiani, et aliis quamplicitis iudici legi-
time existentibus, subditi praefatae Provinciae taliter sese resolverunt:

I nappervo vze szvole praetense y querele illiti tusbe obobha Sziszech-
ka vsha szuprot unure popiszanem officialom popiszane y nappervo dane
Gozpode Kapitolom, kako szvole zemalyszke gozpode vu tto ime date, da
gozpoda Kapitolom vidi kakove szu poteschizze imali, od rechenih officialov
Sziszka grada ova presesahna iertna. Nistat manie, ako szu im ravno obertali
y hoteli domini admodum reverendi exmissi tanquam commissarii iz gore
imenuvanih officialov pravdu i pravtzu daty y vchinniti, oni nistat manie vze
szvole tusbe dole vgososse y nistatrem vchinnisse izvan szamih szilomahih szu-
sany, koyem je od gozpode Kapitoloma obechana pravtza vchinniti iz gore
rechenih officialov; z tnum conditum da sze gospodin Filipassach iz grada
Sziszka ume; portkarib tolkaisse da sze ina ex provincia od danasz do 15
dan van uzeti. Drugoch, da Sziszechke provinciae obchane pred gospodinom
Bantom y vzem plemenitem Orszagom gozpoda Kapitolom sztare nihove pra-
vce imahu daty z kolum szu Szvehom Stephano kralju dany y osztavleni.
Na tto domini admodum reverendi tanquam exmissi odgovorili szu, da oni

120 1654.

Podložnici sisačkog vlastelinstva mogle kraljevske komesare da im se odrede podavanja koja su im obećana ali da im se dadu povlastice koje uživaju biskupski podanici.

Mi obćina Sizechka i zada se preporučamo gozpode komissarom kako od nega zvetlozi i od gozpodina Bana y od gozpodina Negeralia szlovenskoga y plemenitoga Orzaga od litcheni i pozlani da pogodbu uchine med nami y med nassum gozpodum kako zu nam vre ienkrat obechali y dali na pizmnu, y pod pečat gozpoda vicecomessa Gotthal Miklovusa, ar mi zmo onda pristali na omnu pogodbu kako zu nam obechali gozpoda koi zu bili od litcheni od gozpodina Bana y plemenitoga Orzaga y plemenitoga Kapitoloma. Zato mi i szada prozimo gozpode gozpode komissarov da bi nam i zada ono izto potvrdili zto zu nam vre ienkrat gozpoda nassa dali, kako i zada moremo pokazati i iezte ie videli gozpoda komissari i citeli zato ako naz nechte pri omne pogodbe obdersati sto zte nam dali kako zmo ze na Grede pred gozpodu koi zu bili odlucheni tako nam daite omnu pravizu koiu imaiti Duschani y Gorichani pri noy hocemo obzlati y pokorni biti, a gozpoda gozpoda komissari sto zu nam nassa gozpoda pred vami proscenie dali da bi mi isli iz njihove zemlje a mi moia gozpoda komissari ne idemo is onoga druma Hazampasinoza dote dobe doklam nam ne bude od Cezarove Zvetlozi i od gozpodi(na) Bana i gozpodina Negeralia Szlovenskoga y od vsega plemenitoga Orzaga dopuscenja, nego ako nam nega szletlozi y gozpodin Ban, gozpodin Negeral Szlovenski y vesz plemeniti Orzag dopusti onda hocemo poiti i raziti ze po kerschanzkom orzagu ki kade ze bude mogel mezo matii a mentui Bog da bi ze hoteli mi zneveriti vere kerzchanske doklam goder bude naz koi zmed naz sivi na ovom szvetu a mi moia gozpoda komissari ne branimo ze zamen Siskom gradom ar vu niem nea nego zamo dvanadeszte grabantov koi lestor ognia chuvaiu, nego ze dersimo polag Cezarove Szletlozi grada Petrnie, ar omni nam datu pomochi a mi nim, a tomu ie vszemu tako kako znaiu zani nassa gozpoda, na to hocemo od nasega gozpodstva kako gozpode komissarov y od ozialeh gozpode koi zu odlucheni ponizna odluchka chakati kako on nasse milozitivne gozpode da danaz poldan kakonam te terminus predie taki hocemo ichi zbon domov poiti.

KAZ, ADSS, br. 1/28.

121 1654.

Podložnici sisačkog vlastelinstva pišu banu da ne prihvaćaju prijašnje feudalne terete i mogle da im se dozvoli zahtijati višaratu

Vamosni szviti i milozitivni dobro roleni plemeniti gozpodine, gozpodine Bane vzeza szlovenskoga Orzagna.

332

Boghu y vasse miloziti gozpocztvu da zmo preporučeni, ovo na znanje datemo vasse miloziti gozpocztvu da naz nassa gozpoda Kapitolom pak podganaiyu kako zmo y pervo bili, a mi zmo na tom, da ym ne ono zadovolno sto szu szani prosili, a mi nigdar vu ono sze ne damo vu chem zmo pervo bili, i doklam goder nasseh ljudi odit ne bude ni onem ne chemo szlusi, chim zmo szlusi, sto zmo obechali pred vasse miloziti gozpocztvom doklam goder nasseh ljudi ne bu y praviz nasseh, nego prozimo Bogha i vasse miloziti gozpocztvo ako li naz ne morete y me morete vasse miloziti gozpocztvo pogoditi, prosimo da naz puzite do Cezarove Szvitlozi, a kam goder Cezarova Szvitlozi z nani oberne pokorni zmo. Ali naz preze Cezarova Szvitlozi oduri na velike Kraine szloechi, ali nam milosochu da, a mi sze ne chemo nigdar vasse miloziti gozpocztvu ni vere kerschanzke zneveriti doklam ye na lednom glava, niti Cezarove Szvitlozi, a na to sze bunnu od Bogha y vasse miloziti gozpocztvu ponizna y pokorno dobra odluchka chekally y nadijali.

Banu i vasse miloziti gozpocztvu da zmo preporučeni
Vza obćina Szizechkoga dersanya.

KAZ, ADSS, br. 1/26.

122 1654.

Grof Emerik Erdődy predlaže vladaru različite mjere koje treba poduzeti protiv pobunjenih Posavaca.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, domine domine clementissime. Tamesti contra meos rebelles subditos Poszavianos, ob rebellionem ipsorum et enormia perpetrata facinora, per alium meum supplicem libellum, brachium illustrissimorum dominorum generalium Confiniorum Croaticorum et Sclavonicorum a Vestra Maiestate Sacratissima demisse postulaverim, et eidem meae postulationi iam quoque inhaeream, nihilominus tamen ad eosdem eo citius et facilius coëcendos, alios etiam modos et media a Vestra Sacratissima Maiestate mihi clementer elargiri demisse postulo.

Et primo quidem, a Vestra Sacratissima Maiestate illud quoque medium mihi benigne concedi supplico, ut Vestra Sacratissima Maiestas illustrissimo domino comiti Bano, Vicebano, comitibus, vicecomitibus et iudicibus nobilium comitatum Varasdiensis, Zagrabienis et Crisiensis, necnon dominis perpe-tuis comitibus, comiti terrestri nobilium Campi Zagrabienis, baronibus, magnatibus et libertis civitatibus Zagrabienis, Crisiensis, Varasdiensis et Caproncensis, necnon opidis privilegiatis Zamobor et Krapina, dominiis item generalibus, capitaneis et vicecapitaneis Confiniorum, clementer demandare dignetur, ut ipsi memoratos meos rebelles subditos, dum pauci ad ipsos vel territoria ipsorum venerint, delinere et incipitvare, ac tandem vel mihi assignare vel certe, si ius gladii haberent, antesignanos quidem poena capitis, reliquos vero miliori poena, pro parte mea aggravare; et insuper in fautores ipsorum rebellium, qui maiora aliqua munere ab eisdem recipere, inquirere, et facta

333

taxam solventes, cum id non propter privata commoda, sed publicam utilitatem fiat. Deinde remotiores a Confiniis, dominiorum magnatum et nobilium coloni, maiori cum lamentatione taxam Regni denegare possent, quia uti remotiores a Confiniis minus periculi sentirent et pensionem hanc taxae, quasi ipsis inutilem dicere possent. Haereditariae autem Provinciae omnino rem inutilem solutionem Confiniorum horum Regnorum allegare valeret, quia iidem post Regna haec securi quiescerent. Quamvis spectatis commoditatibus Sissensium et stibrensiun, quibus se in bonis nostris hivare possunt et invant quotidie, hoc subsidium pro Castro Sissensi parvum importaret, cum Sissenses, praeter alia, ex piscatione duntaxat in fluminibus Savi, Colapis, Odr et Lonszko Polye, stibrenses vero ex divenditione eorum, ob piscationis commoditates plurimum se invent.

Si tamen hi populi omnino a praescripto subsidio Sissensi omnino eliberrari deberent, prius ipsi Sissenses ad usum antiquum ordinarii seu terragii terrarum et foenilium, uti praenotatum habetur, revocandi essent, occasione cuius nullus conqueri posset, quia quantumcunque quisque ipsorum terrarum et foenilium possideret, tantum etiam solveret.

Ubi venerint domini nunci Varasdinum, agent cum domino procuratore, ut ex resolutione ad superscriptam primam difficultatem data, contra Sissenses rebelles actionem formet et contra eos, sive venerint, sive non, sententiam pronunciari, a dominis commissariis postulet, super eo, ut quia iidem rebelles privilegia antiqua sibi dari postulasent, qui in redditibus et servitiis Castri Sissek consistunt, ad eorumdem exhibitionem et praestationem compellantur, productis documentis, super his, quae in dicta resolutione, ad primam postulationem habentur. Et si domini commissarii deliberarent, id ipsorum excedere auctoritatem, petent adinsum, ut his omnibus in processum redactis, quae de servitiis et redditibus praemissa sunt, postulationem nostram ad Suam Maestatem Sacratissimam pro determinatione relegent.

KAZ, ADSS, br. 1/25.

167 1656, svibanj 30, Varaždin

Ban Nikola Zrinski i general Slavonске krajine Walter Leslie potvrđuju pogodbu između Zagrebačkog kapitola i njegovih sisakih podložnika o feudalmu podavanju.

Anno Domini 1656, die 30. Maii in Libera Regia civitate Varasdiensi. Pred namy dole podpizanimi vchinyena be pogodba med plemenitim Capitolomom Zagrebachkim i med nihovimi podlosniky Zizachkemy, pod red ovy dole pizani.

Naipervo, vzy i zledny podlosniczy Zizka grada jednakim zakonom budu davaly od czelega zella u mezecnu rechenoy zwoyoy gozpode sezi tesakov na vzakachko delo zvuna orana. I da to prilihnese bude moglo bity, sto najberse bude moguće, hote ze popizay vzh Siszchanov zemlye i hote ze odluchity na jedno zello zemlye raly onakovih kolike zu okoli Zagreba 16, to ye to seznamezete.

400

Drugoch. Dachu orszaku plachaly budu vu Orzag davsju vu ruke zwoye gozpode kakoy i druge gozpode kmety. Oberth toga meztu martinschine i iunevschine plachaly budu dukat vugerkzyh sezidezeti, vu koyh sezidezeti dukat budu ze zmetaly i porzavaly glededchy na zemlye i zinokose, koliko yh ktery dersal bude.

Treto. Viroztrove cheitry v gradu budu dersaly recheny Zizschany i nye plachaly, kotery viroztovy od tlake budu zlobodny i hranu v gradu budu imaly, kako i dozedobe.

Cheerto. Dachu treh lett zamngenu koternu zu nihova gozpoda meztu nyh orszakomu pagaduru platly, zwoye gozpode platly i povernty budu dusny. Peto. Rady gtimhuzva jedna i druga ztrana nazkorom med zobum hote opravit i dokonohaty, kako tho zamy Zizschany obechahu.

Sezto. Dezetinu vzakojachku polag navade i obichaia kako zu pervo, tako i potlam plachaly budu i ako by sto do zeh dob ne bily platly, to nazkorom platly dusny budu recheny Zizschany zwoye gozpode.

Zedmo. Kopune od zella, pischencze i kokosi kako pervo, tako i od zih dob, chez letto plachaly budu zwoye gozpode.

Ozmo. Kada ze recheny Zizschany budu delily, navadno marse, budu dusny daty zwoye gozpode. Takaise vina zwoye gozpode kerchmarly budu, i on koy kerchmarly bude, od tlake zlobodan bude, za ono vreme. K tomu takay v ribah i zverine chazl gozpode davaly budu, kada ym sto gozpodin Bogh da doby, i navlazito kada v Krainu poitu i zrecha im potegne, vu znsneh doztoynu chazl gozpode daty budu dusni.

Actum, anno, die et loco ut supra.

Ei haec praemissa omnia usque ad tempora feliciora, annotatis Ziziensibus per dominos illorum terrestres concessa et relaxata sunt; ubi vero Confinium ulterius promotum fuerit, dominis illorum terrestribus non efficiant.

Walterus comes de Leslie, correctia.

Commes Nicolaus a Zrim, banus, manu propria, correctia.

KAZ, ACA, fasc. 36, br. 1/110. Izvornik: KAZ Acta saec. XVIII, sv. 85, br. 3. Prijepis. Latinski teksti istog sporazuma KAZ, ACA, fasc. 36, br. 1/122.

168 1656, lipanj 9, Sisak

Podložnici sisackog vlastelinstva moše bana i Sabor da se odrede ljudi koji će razmjeriti selišta prema njihovim zahtjevima. Seljaci izjavljuju da pristaju na sve daće ugovorene u Varaždinu, osim sobaša.

Zlusbā nassa zivotinška molimo ze ponizno, gozpodine gozpodine Bane, vassem milozivotom gozpoczivu y vzenmu plemenitomu Orszagu da je prepouchena y nasso zemelke gozpode y obranitelom.

Tulihko zmo, gozpodine Bane V. M. G. y vzenmu plemenitomu Orszagu mi vza obchina Siszchani na znanie dati hoteli, kako zmo mi privolli k pogodbe kola je upala ove dneve prtesne w Varasdinu, pred vasse milozivno gozpoczto, y mi zmo k evzemu (!) onomou privolli, raz szobassa, za kolega ze molimo

26 Seljacke bune u Hrvatskoj

401

ponizno V. M. G. y vzeu plemenitomu Orszagu y nasso milozitvnoi gozpode zemelke, da bi nam ga iz zvoie neizgovorne milosche dole obali, nego viroz-
 tov gotovi zmo plachati, koiem daieno cheterdezet y ozem dukat na to zmo
 pokorni y ponizni, ar da bizmo mi bili vu nuterne zemle kako zu drugi,
 bizno ga y mi davali, a mi na lute Kraine zlozimo, kako tho V. M. G. y vaz
 plemeniti Orszagh y nassa gozpoda dobro znaiu, y na Bassiom druhu zlozimo,
 y taki na pervu puku idemo, kade godre vidit. Zatem ze molimo ponizno
 V. M. G. y vzeu plemenitomu Orszagu y nasso milozitvnoi gozpode, vze
 za Bogh y za voliu Bosiu, da bi zi vnuom sestom dnevu mogli braso pripra-
 biti zu obechali nassa milozitva gozpoda na czelo zello zube zemle rali dra-
 dezeti, a mokre 24, y zada ze molimo ponizno na the gore rechte rali V. M. G.
 nemoguči zmo obzitati, ar bi ze ne mogli polegh nih hraniť, poimene kade
 bi ze chetiti brati ili pet deliti, sto bi na vzkoga iz sesnazit rali dopalo.
 Zatem, gozpodine Bane y plemeniti Orszagh, kur ne moremo davati, nego
 zelke kopune hochemo davati. *Item*, kade ze bratia dele, onde marseta ne
 moremo davati, nego kako zmo od ziarine davati, tho ie tho ieden funt volzka
 ili perpra. Zatem gozpodine Bane i plemeniti Orszagh, mi gumle pod nije-
 dan puti ne moremo biti y nato ze molimo V. M. G. y plemenitomu Orszagu
 y nasso gozpode, da tho z nas obalite. *Item*, sto ze vina dozloi, sto zmo ga
 obechali z Okuncaka vzako leho peltdezet veder dopeliat, k tomu zmo po-
 korni, a thochtiti ga na kerchnu ne moremo, a vu teh drevch budemo ie vozili,
 w koieh budemo tlaku delati. Zatem, gozpodine Bane y plemeniti Orszagh,
 poklakam nam nassa gozpoda ne mogu dati ziarich pravicz, ni mi ne moremo
 ztate dachie davati, a mi zmo zadasme kralievicze nove pokorni, y hochemo
 iu dati. Zatem ponizno molimo y prozimo V. M. G. i vzege plemenitoga Or-
 szaga, da bi nam zianovite zudeze i z nassum gozpodom odluchili, ki naz w
 zemliach nasseh poravanu. Ziem Gozpodin Bogh V. M. G. y vaz plemeniti
 limo ponizno vze za Bogh y za voliu Bosiu, da bi naz V. M. G. v nih poravnali,
 da bi nassemu dugovanu negda konec dobrar mogli imati, kako ze y uffiamo
 k Boghu y k V. M. G. da hochete.

Vassoi milozitvnoi gozpode i vzeu plemenitomu Orszagu y nasso
 milozitvnoi gozpode ponizni podlosniczy vza obchina Zizka grada.

Na poledini: *Ad illustrissimum ac excellentissimum dominum comitem Ni-*
colam a Zrinito, Regnorum Croatiae et Slavoniae banum, necnon universos
Status et Ordines etc., dominos dominos nobis semper gratiosissimos.

Anno Domini 1656, die 9. Iunii, ora supplicata y zpravischye vzege pleme-
 nitoga Orzaga izeťi napervo dana, y to ie v Orszagu nasezto y dokonano, da
 v nutre napizani Zischani jemaju ze dersati one pogodbe, koju zu pred goz-
 podinom Banom y pred gozpodinom Generalom, zvoiom gozpodom zemal-
 kom, uchinili. Ako li bi ne hoteli, tako gozpodin Ban nih gozpoczivo hoče
 ie znati primoraty y kastigati.

Ex voluntate Regni.

Magister Ioannes Zakmardi de Diankovecz, prothonotarius eiusdem Regni.

KAZ, ADSS br. 1. Prilepis.

402

169 1656, lipanj

Podložnici sisackog vlastelinstva obavješćavaju Zagrebački kapitol da će prihvatiti
 samo one terete na koje su pristali u Varasdinu. Ako kapitol ne odredi velikim
 selštia, treba im dati stare pravice.

Gozpoda Capitolom od obchine Sziszanchke ponizna szlusba. I zda szmo
 pri onom, gozpoda Kaptolom, sto szmo w Varasdinu obechali dobrovoljno,
 a sta niszmo, pri onom nigdar nechemo dobrovoljni biti y obzitati. Ako
 hochete poravnajte nam zemlje, kako szu po Orszaghu poravnane; ako li ni,
 tako nam dayte sztare nasse pravice, ako li gozpoda Kaptolom hochemo
 poyti k szvetlomu Czeszaru, koi naz ye na Hasznapassinom brodu osztlavil,
 y pri ono hochemo obzitati sto szmo y pervije obechali.

Gozpoda gozpoda Kaptolom na ovo odluchka na szkorom ponizna bu-
 demo chakali y potrebuvali.

Supplicatio od vsze obchine Sziszzechke.

Gozpode gozpode Kaptolom ova *supplicatio* da sze vu ruke daa miloz-
 tivne nasse gozpode y patronussem.

KAZ, ACA, fasc. 36, br. 1/111. Prilepis.

170 1656, srpanj 5, Sisak

Kanonik Andrija Vinković javlja Zagrebačkom kapitolu da je pozvao predstavnike
 pobunjenika da dodu u Zagreb, ali da mu nisu odgovorili hoće li doći.

Reverendissimi ac admodum reverendi domini, domini et patroni coles-
 tissimi, salutem et precum mearum oblationem.

Secunda die Iulii voluntatem Venerabilis Capituli de mittendis sursum
 hominibus rebellibus nostris declaravi; tertia die etiam hoc ipsum nuntiavi,
 sed hactenus nullam habere potui resolutionem. Folnogiium urši misisset cum
 navi ex suo folnogyatu homines pro vino; neque ad hoc habeo resolutionem.
 Ubi aliquid responsi habuero, Venerabili Capitulo declarare non negligam.

Familiae non iam defecit vinum; ideo per arcenses coactus sum mittere
 sursum unam vasam 14 circiter cubulorum; cupio tamen magis mihi decla-
 rari per dominum decanum ad integritatem reddendam rationem quot erit
 cubulorum et cum ea properare, sicut et cum vino bombardarii.

Tandem quia diu desideratus dies adest, quo Venerabilis Capituli offi-
 ciales permittari solent, ego etiam officium spatus mei demisse Venerabili
 Capitulo resigno, et entice eliberari desidero, in quo officio si me ea, qua
 per est, diligentia non gessi, fragilitati potius humanae, cum circumstantiis
 temporis quam malitiae aut negligentiae Venerabile Capitulum imputabit. Do-

403

Tužba podložnika iz Galovca kod Siska protiv »novčina« koje im je nametnuto Emerik Erdődy.

Popisana dugovanja iliti novčine, kotere nam sje čline od gozpodina grofija Erdeody Imbriha nih gozpozciwa nam inenutranem Gallovčanom szio-kehem na Caroveh vratih pri Zisku gradu nainise kade sje Kupa y Zava zkuja ztaye, a drugach szioiech na gozpode Kaptoloma gruntu, nego tuliko to sito nassi ieszu vu velike Kraihne ztarchi ztali, y mi podlam okerhechi y ochistiechi zemlju gozpodina grofija Erdeodi Imbriha nih gozpozciwa, kotetu zemlju ieszu nassi pregi dersali y ladal i z zamoga dezetoga, a drugo nistar nezu davali niti z drugem zlusili.

A zada nam je novčina ovakova, da nie sto bi dezetem dusni bili, nego szu naz podegnali da moramo dati koscha dva y szgrinacha dva, a toga nie nigdar bilo niti szu tem nassi pregi zlusili niti davali.

K tomu podegnali szu naz vu povoz na dalek puth kotetoga nezmio nigdar chnili, niti nassi pregi, koteti povoz ie nam kruto tesek, ar zakai zato iedno to malo naz ye, drugo to kada gore idemo, tako nam stogodar more na kola to nam reku voziti gore y dolie iduch.

Drugoch, podegna sje naz da moramo dati vu szako leto kunie sta nie nigdar bilo, niti znamo zakai dalemo, zakai li nie nego zamo to da ye moramo dati.

K tomu paka novschina nam ye zacheta, da nie leztor sto bizmo dezeto davali od sitka y od zemlje, nego zada moramo davati toli od one zemlje koju tesimo dezeto pravo y k tomu od vszake rali 6 novach, toti od one koterie ne tesimo nego puzta vu Kraihne szio ih moramo dati y od nie 6 novach, to ye to sobas.

K tomu novchina nam ie zacheta, sto nezu nigdar nassi pregi davali od koscha jednoga po trinaizti novach, a mi moramo zada to davati.

K tomu kada naz koih ziromah odhtrani (*salva venia*) dezeteto zvin ili kermek vu liute Kraihne, a drugoga luga nenamo od onoga, ter od oneh dezetereh moramo davati (*salva venia*) dva kermaka, jednoga gozpodinu groffu nih gozpozciwu od zemlje, a drugoga gozpodi Kaptolomu od grunta.

K tomu szu pribolsani nekoih kuni da bi je morali davati, ovo neszu 3 lettha sta neszu niti nassi pregi davali, niti mi nigdar od stali kaili, nego tuliko da moramo dati.

Za tem vszem nie zamo to sto bi to gozpodin grof Erdeodi Imbrih nih gozpozciwo iz naz chnili, nego jeden fiemher nih gozpozciwa po mene k(uez) Novoszel, koih naz zada derse, oni vsze to sz naz chine y naz pod to podganali.

I takaise ovako govore nam k(uez) Novoszel: »Kai vi Galdovchi isohete med drugem, vi nezte moih kmeti, ar ia derez morem vam dati one zemlje, a zutra drugem.«

I kada zmo govorili kako bi mi tuliko toga sz tem szlusili na Kraihna, buduch na to szu odgovorili k(uez) Novoszel: »Kakova bi to Kraihna bila, Zizek ne nikakova Kraihna, ako vszi drugi sto dobe vi neschte nistar«, ter to szu govorili ravno dan pred Marie Magdalene dnevom iliti pozom.

K tomu nega hise vu koih ne nahmene dve glav szusanwa, ter odkuda bi ziromah podlosnik toga tuliko zmagal na liute Kraihne buduch.

I zato poklam zmo na ove liute Kraihne nainise stioiechi, nise nego vsi ovi oziali na Carove vratih, y mi Zizku gradu od Turzke zemlje do polidne boda ne vechie, tako polag nasseg zialisa vrednoziti na Kraihne mi inenutran Gallovchi vsi poniznem zakonom prozimo y molimo za naipervo gozpodinu Bogu Czeszarovi Zvetlozti y gozpodinu Generalu y vsze oziale gozpode gozpode horvacke, gozpode komosarem Czeszarove Zvetlozti, da naz obderse vu onih praviah kak zu nasse prege dersali. Nato ze molimo naipervo nassemu gozpodinu groffu nih gozpozciwu Erdeodi Imbrihu, potlam pako gozpodinu gozpodinu Generalu nih gozpozciwu y takaise gozpodinu gozpodinu pod Bogom otchu duhuovnomu, gozpodinu Biskupu y ozlatem drugem komosarom Czeszarove Zvetlozti, da z nami vachine ztrazu y sivichu, kakie perva bila, tako mi hochemo po Kraihne hodechi pokorni biti y zlusiti, kako zu nassi pregi zlusili, y to vszi jednako prozimo od gozpodina grofija Erdeodi Imbriha nasseg zemelzkoga gozpodina, potlam vsze oziale komosarov Czeszarove Zvetlozti. A mi, gozpoda zmosna, nizmo nigdar plemenitu Orzagu ze zneverili polag vsze nasse nevolie, niti ze hochemo, nego nato prozimo naipervo od Boga y Czeszarove Zvetlozti praviche, polag toga vszeh ozialch komosarov Czeszarove Zvetlozti.

Zatem ia Linksih Mihal vu onom meztu szioiechi na liute Kraihne ponizmo ze molim y prepoucham gozpodinu gozpodinu Generalu y ozlatem komosarom Czeszarove Zvetlozti, koih zam podegnan, da ziromah moram davati vszako leto ozem tukov, a koih ne morem uvieti da moram dati 16 skud ako nie penez, tako mi volie vsze ti koih bi bili oneh penez vredni y doklam zu me pod to gozpodin Groff podegnalla ono vreme vu Petrine buduchi kaptianom, mene tamo dovahivsi po officiane iesu ame vlovili y vu vzu vengli, potlam iesu mi dali plachu, pako ia ziromah zlusiechi kada nezem mogel dati tukov ali penez, tako zu ze nih gozpozciwo gotovu plachu moiu ienali za tuke, kako to mogu vszi Petrinchi pozvedochiti koih dobro znanu, a kako ie ia ziromah morem dati ako ih Bogh ne da. Nego ponizmo prozim ziromah zivotek Boga y gozpodina grofija Erdeodi Imbriha, pako vsze goszpode gozpode komosare, da me obdersite vu onih stare praviche, vu kotetu zu nas dersali gozpoda y nih gozpozciwo. A da bi ia to mogel vszako leto zmagati, ia bi mogel za ono zebe omuliko zemlje kupiti, koliko dersim nih gozpozciwa zemlje naproti Zizku gradu vu liute Kraihne, y ono vszaki dan Zava fiemle; y zato drugoch ponizmo prozim da me vu ztare praviche obdersite, ar perva leta ako zem mogel cez leto jednoga tukla dobiti, tako zem bil chiez vsze leto prozi, ako nezem mogel tukla dobiti, tako zem pravdo dezeto dal: iosche zu mu prikazali, kada zem tukla zanezel na Novi grad ali pod skude, ali pol kvarene pseniche. A ia gozpodine milozivni ne morem z tem tako zlusiti na ove liute Kraihne, a k tome vu nas vre dva puta Turchi volu nagnali, na to ze budem ponizna y milozivna odluchka naideal od vassega zmosnoga gozpozciwa.

Vassega zmosnoga gozpozciwa prah i potdplat naimenisi Mihalh Luxich iz Galdova.

NAZ. *Libelli supplices* XVI, br. 12. *Izvornik*.

Datum Greda, die 14. martii 1659.

Vza varmegia Zizechloga imaina, a podlossniki zvetoelga Stefana Kralla i gozpode Kapitoloma

P. S. Mi ze V. Z. M. G. prichamo da pred V. G. glavami nasemi doiti ne zmežno, ar zo nam nassa gozpoda pizala da naz hote razdrusiti jedne v jednu hissu, a druge v druge; tak tloga razdrussema boiechi se, doity ne zmežno kak i gozpodin vichekomoss knez Svaztovich hote znati V. Z. M. G. no meche (?) povedati.

KAZ, ACA, fasc. 36, br. 1/115. Izvornik.

243 1659, ožujak 17, Sisak

Kanonik Mihal Vajdić javlja Zagrebačkom kapitolu da je boravak 300 banskih konjanika u Gredi zaplašio seljake, ali da su ti konjanici otišli prema Kostajnici. Pobunjenici ponovo izjavljuju da će davati samo desetinu.

Reverendissimi ac admodum reverendi domini, domini colendissimi, salutem et mei humilissimam commendationem.

Die Veneris vespere, cum tenebrae iam essent factae, illustrissimi domini comitis Bani equites trecenti, et aliquot ultra, venerant in Gredam et totam quantam quarteris repleverant, cum magno illorum timore; etsi adhuc tot supervenissent, reliquos omnes pagos quarteris replere potuissent, sicut hoc ego sperabam, et ita omnes nostros rebelles subjugasset, ita quod absque omni sanguinis effusione domati fuissent; sed spes fefellit me; nam heri circa meridiem versus Kostanciam discesserunt. Credo, quod hodie redibunt vel cras mane. Nostri rebelles adhuc animantur et noviter coniturrunt, quod nihil, praeter decimam, velint praestare; vel si *tlakam*, tunc non decimam. Audivi etiam, quod ad iteram domini comitis Bani nunquam velint Zagrabiae comparire. Gloriantur etiam quod domini vicecomes Svaztovich pulchrum documentum illis dederit.

Nova nulla alia.

In reliquo reverendissimas ac admodum reverendas dominationes vestras ad vota valere cupio.

Datum Ziscii, die 17. Martii 1659.

Reverendissimarum ac admodum reverendarum dominationum vestrarum servitor humilis Michael Waydich, canonicus Zagrabienensis, manu propria.

KAZ, ACA, fasc. 32, br. 12/58.

482

244 1659, ožujak 23, Greda

Sisački podložnici mole Zagrebački kapitol da im dade stare pravice koje uživaju ostali crkveni kneževi.

Vamosa i milozivna gozpoda plemeniti Kapitolom.

Mi zmo i zada i ne moremo drugache, nego nam date nase ztare pravice, z kermi zmo oztaevany na Zvetoga Stefana Kralla na ove lute Krahe, ztoiechi sto ie gode, vojnih mi zmo pokornu, akoli pravah pravich na naz nemate, za sto zte gozpoda milozivna do zeh dob od naz vechie jemally, nego sto pravo dezeto jezmo pokornu kako y drugi koi zu cikvany kmeiy gozpoda Biskupa, Dussichani, Gorichany, Breztovlany, koi Bregom Kupe ztoie, a my drugache nigdar mechemo i ne moremo cikvengoa zaterty.

Datum Greda, die 23. martii 1659.

P. S. A mi zmo pokornu gozpodinu gozpodinu Banu i plemenitomu Orzagnu i nasoi gozpode milozivnoj plemenitomu Kapitolomu z onom praviczum, z kom zmo oztaevany na Zvetogha Stefana Kralla.

Na *poledinu*: Nassoy milozivnoi gozpode plemenitomu Kapitolomu ponizno preporocheny.

KAZ, ACA, fasc. 36, br. 1/104. Izvornik.

245 1659, prije 24. ožujka, Letovanje

Kapeian Petar Patčić obavještava prepošta Nikolu Dijaneševića o razgovoru sa sisačkim podložnicima i njihovom zahtjevu da im se dadu stare pravice.

Reverendissime domine et patrone, confidentissime servitiorum meorum addictissimam commendationem.

Ja polagh zapoviti gozpodina Bana, iezam hodil med Sischane, kad y gozpodin Vagich vojvode y fizy Szischany jeznu nazochi bili kakovesu riechi pale firogobi pisati pro et contra ne dvoim da gozpodin Vagich zadovolino izpisati hocie, kad kakosam poite chul dobro dazam glav iznezal nego ov suplichem, sto zu dal in speyce salem, una vozce conclamantes daimse stare pravice dadu, date polagh mih pokornu bitil, y to sašu szvoga chlovecaka akoin pishete, da poime idu, hote taki v Zagreb doiti y sadabi bilil do- y nato polhucka chakayu akoin zapovidate hote taki doiti; y sadabi bilil do- sli nego govore da ova cheta gozpodina Bana dalije stavilla boyechise pre- vare puk zdruge strane lizta komye pisan da pol u jednu hisu pol v drugu dadh zapreti hote togasam lizta potreboval, koga kadbiga donezli takye sub- scripcijio gozpodina Bana y gozpodina Biskupa kadisu fieh sel gospodari popisani, et in fine na pisano medijo unius iudicis vel vice iudicis assignantur tako ye nihov diak nim povidal, da to chiny pol naiednu stranu pol na dru- gu, y odtudy velik tumultus bil, kad sam ja pravo explicoval, y za diaka ne- znam kak bude mene ze grusti fze tragedije pisati nego to stijnam da prez

483

poroba ij vujiue nihove pogodbe nebuđe, nego onak kak sam s gozpodinom Banom govornl ij vassem gozpodczivu powdal moreze rujna evitovati ij stem ostajem zljuga vasseg gozspocziva. Letoranih u nedilju.

Vasseg gozspocziva zljuga Patachich Petar

KAZ, *Acta domini Sisak, br. 1/30.*

246 1659, ožujak 24, Sisak

Kanonik Mihael Vajdić obavještaiva Zagrebački kapitol o razgovorima koje je u ime bana s pobunjenim seljacima u Selima vodio Petar Patadić.

Reverendissimi ac admodum reverendi domini, domini colendissimi, salutem et servitorum meorum commendationem.

Dominus Patachich heiri, nomine illustrissimi domini comitis Bani, obicit nos ubi rebellibus in Zela, quare non comparuerunt Zagrabiae pro concordia vel iudicio ipsis praefixio; causam dederunt, milites illos, qui eodem tempore excurrabant versus Coztaniczam; culparunt etiam quandam literam, in qua erant omnia nomina illorum consignata, et in fine erat scriptum, ut inhiheretur illis medio iudicio vel iudicibus nobilibus; quod dictum illorum scriba est illis male interpretatus, medio, ut videlicet antesignani ad unam partem, sive domum ibi se reciperent, reliqui vero omnes ad alteram. Proposuit etiam illis, ut quam primum concordent cum Venerabili Capitulo, ne velint omnes esse devastati; et nisi concordaverint, quod penes sententiam, sanguis illorum fundetur, vitam aliqui amittent, animalia abiguntur, pueri abducuntur et multa similia austeri proposuit illis. Ad quae omnia non melioris effecti, sed adhuc duriores, in contumacia sua, nec timentes sanguinis effusionem nec suam depredationem, sed solum petierunt, quatenus Venerabile Capitulum daret illis privilegia non Zissiensia neque Gradacensia, sed alia quaedam, cum quibus sunt dati pro Ecclesia Sancti Stephani Regis ab aliqua regina, et promiserant se pro talibus privilegiis venire et non pro aliis. Interim tamen, adhuc hodie adhibuit dominum Patachich et quicquid cum illis concluderit, ille scribet Venerabili Capitulo statim. Portantius Salamon commendat se pro suo salario. Interim reverendissimas ac admodum reverendas dominationes vestras ad vota valere cupio.

Datum Ziscii, die 24. Martii 1659.

Reverendissimarum ac admodum reverendarum dominationum vestrarum servitor humilissimus Michael Waydich, manu propria.

KAZ, *ACA, fasc. 36, br. 1/62.*

247 1659, ožujak 25, Zagreb

Ban Nikola Zrinski na temelju tužbe Zagrebačkog kapitola donosi presudu protiv pobunjenih seljaka sisakčkog vlastelinstva kojima se kolovode bune osuđuju na smrtnu kaznu, a ostali na davanje dvostruke desetine i nadoknadu šteta nanesenih vlastelini.

Pro parte admodum reverendorum dominorum Venerabilis Capituli Ecclesiae Zagrabienensis, veluti dominorum terrestrium et actorum contra subditos eorundem Sziszienses inironominatos veluti rebelles et in causam attractos, super nota infidelitatis et convictionibus introscriptis, adiudicatoriae et sententiales.

Nos comes Nicolaus perpetuus a Zrinio, Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, Comitatum Zalatienensis et Sinigienensis supremus comes, aazonum regaliū per Hungariam magister, Sacrae Caesariae ac Regiae Maiestatis consiliarius, camerarius neonon Confinium Colapiannorum praefati Regni Slavoniae supremus, ac praesidii Legrad totiusque Insulae Murakócz haereditarius capitaneus. Memoriae commendamus significantes tenore praesentium, quibus expedit universis:

quod nos, una cum reverendissimo in Christo patre ac domino Petro Petretish, episcopo Ecclesiae Zagrabienensis, abbate Beatusimae Mariae Virginis de Topuzka et praefatae Sacrae Caesariae ac Regiae Maiestatis consiliario, pro parte admodum reverendorum dominorum Venerabilis Capituli Ecclesiae Zagrabienensis, ut actorum et dominorum terrestrium, contra et adversus subditos et colonos ipsorum Sziszienses, veluti rebelles et in causam attractos, certas benignas totieslate Sacrae Caesariae ac Regiae Maiestatis domini domini nostri clementissimi literas praepceptorias ac mandatorias, clause confectas, nobis et dicto domino Episcopo, primum quidem pro compositione et concordia inter ipsum Capitulum et dictos suos subditos Sziszienses veluti rebelles tractanda, deinde vero, si ipsa compositio non succederet, pro iudicio partes inter easdem una cum Sede nostra iudiciaria banali ferendo et pronunciando clementer, directas et sonantes, cum honore et reverentia, qua par est, recepimus huiusmodi sub tenore:

(Mandat kralja Leopolda I od 7. XII 1658, v. dok. br. 226)

Quibus quidem benignis Suae Maiestatis literis modo praemisso perceptis nos, una cum dicto domino Episcopo paria ipsarum literarum dictis subditis Szisziensibus in causam attractis authentice transmittenda esse duximus, eisdemque partibus, primum quidem pro compositione et concordia inter easdem tractanda, deinde vero, si compositio ipsa non succederet, pro finali iudicio partes inter easdem pronunciando legitimum terminum, pro die decima tertia mensis Martii, anni iam currentis millesimi sexcentissimi quinquagesimi noni alisque immediate subsequentibus, ad id aptis et necessariis quaquevis formae certificationis observando, in Libera ac Regia civitate Montis Graecensis Zagrabienensis, vel ubi ibidem Zagrabiae commodior locus videretur, legitime praefiximus partiūque et copiam ipsarum Suae Maiestatis literarum per nos et per dictum dominorum Episcoporum more solito authenticata, simul cum legitima certificatione, medio egregii Michaelis Szokolovich, iudicis nobilium Comitatus Zagrabienensis, prout testimonialibus eiusdem superinde coram nobis et Sede nostra iudiciaria productis comprobatum esset, legitime transmissimus.